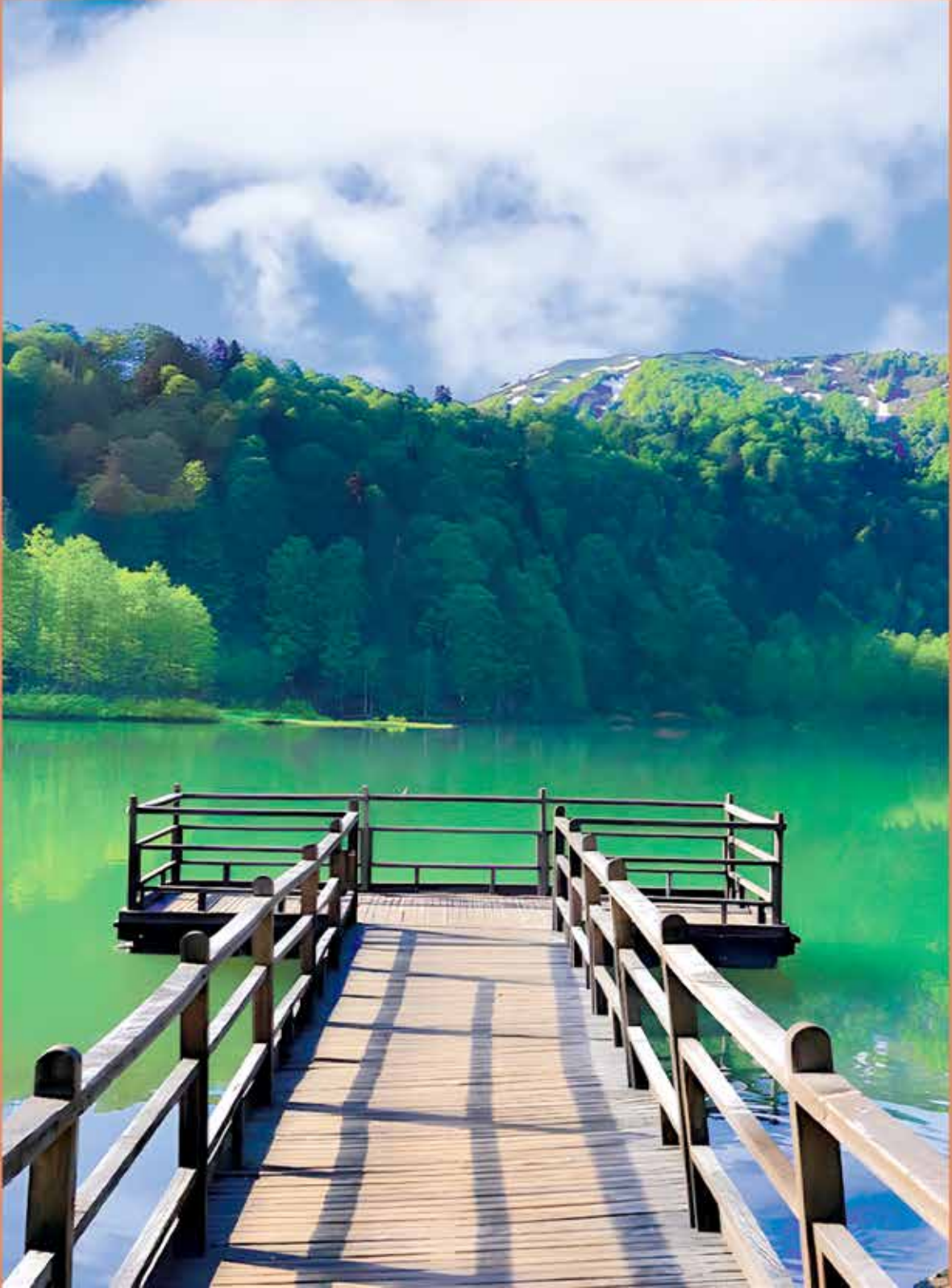

ŞEHİR VE KÜLTÜR

Aylık Kültür, Edebiyat, Dil, Sanat, ve Tanıtım Dergisi

SAYI: 133 AĞUSTOS 2023 FİYATI: 200 ₺

KAFKASLARIN TAÇ KAPISI: ARTVİN

ISSN: 2398-5466
9 772348 548003

#ÇOK ÇEKİCİ

Dünyanın en çekici ülkesinin her köşesini,
#ÇokÇekici operatörle yaşa.

Bugün, yarın ve daima Turkcell'le bağlan hayata!

BU DÜNYADA ESER VÜCUDA GETİRENLERE SAYGILARIMIZLA...

*"Şiiri sevmiyorsan,
Kitap okumuyorsan ve*

Çay içmiyorsan, kabrime gelme"

Mezar taşına yazıvermiş şairin biri... Türk toplumu duygusaldır, duygularının nirvanasında sarılır kâğıda kaleme, şiir yazar... Orta Asya'dan bu yana bu toplum destanlar, şiirlerle coşmuştur. Bu kadar duygusal toplum aynı zamanda yeri geldiğinde savaşmasını da çok iyi bilir. Anadolu'ya geldiğimiz tarih, Kars "Ani"de Şehristanı kurarken yapılan savaş ağustos 1064 tür. 1071- 26 Ağustos'ta Malazgirt'te batıya yol görüldü demişiz.

Türk edebiyatında en çok gelişme gösteren tür şiirdir. Halkımız bütün iç güzelliklerini şiirin sıcak havasında yansıtmıştır. Türk halkının geçirdiği evreler boyunca şiirin özünde söz, sözün özünde güzellik egemen olmuştur. Gülşehrî'nin Mantıku't-tayr adlı mesnevisinde, "Gülşehrî'nin yedincisi olduğu altı kıymetli kitapla altı pehlivanın hikâyesi" adlı başlık altında 124 beyitlik uzunca bir bölüm yer almaktadır. 13. yüzyılın sonlarıyla 14. yüzyılın ilk yıllarında Anadolu'da hangi şairlerin şöhret kazandığı, hangi eserlerin okunduğu hususunda bize aydınlatıcı bilgiler veren bu bölüm Türk edebiyatı tarihi bakımından da oldukça önemlidir.

Adı geçen bölümde vaka şöyle gelişmiştir: Olayın kahramanı Gülşehrî, henüz şöhrete ulaşmamış, adı sanı bilinmeyen, bir kitabı bile olmayan bir şeyh olarak şehirde gezinip dururken ansızın cihan dağına çıkar ve dağın büyük bahçelerine girer. Orada, çeşmenin etrafında Allah'a bağlanmış altı veli, gökyüzü altında, yokluk sarayında oturmuşlardır. Her birinin bir kitâbı nâmı var. Bu altı kişinin şöhretinin dünyayı tuttuğunu söyleyen Sadî, Gülşehrî'ye şehirde şeyhlik yapmayı bırakmasını, dünyada yadigâr kalacak bir divan, bir kitap yazmasını, o kitapta bildiklerini toplayıp sık sık adını geçirmesini tavsiye eder. Aksi takdirde şehirde şeyhlik yapıp bir iki yıl hayat sürdükten sonra öleceğini, bir hafta bile geçmeden dünyada unutulacağını, ne adının ne de bir belirtisinin kalacağını anlatır.

Sadî ardından, "İşte bu çeşme âb-ı hayat çeşmesidir; 700. Yılında Yunus Emre Hatıra Kitabı bu çeşmeden içen ölümsüzdür. Bir kitap yaz ve ilmin ne olduğunu göster; böylece ortaya koyduğun eserle dünyada hep yaşa." diyerek onu kitap yazmaya teşvik etmiştir. Sadî'nin saydığı altı şair; Senayî, Mevlana, Nizamî, Attar, Sultan Veled ve Sadî'dir. Bunlardan Attar iki, diğerleri birer eseriyle anılmıştır. Senayî'nin İlah-nâme, Mevlana'nın Mesnevî, Nizamî'nin Mahzenü'l-es-

rar, Attar'ın Musibet-nâme ve Mantıku't-tayr, Sultan Veled'in Mesnevî adlı eserlerini zikreden Sadî, kendisinin de Gülistan nâme adlı bir kitabı olduğunu söyler. Sonraki beyitlerde yolda giderken rastladığı bir veli Gülşehrî'ye, "Seni hiç tasasız göremiyorum, niçin bir gün olsun seni sevinçli ve neşeli bulmuyorum?" dediğinde Gülşehrî altı erenin birer kitap yazarak gönüllere yerleştiklerini, kendisinin kitabı olmadığı için adının sanının olmadığını söyleyince veli, "Sözde Gülşehrî adını kullan da sözlerin tadı gelsin. Kitap olarak bir Felek-nâme yaz ve utanıp çekinmeden sen onların yedincisi ol" der. Gülşehrî mahlasıyla Felek-nâme adlı bir eser yazan şair, gidip o altı ere selam verip kim olduklarını sorunca her birisi kendisinin ve eserinin adını zikreder. Şair de onlara adının Gülşehrî olduğunu, Felek-nâme adlı bir kitap yazdığını anlatınca kabul görür ve o altı kişi Gülşehrî'ye yedinci şair olmasını teklif ederler. Altı kişiye saki olmayı kabul eden Gülşehrî, sekizinci şair olmak isteyenlerin ortaya çıkmaları çağrısı yapar. Gülşehrî geleneğe uyarak diğer altı şair gibi kendi eseri Felek-nâme'yi de Farsça yazmıştır. Fakat bu hikâyeyi Türkçe olarak yazdığı Mantıku't-tayr'da anlatması ilgi çekicidir. Bu cihanda eser vücuda getirmek geleceğe bırakılan bir imzadır. Kendini tanıtmaktır. Şehir ve Kültür dergimizin yazarları her zaman eser yazmakla meşguldürler, Mimar Dr.Kamil Uğurlu geçtiğimiz ay Mavi Vatanda Kıbrıs Şehrengizi'ni yayınladı. Bir süredir yeni bir eserini tamamlamak üzeredir: "Artvin Şehrengizi"... Şehrengiz dünyamızla kendimizi vazifeli biliyoruz Kamil ağabeyimle, "Balıkesir Şehrengizi" ardından "Ahlat Şehrengizi" ve dahi "İstanbul Şehrengizi 2 ve 3. ciltlerimiz" Eylül ayında elinizde olacak inşaallah. Yukarıda bahsettiğim gibi... Bu dünyada eser vücuda getirenlere saygılarımızla... Şehir ve Kültür, her ay sizlere bir eser takdim eder. Umarım bu eserler aylar yıllar sonra yazarlarımızın geleceğin gençlerine, okuyanlarına yaşatırlar. 133. defa bir eser vücuda getirdik 2025'in Ağustos ayında, sıcak havalarda okunması dileğimdir. Saçımızı taradık, kravatımızı taktık, huzurunuzda dijital nüshayı takdim ediyoruz, Kâğıt ve mürekkep kokulu dergimiz elinize gelene kadar... Hz. Mevlâna der ki: "Düşüncen konuşmana, Konuşman davranışlarına, davranışların da kadeherine yansır. O halde güzel düşün, güzel konuş, güzel davran."

"Hoş bulduk efendim, hoşça bakın zatınıza"

Mehmet Kamil BERSE
Genel Yayın Yönetmeni

Şehir ve Kültür, Dersaadet Kültür, Edebiyat, Dil, Sanat ve Tanıtım Platformu Derneği 'nin Aylık Dergisidir.

ISSN: 2148-5488

İmtiyaz Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet Kâmil Berse

Genel Yayın Yönetmeni Asistanları
Müzeyyen Hülya Günay-Batuhan Dok

İcra Kurulu

Eyüp Ensari Ergin-Hüseyin Kansu-Av. Habib Bozkurt

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mahmut Şener

Editörler

Edebiyat, Tarih: Hülya Günay / Medeniyet: Şimşek Deniz

Şehirler: Dr. Öğr. Üyesi Ali Mazak / Kültür, Sanat: Zeynep

Betül Kavak, Giray Tarhanoglu

Görsel Yönetmen: Yakup Tutum

Reklam: Ensar Albayrak

Pazarlama ve Halkla İlişkiler: Atilla Akdemir

Ankara Temsilcisi: Yaşar Dinçkal

Ege Temsilcisi ve Fotoğraf Sorumlusu: Kazim Zaim

Kıbrıs Temsilci: Prof. Dr. Nazım Muradov

Tashih: Menekşe Özkaya Tutum-Giray Tarhanoglu

Koordinasyon ve Teknoloji: İsmail Yılmaz

Yayın Kurulu: Prof.Dr.Bekir Karlıga, Prof.Dr.Hüsrev Hatemi, Prof.Dr.Hüsrev Subaşı, Prof.Dr.Zekeriya Kurşun, Prof.Dr.Ali Rıza Abay, Prof.Dr.Ahmet Turan Arslan, Prof.Dr.Muhammet Nur Doğan, Prof.Dr.Celal Erbay, Prof.Dr.Recep Toparlı, Prof. Dr.Hamit ER, Prof.Dr.Hüseyin Yıldırım, Prof.Dr. Abdülhamit Aşar, Dr.Mimar Kamil Uğurlu, Prof.Dr.M.Sıtkı Bilgin, Prof. Dr.Hamza Ateş, Prof.Dr.İbrahim Maraş, Prof.Dr.Ali Satan, Prof. Dr.A.Hikmet Atan, Dr.Önder Bayır, Recep Garip, Yunus Emre Altuntaş, Şener Mete, Ekrem Kaftan, Şakir Kurtulmuş, Nurettin Durman, Yaşar Dinçkal, Prof.Dr.Ümit Doğay Arınc, Prof. Dr.Süleyman Kızıltoprak, Prof.Dr.Muhammet Kuralay, Prof. Dr.Nazım Muradov

Kapak Fotoğraf: Artvin Borçka Karagöl

Fiyatı: Türkiye: 200 TL / KKTC: 300 TL (KDV Dahil)

Yıllık Abonelik: 1920 TL (Türkiye)

Banka Hesapları:

Akbank IBAN: TR 3100 0460 0028 8880 0005 6479

Albaraka Türk IBAN: TR 54 0020 3000 0202 2350 0000 01

Adres: İskenderpaşa Mahallesi Yeşiltekke Kuyulu Sokak 6/1 A
Fatih-İstanbul

Tel: 0212 534 15 11 GSM: 0553 911 31 88 • 0532 211 31 88

Web: www.sehirvekultur.com.tr

E-Posta: kamilberse@gmail.com

Youtube: Dersaadet Kültür TV

Baskı: Mavi Ofset Basım Yayın Tic. San. Ltd. Şti.

Adres: Ziya Gökalp Mh. Süleyman Demirel Bulvarı Modern İş

Merkezi B Blok Kat: 1 No: 823 İkitelli / Başakşehir / İstanbul

Telefon: 0533 663 68 16

Yayıncı Sertifika No: 45756

İÇİNDEKİLER

- 04 Dosto İle Sohbet -1- · Prof. Dr. Ümit MERİÇ
- 07 İncesaz -şiir- · Kâmil UĞURLU
- 08 Gümölcine: Bir Şehir ve Kimlik Mücadelesi · Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK
- 12 Artvin · Kâmil UĞURLU
- 16 Bizim Müsikimizin Piri · Mehmet Kâmil BERSE
- 18 Kudüs Çiçeği (Kudüs Kirazı) · Bilal ARIOĞLU
- 20 Kore'de Türk Tugayı'nın Manevi Hissiyatı -2- · Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU
- 23 Zonguldak · M. Nihat MALKOÇ
- 24 Erzurum'da Tarihin Yeniden Dirilişine Şahit Oldum · Dr. İsrail KURALAY
- 27 Ankara Kitap Dünyasına Bir Derkenar · Memiş OKUYUCU
- 28 M. Tahralı İle C. Tanrıkorur Besteleri "Kâr-ı Nâtık" -1- · Hülya GÜNAY
- 31 Tarsus İlim Havzası · Recep GARİP
- 32 Kayıp Otobüs · Gözde ÇİMEN
- 34 Edirne Selimiye Camii Kalemîşi Onarımları · M. Semih İRTEŞ
- 38 Elmalı'nın Canları · Saniye ÖZTÜRK
- 41 Kör Hafıza · Canan COŞAR
- 42 Kolağası Çerkez Hasan Bey · Mehmet Nuri YARDIM
- 44 Bujumbura · Dr. Serhat ONUR
- 48 Çad'dan Bir Mektup: Giden Kendine Gider · Ahmet KÖSEOĞLU
- 50 İslam Şehir Modeli ve Mimari Estetiği · Özkan KARACA
- 53 20. Yüzyılda Medeniyet ve Şehir Kültürü · Sezer ŞİMŞEK
- 54 Tekirdağ ve İlçelerinden Şehrengiz Okuyalım · Sibel ORHAN
- 56 Orta Avrupa Seyahatnâmesi · Alper Lütfi GÖNCÜ
- 59 Zor İlişkilerde Yeniden Doğuş · Hülya GÜNAY
- 60 Ayvazovski'nin Lirik İstanbul'u -2- · Leyla YILDIZ
- 62 Mavi Vatana Güzelleme: Kıbrıs Şehrengizi · Ahmet KÖSEOĞLU
- 64 Kardeş Vatan: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti · Dr. Mahmut ŞENER
- 67 Brandenburg Günlerim · Erbay KÜCET
- 68 Işıkların Şehri Ohrid'de Uyanış · Şifanur ÖZÇELİK ŞİRİN
- 70 Bir Palto Meselesi · Necla DURSUN
- 72 Dersaâdet Nehârî Kız Sanayi Mektebi · Menekşe ÖZKAYA TUTUM
- 74 Erzurum'un Manevi Mekânları -1- · Prof. Dr. H. Ömer ÖZDEN
- 76 Suruç'ta Aile Odası Kültürü · Nebi KAPLAN
- 78 Yol Hikâyeleri - Yol Portreleri -10- · Söyleşi: Fahri Tuna

04 Dosto İle Sohbet
Prof. Dr. Ümit Meriç

16 Bizim Müsikimizin Piri
Mehmet Kâmil Berse

28 Mustafa Tahralı İle Söyleşi
Hülya Günay

68 Işıkların Şehri Ohrid'de Uyanış
Şifanur Özçelik Şirin

70 Bir Palto Meselesi
Necla Dursun

DOSTO İLE SOHBET -1-

Aylardan Ağustos. Dosto'nun St. Petersburg'daki evinin önündeyim. Bir köşe apartmanı bu. Sıradan bir sokakta, bitişik nizam apartmanlardan biri.

Prof. Dr. Ümit MERİÇ

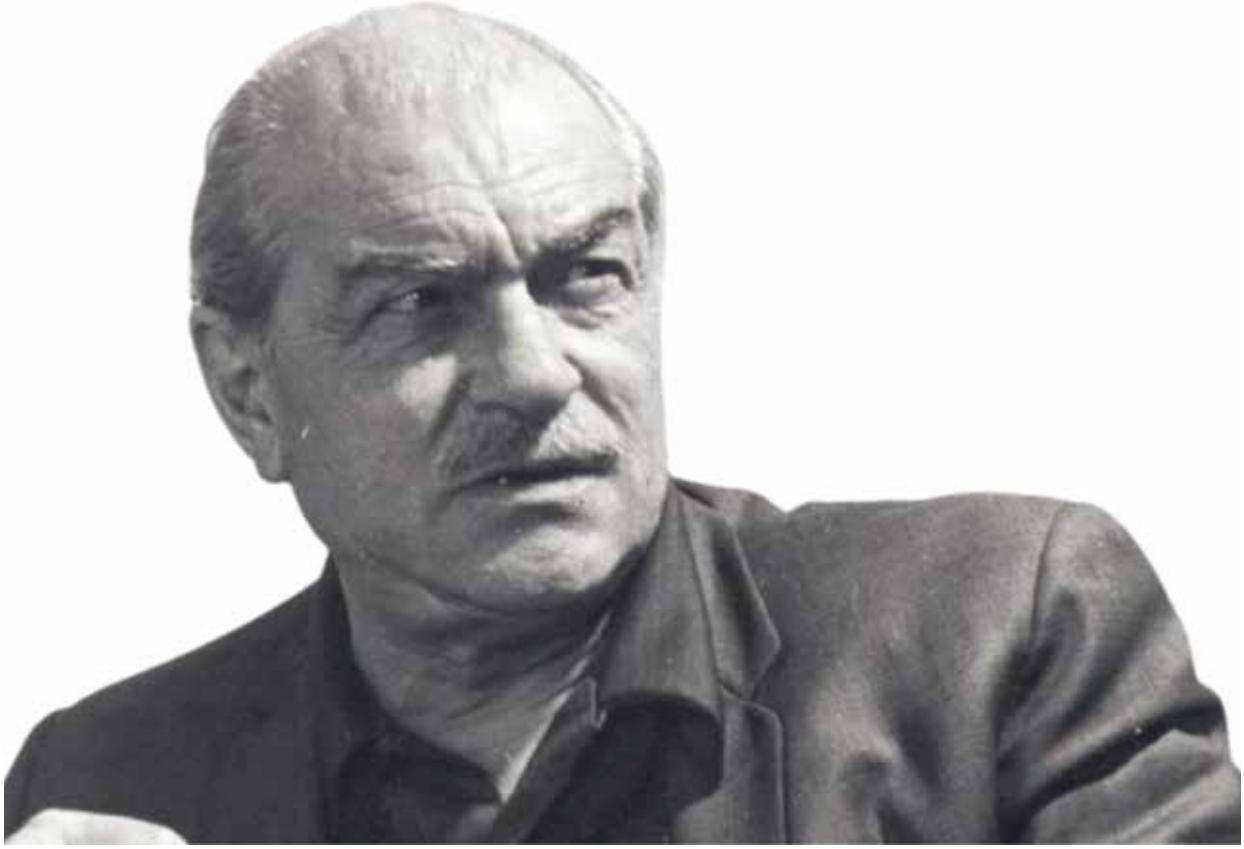
Fyodor Dostoyevski

Bu yazının ilk şekli Ekim 1972'de Türk Edebiyatı Dergisi'nde "Batı, Batı Dedikleri" başlığıyla yayınlanmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu Üyesi

Eski bir baba dostunu, Kemal Tahir'i ziyarete gelmiş gibi heyecanlıyım. Öyle ya! 10 yıllık hapis ve Sibiryaya sürgünü boyunca Dosto, her tabakadan Rus insanıyla tanışmış, en acımasız katilin içinde bile bir asalet pırıltısı sezmişti. Kemal Tahir de Kırıkkale'de geçen hapis yıllarında irfan sahibi Anadolu insanıyla tanışmadı mı? Hapis ve sürgün yıllarını İncil okuyarak geçiren Dosto, en büyük eserlerini bu zorlu yıllardan sonra vermedi mi? Tıpkı Kemal Tahir gibi?

Dosto'nun ömrünün son yıllarını geçirdiği apartmanın merdivenlerini çıkıyor ve zile basıyorum. Kapıyı, sebab-i hayatım olan Semiha teyze değil, Dosto'nun kendisinden yirmi beş yaş küçük olan ikinci eşi Anna açıyor. İlk eşinden çocuğu olmayan Dosto'nun bu genç eşinden ikisi, yazarı büyük acılar içinde bırakarak ölen, ikisi yaşayan dört çocuğu olmuş. Anna, aslında stenograf asistanı olarak koca Dosto'nun yanında çalışmaya başlamış, sonra da eşi olmuş. İyi ki de olmuş. Kumar masalarında ölüm terleri döken ya da sara nöbetlerinde kendini oradan oraya atan Dosto'nun üzerine şefkat kanatlarını germiş Anna. "Cehennem insanın yüreğinde sevginin bittiği yerdir" diyen Dosto'nun kalbine, bir cennet esintisi gibi giren Anna'ya, minnet duyuyorum. Bakışlarımda bu minneti hissetmiş olacak ki açılan kapının ardından bana sıcacık gülüyor ve kenara çekilerek içeri buyur ediyor. Ayaklı tahta portmantoya Dosto'nun Viyana'dan aldığı kaşe paltosunun yanına, paltomu asıp içeri doğru süzülüyorum. "Hepimiz Gogol'un paltosundan çıktık" diyen Dosto'nun paltosundan kimler kimler çıkmadı. Kafka'dan Zeki Demirkubuz'a kadar bir sürü isim zihnimden hızla geçiyor. Koridorda ilerlerken sağdaki açık kapıdan içeri bakıyorum. Fyodor, Dosto'nun oğlu, tahta atının üstün-

Kemal Tahir

de öne arkaya sallanıyor. Gelişim onu pek ilgilendirmişe benzemiyor. Ama kızı dantel şapkaklı bebeğinin üstünden bana soğuk bir bakış atıyor. Sonradan İtalya'ya giden ve babası hakkında bir kitap yazan bu küçük kıza aramızdaki mesafeyi kapatmak gayretiyle sevimli olmasına çalıştığım bir şekilde elimi sallıyorum. Sonra Anna'nın bana gösterdiği çalışma odasına doğru süzülüyorum.

İşte Dosto. Saçları bir hayli dökülmüş, seyrek sakalını sıvazlayarak bir şeyler yazıyor. Yeşil çuha kaplı yazı masasında menedilmiş olsa da kendi eliyle sarıp içtiği sigarasının külünü önündeki tablaya silkeleyerek, kapitone yakalı robdöşambrını düzeltiyor ve bana başıyla "Hoşgeldiniz." diyor. Gelişim onu rahatsız etmişe benzemiyor. Nece konuşacağımızı bilmiyorum ama nedense anlayacağımızdan eminim. Oturacağım yeri bana eliyle gösteriyor. Koltuğun yanında bir de divan var. Geceleri çocuklarına kitap oku-

yup onları uyuttuktan sonra çalışmaya başlıyor Dosto. Gece ilerleyip uykusu gelince o divana uzanıyormuş. Bana gösterdiği koltuğa ilişiyorum.

Dosto'nun sırtını dönerek oturduğu pencereden uzaklardaki bir kilisenin kubbesi ve çan kulesi gözüküyor. Dosto penceresinden

Franz Kafka

kilise gözükmeyen bir evde oturmazmış diye bir yerlerden okuduğumu hatırlıyorum. “Tanrı olmasaydı her şey mubah olurdu” cümlesini kendisine hatırlatmak için mi böyle bir ev tercihi oluyordu acaba diye içimden geçiriyorum. O ise ne için geldiğimi bilmiş gibi az önce yazdığı kâğıtları sıraya sokuyor. Çalışma masasının üstünde ve yerde üst üste dizilmiş kitaplar var. Victor Hugo, Cervantes, Dickens’ın ciltli ciltsiz eserleri ve Kiril harfli başka kitaplar. Birisinin Bakunin diğeri Puşkin’in eseri olduğunu tahmin ediyorum.

Nihayet Dosto, neden sonra bakışlarını üzerime çeviriyor. Soru sorma zamanının geldiğini anlıyor ve hayret ettiğim bir sükûnetle ilk sorumu soruyorum.

- Üstadım diyorum, “Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları” kitabınız 1862-63’te yaptığınız Avrupa seyahatinden sonra kaleme aldığınız hicviyede sıradan Fransız burjuva tipini karikatürleştirmeniz, zengin olmak için bireysel bencilleşmeyi tercih eden İngiltere’deki sefaleti anlatmanız, Avrupa’daki sözde terakkiyi yere batırmanız, Tanrısız ayakta durabileceğini vehmeden modern insanın çılgın iddialarıyla alay edişiniz, beni o kadar çok etkiledi ki, İstanbul’dan kalkıp sizi ziyarete geldim. Batıcılığın bizdeki macerasıyla Kuzey komşumuz arasındaki serüvenini karşılaştırabilmek için sizi dinlemek istiyorum.

(Devam edecek)

Dostoyevski'nin bugün müze olan evinden...

İNCESAZ

KAMİL UĞURLU

Âlemin güneşiydi babam
- Benim âlemim kapımızın berisi
Dokunduğu dalları yeşertirdi rahmetli
Gözleri çakırcaydı, türkuvaz gibi
Ona biat ederdi dağlar ve taşlar
Ve illâ sakalları,
İncesaz gibi...

Uzaktan tanırlandı onu
Vâdideki ulu ağaçlar
Ahlatlar, ardıçlar, delice kiraz gibi
Dudakları hasret dokurdu anamın
Duaları her zaman hüzzam,
Bembeyaz saçlarıysa - aman Allah'ım
İncesaz gibi...

Başında mor şakâyıklar güzel ablamın
Elleri akasya çiçeği
Öpmek isterdim ellerini de vermezdi,
Bebeklerin ettiği naz gibi
Elâ gözlerini hep
Uzaklara yollardı nedense

Ve akşam dolardı hânemize, inceden
İncesaz gibi...
Hasret kalmışlar, çağırıyorlar,
Benim de göresim geldi onları zaten
Gece mi olur, gündüz mü olur,
Münâsip bir zamanda
Bahar gibi, yaz gibi,
Altımda tahtadan bir at, rahvan,
-Atımın yelesi incesaz gibi-

GÜMÜLCİNE: BİR ŞEHİR VE KİMLİK MÜCADELESİ

Çok sayıdaki cami, Türk okulu yanında yoğun Türk nüfusuyla bir müftülük merkezidir. 1371 yılından 1912 yılına kadar kesintisiz Türk hakimiyetinde kalmıştır.

Prof. Dr. Süleyman KIZILTOPRAK

Gümülcine

TC. Dumlupınar Üniversitesi Rektörü

Şehirler, gönlümüzdeki tasavvurun ete kemiğe büründüğü mekânlarıdır. Şehir bizim tarihimiz, aidiyetimiz, duygu ve düşüncelerimizi oluşturan yerleşim yerleridir. Halk etimolojisinde Kömürcü Nine söyleyişi zamanla Gümülcine'ye dönüşmüştür. Gümülcine, Türkiye'nin kuzeybatısında, bugünkü Yunanistan'ın kuzeydoğusunda, Türkiye-Yunanistan sınırında, Bulgaristan sınırına ise 23 km mesafede yer alan; Ege Denizi'ne 40 km uzaklıktaki Rodop Ovası'nda konumlanmış tarihî bir yerleşim merkezidir. Gümülcine coğrafi konumu itibarıyla tarih boyunca önemli ulaşım ve ticaret yolları üzerinde bulunmuş; Selanik-İstanbul demiryolunun geçiş güzergâhında yer alarak stratejik önem kazanmıştır. Çok sayıdaki cami, Türk okulu yanında yoğun Türk nüfusuyla bir müftülük merkezidir. 1371 yılından 1912 yılına kadar kesintisiz Türk hakimiyetinde kalmıştır.

Kuruluş ve Erken Dönem Yerleşim

M. Kiel'in araştırmalarına göre, şehrin kuruluş süreci, 1207 yılında Mosinopolis'in Bulgar istilası sırasında tahrip edilmesinin ardından başlamıştır. Mosinopolis'ten kaçan sivil nüfusun, bugün Gümülcine olarak bilinen bölgede yerleşmesiyle, bölgenin ilk kent çekirdeği oluşmuştur. Bu ilk yerleşim, 4. yüzyıl sonlarında Roma İmparatoru Theodosios tarafından inşa ettirilen kale etrafında şekillenmiştir. Bu kale, günümüzde önemli ölçüde ayakta kalabilmiştir.

Osmanlı Dönemi: Fetih ve İslâmî Yapılanma

1344 yılında Aydınoğlu Umur Bey'in düzenlediği sefer sonucunda şehir Osmanlılar tarafından ele geçirilmiş ve bu tarihten itibaren Gümülcine adıyla anılmaya başlanmıştır. Enverî, Düstûrnâme adlı eserinde bu olaya atıfla şehri "Gümülcüne" olarak kaydetmiştir. Osmanlı kroniklerinde Gümülcine'nin fethine ilişkin bilgiler farklılık göstermekle birlikte, genellikle Gazi Evrenos Bey'in 1361-1371 yılları arasındaki akınlarıyla ilişkilendirilir. Bazı araştırmacılar, 1371 Martısa (Meriç) Savaşı öncesinde Trakya'daki hâkimiyetin pekiştirildiği süreçte şehrin Osmanlı idaresine geçtiğini ileri sürmektedir.

Evrenos Bey'in, Gümülcine'yi 1383 yılına kadar bir uç beyliği merkezi olarak kullandığı dönemde İslâm mimarisi şehrin silüetinde yer almaya başladı. Bu süreçte inşa ettirilen imaret, çifte hamam ve kubbeli cami gibi yapılar, Osmanlı'nın erken dönem kentleşme politikalarının izlerini taşımaktadır. Bunlar, Balkanlar'daki en eski Türk eserleri arasında yer almaktadır. Günümüzde bu yapılardan Evrenos Bey İmareti ve Eski Cami hâlâ ayakta durmaktadır.

Nüfus, İskân Politikaları ve Şehir Yapısı

Osmanlı fethi öncesinde Gümülcine ve çevresinin sosyo-demografik yapısına ilişkin bilgiler sınırlı olsa da, Bizans döneminin sonlarına doğru bölgede yaşanan iç savaşlar, veba salgınları ve erken Osmanlı akınları nedeniyle nüfusun ciddi ölçüde azaldığı, birçok küçük yerleşim biriminin ortadan kalktığı bilinmektedir. Bu durum Osmanlı'nın iskân politikaları açısından önemli bir zemin hazırlamıştır. Boş arazilere Anadolu'dan getirilen Türk göçmenlerin yerleştirilmesiyle, şehirde hem demografik yapı hem de sosyo-kültürel doku yeniden şekillendirilmiştir. İstanbul'un fethinden sonra şehirde Müslüman Türkler ağırlık kazanmıştır. XVI. yüzyılın başlarında şehirde on altı Müslüman mahallenin varlığı kaydedilmiştir. Bu mahalleler tümüyle kale dışına yayılmış bir yerleşim düzenine sahiptir. Çünkü kale oldukça küçük bir alana sahiptir. Artan nüfusun yaygınlaşması Osmanlı kent modelinde görülen sur dışı yerleşim eğilimini yansıtmaktadır. Gümülcine'nin Bölgesel Önemi ve Kültürel Kimliği Gümülcine, uzun Osmanlı hâkimiyeti süresince hem idarî hem de dinî bir merkez olarak gelişmiş; Batı Trakya'daki Türk ve Müslüman nüfusun kültürel kimliğinin şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlenmiştir. 1371–1912 yılları arasında kesintisiz Osmanlı idaresi altında kalan şehir, XIX. yüzyıl sonlarında da önemli bir idarî merkez olma niteliğini korumuştur. Döneme ait salnâmelerden edinilen bilgiler, bölgedeki birçok köyün Türkçe adlar taşıdığını ve iskân politikalarının kır kesiminde yaygın şekilde uygulandığını göstermektedir. Ayrıca, günümüzde dahi şehirde birçok cami, Türk okulu ve müftülük gibi kurumların varlığı, Gümülcine'nin Batı Trakya Türklerinin dinî ve kültürel merkezi olma vasfını sürdürdüğüne işaret etmektedir.

Gümülcine'nin Osmanlı Dönemindeki Şehirsel ve Sosyo-Kültürel Gelişimi

Gümülcine'nin Osmanlı dönemi şehirleşme süreci ve sosyo-kültürel yapısı, tahrir defterleri ve seyyah anlatımları aracılığıyla detaylı biçimde belgelenmiştir. 1454 tarihli tahrir kayıtları, fetih sonrası İslâmî kurumların hızla tesis edildiğini göstermektedir. XVI. yüzyılın başlarında hem Müslüman hem de Hristiyan nüfusta azalma gözlenirken, şehirde ayrıca Yahudi nüfusu da mevcuttu. Evliya Çelebi'nin XVII. yüzyıldaki gözlemleri, şehirdeki dini ve eğitim kurumlarının önemli ölçüde artış gösterdiğini ve mimari yapıların çeşitlendiğini ortaya koymaktadır. Gazi Evrenos Bey Vakfı'nın şehirdeki ekonomik ve fiziksel gelişime katkısı büyüktür. Vakfa ait gelir kaynakları arasında hamamlar, dükkânlar, değirmenler ve köy yerleşimleri bulunmaktadır. XVII. yüzyılda Ekmekçizâde Ahmed Paşa tarafından inşa ettirilen cami, medrese ve imaret gibi yapılar, kentsel mimariye nitelik kazandırmıştır. XVIII. yüzyılda Trakya'yı etkileyen veba salgını kırsal nüfus üzerinde yıkıcı etkiler bırakmış; XIX. yüzyılda ise bölge, özellikle ticaretin etkisiyle demografik ve ekonomik açıdan yeniden canlanmıştır. 1898–99 tarihinde yayınlanan Edirne Vilâyeti Salnâmesi'ne göre, bu dönemde Gümülcine'deki nüfusun büyük çoğunluğunu %80 seviyelerinde Türkler oluşturmuştur... Kemal Karpat ve M. Kiel'in naklettiğine göre, 1529'da Gümülcine'deki Türk nüfus %62 düzeyindeydi. 1906–1907 nüfus sayımında Gümülcine sancağında Türk nüfusun oranı %82 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde şehir merkezinde 10 cuma camii, 15 mescid, 2 Rum kilisesi, bir Ermeni kilisesi ve bir sinagog yer almaktaydı. Osmanlı dönemine ait eserlerden Romalılar'a ait kale, Gazi Evrenos İmareti ve bazı camiler günümüze ulaşmıştır. Ayrıca, 1884–85 yılında II. Abdülhamid tarafından yaptırılan saat kulesi ve 1781 tarihli Fatma Hanım Türbesi de şehirdeki Osmanlı mirasının önemli unsurları arasındadır...Birinci Balkan Savaşı'nda şehir Bulgaristan askerlerinin işgaline uğradı. II. Balkan Savaşı sırasında Batı Trakya Türk Cumhuriyeti kurulunca Gümülcine başkent oldu.

Batı Trakya Türk Cumhuriyeti: İlk Türk Cumhuriyet Deneyimi

1913 yılında Osmanlı Devleti'nin teşvikiyle Enver Paşa, Kuşçubaşı Eşref Bey ve Süleyman Aske-

ri Bey'in öncülüğünde kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyeti, Türk siyasi tarihinde cumhuriyet rejimini benimseyen ilk Türk devleti olarak öne çıktı. Balkan Savaşları sonrası ortaya çıkan güç boşluğu ve Bulgaristan'a karşı gelişen ittifak çatışmaları, bu devletin kuruluşuna zemin hazırladı..31 Ağustos 1913'te Gümülcine ve ardından İskeçe'nin ele geçirilmesiyle bölge kontrol altına alınmış; geçici bir yönetimin ardından 12 Eylül 1913'te Gümülcine merkezli bağımsız Batı Trakya Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. 30 bin kişilik bir orduya sahip olan devlet, Türkçe ve Fransızca yayınlarla uluslararası kamuoyuna seslenmiş, posta pulu basmış ve milli marş oluşturmuştur. Ancak kısa süre sonra Osmanlı'nın diplomatik baskılar karşısındaki yetersizliği ve büyük güçlerin müdahalesi sonucunda, bu 55 günlük bağımsızlık sona ermiş ve bölge Bulgaristan'a bırakılmıştır. Her ne kadar varlığı kısa sürse de, Batı Trakya Türk Cumhuriyeti, Türk siyasal hafızasında bağımsızlık ve milli irade sembolü olarak kalıcı bir iz bırakmıştır.

Ecdaddan Kalan Yadigarlar

I. Dünya Savaşı'nda yeniden Bulgar kontrolüne geçen şehirde, Evrenos Bey İmareti kiliseye çevrilmiştir. Lozan Antlaşması sonrası, şehir etnik-dinî yapısını koruma koşuluyla Yunanistan'a bırakılmıştır. Ancak, müteakip dönemde Müslüman nüfus Atina'nın baskısıyla azalırken Yunan nüfusu artmış, Yahudi ve Bulgar topluluğu da aynı şekilde şehri terk etmeye zorlandı. Bulgar ve Yahudi toplulukları II. Dünya Savaşı sürecinde şehirden zorla ayrılmıştır. Günümüzde Gümülcine'de, Türk ile Yunan nüfus dengeli bir ağırlığa sahiptir. Şehirde Osmanlı dönemine ait yapıların bir kısmı halen ayakta olup, bunlar arasında Gazi Evrenos Bey İmareti, Eskicami, Yenicami ve II. Abdülhamid'in yaptırdığı saat kulesi yer almaktadır. Evrenos Bey Hamamı II. Dünya Savaşı sonrası yok edilmiş, Postinpüş Baba Tekkesi de tahribata uğramıştır. Bu eserlerin restore edilerek korunması büyük önem kazanmaktadır...Yunanistan'ın uyguladığı asimilasyon politikaları kentin dokusuna büyük zarar vermiştir. Bu yüzden son yıllarda Osmanlı kent dokusu büyük ölçüde kaybolmuştur. Bu tarihî kimlik günümüzde yalnızca çarşı bölgesinde kısmen korunabilmiştir.

Gümülcine Edebiyatına Gönül Verenler

Vakıfları, mimarisi ve yetiştirdiği önemli edebiyatçılarla Türk kültürünün önemli bir şehri olan Gümülcine Balkanlar'da Anadolu'nun küçük bir aynası olmuştur. ..Klasik Türk şiirinde Şehrengizler şehirler hakkında bilgilerin verildiği şiirlerdir. Bu şiirler sadece şehrin mimarisi hakkında bilgiler vermez, o şehrin kültürünü, doğasını, eğitim kurumları hakkında da bilgiler verir. 17. yüzyılda yaşamış Gümülcineli bir divan şairi olan Dürri tarafından yazılan Gümülcine Şehrengizi 51 varaktan oluşmaktadır. Bu şehrengizde de Mevlana'nın oğlu Sultan Veled'in Kütahya'yı anlattığı şehrengizde olduğu gibi Gümülcine cennetten bir bahçe olarak tasavvur edilmiştir. Şiirde Gümülcine'nin akan suları Ab-ı hayat mesabesinde görülmekte ve bu suyu içenlerin abı hayat suyunu içmiş gibi oldukları vurgulanmaktadır. Ayrıca Şehrengiz'de Gümülcine'de yaşayan insanların Anadolu'da olduğu gibi yazın yaylaya çıktıkları ve Gümülcine Yaylası'nın eşsiz güzellikler taşıdığı belirtilir. Gümülcine'nin yetiştirdiği diğer bir önemli isim de halk edebiyatçısı, siyasetçisi ve aksiyon insanı Esad Efendi'dir. Esad Efendi Balkan Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda görev almış gösterdiği üstün başarılar sonrasında milletvekili olarak görev yapmıştır. 1924 yılında kaleme aldığı Kinâyât adlı eser, küçük hacimli olmasına rağmen Türkçe'nin zengin mecaz sistemini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Esad Efendi'nin (Esad İleri) Türk halk kültüründe sağladığı diğer önemi eser ise 1921 yılında İstanbul Teşebbüs Matbaası'nda basılan Halk Şiirleri adlı çalışmasıdır. Eserde halk şiirinin Türk edebiyatını kaynağı olduğu gençlere bu halk şiir örneklerinin aktarılması gerektiği vurgulanmaktadır. Hikaye, masal, şiir, roman, günlük, eleştiri ve makale alanlarında önemli çalışmalar ortaya koyan Batır, Trakya Türklerinin önemli edebiyat, kültür ve sanat dergisi olan Şafak dergisinin yönetiminde yer alan Rahmi Ali diğher önemli bir isimdir.

Gümülcineli Dr. Sadık Ahmet ve Batı Trakya Türklerinin Hak Mücadelesi

Gümülcine, sadece tarihi ve kültürel kimliğiyle değil, aynı zamanda yetiştirdiği öncü şahsiyetlerle de öne çıkan bir şehirdir. Bu şehirden doğan en önemli liderlerden biri, Batı Trakya Türklerinin onurlu mücadelesine adını altın harflerle yazdıran Dr. Sadık Ahmet'tir (7 Ocak 1947 - 24 Tem-

muz 1995)..Gümölcine’de Sirkeli köyünde doğan Sadık Ahmet, ilköğrenimini köyünde, ortaöğrenimini ise Gümölcine merkezindeki Celal Bayar Lisesi’nde tamamlamıştır. Tıp eğitimine Ankara’da başlayıp Selanik Aristoteles Üniversitesi’nde mezun olarak tamamlayan Ahmet, mesleki bilgisini ve toplumsal duyarlılığını Batı Trakya Türklerinin temel haklarını savunmak için seferber etmiştir.1980’li yıllardan itibaren, Gümölcine başta olmak üzere Batı Trakya’daki Türk toplumunun kimliğini, kültürünü ve haklarını savunma noktasında sembol bir isim haline gelmiştir. 1989’da yayımladığı bir bildiri de azınlığın maruz kaldığı insan hakları ihlallerini açıkça dile getirmesi nedeniyle tutuklanmış, ardından Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi’ni (DEB) kurarak mücadelesini siyasal zemine taşımıştır. Bu parti, Türk azınlığı bir çatı altında toplamak, bilinçlendirmek ve gelecekteki liderleri yetiştirmek amacıyla faaliyet göstermiş; ancak Yunan Yüksek Mahkemesi tarafından kapatılmıştır.Sadık Ahmet, Balkan gazetesini çıkararak sesini uluslararası kamuoyuna duyurmaya çalışmış, hem Yunanistan’da hem de Türk dünyasında geniş yankı uyandırmıştır. Ne var ki, Lozan Antlaşması’nın yıldönümünde, 24 Temmuz 1995’te geçirdiği şüpheli trafik kazasında hayatını kaybetmiştir. Bu olay, hâlâ kamuoyunda bir “faili meçhul” olarak tartışılmaktadır. Dr. Sadık Ahmet’in mücadelesi, Gümölcine’nin yetiştirdiği bu vizyon sahibi liderin kararlılığını ve Batı Trakya Türklerinin varoluş mücadelesine yaptığı eşsiz katkıyı simgelemektedir. Ölümünden sonra da onun mücadelesi, uluslararası platformlarda Batı Trakya Türklerinin haklarının daha görünür hale gelmesine zemin hazırlamıştır. Gümölcine, bu anlamda yalnızca bir şehir değil, bir direnişin ve hak arayışının da merkezidir.1923 tarihli Lozan Antlaşması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve AİHM içtihatları doğrultusunda Yunanistan’ın azınlık haklarını koruma yükümlülüğü bulursa da, AİHM kararlarının sistemli biçimde uygulanmaması bu yükümlülüklerin ihlali anlamına gelmektedir. Bu ihlaller, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde sürekli bir gerilim kaynağı oluşturmakta, ayrıca Avrupa Birliği gibi uluslararası platformlarda da gündeme gelmektedir... Yunanistan’ın, Batı Trakya’daki Müslüman Türk azınlığı “Türk” kimliğiyle tanımayı reddetmesi, kimliksel baskı ve asimilasyon politikalarını beraberinde getirmiştir. Eğitim kurumlarının kapatılması, vakıf mallarına el konulması, seçil-

miş müftülerin tanınmaması gibi uygulamalar bu politikanın somut göstergeleridir.

Sonuç

Gümölcine, sadece bir sınır kenti olmanın ötesinde, tarihsel süreç içinde farklı egemenliklerin, inançların ve kültürlerin kesişim noktasında şekillenmiş çok katmanlı bir şehir olarak öne çıkmaktadır. Bizans’tan Osmanlı’ya ve modern Yunanistan’a uzanan yönetim biçimleriyle şehir, yerleşim sürekliliği, askeri-stratejik önemi ve sosyo-kültürel çeşitliliğiyle bölgesel tarih çalışmalarına değerli katkılar sunmaktadır. Bu tarihsel arka plan içinde Gümölcine, aynı zamanda Batı Trakya Türklerinin kolektif hafızasında bir mücadele mekânı olarak da yer almaktadır. Bu mücadelenin en sembolik isimlerinden biri olan Dr. Sadık Ahmet’in “Türk’üm ve öyle kalacağım” sözü, hem kimliğe sahip çıkmamanın hem de insan onurunun evrensel değerlerle bulunduğu bir direnişi temsil etmektedir. Onun verdiği hak arama mücadelesi, yalnızca azınlık hakları bağlamında değil, aynı zamanda Gümölcine’nin modern tarihinde bir kırılma noktası olarak değerlendirilmelidir.Batı Trakya Türkleri bugün hâlâ kamu kurumlarında yeterince temsil edilmemekte, yapısal ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Yunanistan’ın bu uygulamaları, uluslararası hukuk normlarıyla çelişmekte; Avrupa Birliği’nin sessizliği ise çifte standart tartışmalarını derinleştirmektedir. Bu bağlamda Dr. Sadık Ahmet’in mirası, sadece bir halkın değil, uluslararası vicdanın da sınındığı bir sembol olarak Gümölcine’nin tarihsel kimliğine yeni bir katman eklemektedir.

Kaynakça: *Emine Gümüşsoy, Gümölcine’nin İdari Yapısı ve Nüfusu (1831-1900), Tarih Okulu Dergisi h 2015, Yıl 8, Sayı XXI, ss. 213-236. Fatih Balcı, Gümölcine’li Esad İleri’nin Yayımlanmayan Halk Şiirleri Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme, İJHE, Cilt 7, S.15, ss. 261 – 276.İlyas Yazar, “Dürrü’nin Şehrengizinden Gümölcine’ye Bakış” Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi Cilt: 4 Sayı: 1 Yıl: 2007 s.1-19 / Kemal Karpat; Osmanlı Nüfusu 1830-1914, İstanbul, 2010. - Machiel Kiel; “Gümölcine”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.14,1996, s.268-270. / Rahmi Ali, Batı Trakya’da Türk Edebiyatına Gönül Verenler(Hayatları- Edebi Kişilikleri-Eserleri-Eserlerinden Örnekler) Bengü Yayınları, 2015. / Seyit Ali Kahraman, Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Gümölcine - Kavala - Selanik - Tirhala -Atina - Mora - Navarin - Girit Adası-Hanya - Kandiyeye - Elbasan – Ohri- Tekirdağı, 8. Kitap, 1.Cilt, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.*

ARTVİN

Kafkaslara Bu Taç Kapıdan Girilir

Kâmil UĞURLU

Ortacalar Çifte Köprü

Mimar - Sanat Tarihçisi

Kuzey Karadeniz'in en doğusunda, adı Macahel (Maca el) olan bir bölge vardır. Gürcistan'la kapı karşı komşudurlar. Küçük bir karakolun sağında Gürcistan'ın üniformalı bekçileri, solunda bizim jandarmalar birlikte şafak sayarlar. Buradaki Gürcülerin çoğu Türkçe bilirler. Ama Türklerin hemen hepsi Gürcüce konuşabilirler. Bu sebeple birbirlerinden sigara değiş tokuşu yaparlar ve birbirlerine çay gönderirler, yani tam komşudurlar.

Bizim Kutsal kitabımızda farklı surelerde çok canlı cennet tasvirleri vardır. O tasvirlerin hâkim rengi yeşildir. Her biri ayrı kutsiyet taşıyan ağaçlar, çiçekler, farklı hikmetleri anlatan kuşlar, böcekler vardır. Tasvirlerde öne çıkan unsurlardan biri de çağıldayan, çağıldayarak akan ve daima Allah'ı zikreden sulardır, derelerdir. Kitapta umumiyetle "altından dereler akan" şeklinde anlatılır. Çölün bağrındaki insanı o anda çağlayan, şırıldayan serin bir su kadar hangi nimet rahatlatabilir, hangi nimet canına can katabilir? O mahşer anında daha değerli hangi ödül vardır, onun tahayyül edebileceği?

Sanki "Ezelden çıkar bu sular ve ebede doğru akarlar." Hazreti Kur'an bu füsunlu ortamı insanlara anlatmak için onların en aziz saydıkları varlıkları zikreder. Onun zihninde, fikrinde, gönlünde inşa etmeye çalışır. Dolayısıyla herkesin kendine has çizdiği, şekillendirdiği bir cenneti vardır. Onu özler, hayal eder ve ona doğru hamle eder.

Ulu yaratıcı bazen bu tariflerin boyut kazandığı örnekleri de sunar insanlara. Anlatılanları daha kwweolay gönüllerinde canlandırabilsinler diye, mesela Karadeniz'in en güneydoğusunda, Türkiye'nin en kuzey doğusunda, Kafkasların kapısında ve coşkun Çoruh nehrinin kıyısında halke-diverir. İnsanlar kendi anlayışlarına göre oraya bir ad verirler ve orayı öyle anarlar. "Artvin derler, Murgul, Borçka, Şavşat derler, bazı bölgelerine bazen farklı isimler söylerler, Ardanuç, Arhavi, Yusufeli, Hopa derler, öyle anarlar.

Artvin Karagöl

Artvin'in Borçka bölgesinin ucunda böyle yerler vardır. Koca bir bölge böyle yaratılmış. Oraya Macahel (Maca el) diyorlar, Gürcü dilinde iki kelimeden oluşan bir isimle orayı renklendirmişler. "Bilekli el" anlamındadır. (Her ismin şirin bir hikâyesi de vardır mutlaka.)

Deniz seviyesinden takriben 250 metre yüksekte bulunan Borçka'dan, onun ünlü barajından ayrılan bir yolla sağa dönüp, latif bir yolu çıkarmaya başlıyor insanlar. Devamlı sağa ve sola dönüşler yapan, devamlı virajları olan bir yoldur burası. Hava, baraj gölünün de etkisiyle yaz ve kış mülayimidir. Yol asfalt, oldukça dar ve nemli olduğu için giden ve dönen araçların hepsi dikkatlidir, yavaştır, yanındakine ön ve arkasındakine saygılıdır ve naziktir. Bazen yolun genişliği iki aracın aynı anda geçişine izin vermeyebilir. Fakat endişeye mahal yoktur. Plakası yerli ise aracın veya araçların birisi, hemen tavrı belirler, yolun hafif bile olsa geniş olan bir yerine bazen geri geri giderek çekilir ve karşısındakine yol verir. Karşılıklı ve kornalı selamlaşmaları gönlü ısıtacak kadar zarif ve yumuşak ve sevecendir.

Sonra herkes kendi yoluna...

Nasıl nazlı, nasıl kıvrak, nasıl civelek bir tabiat burası, buralar, keşke anlatabilsaydık. Dar asfalt yol aracın önünde ve motor sesinin müziği

eşliğinde raks etmeye başlıyor. Rahmetli Yahya Kemal'in "Endülüs'te Raks"ından fırlayıp gelen kulağı güllü, boynu şallı, şuh rakkase harikula-de kıvrılışlar, kıvranışlar ve dökülüşlerle dans ediyor. Bir dönemeci dönünce sahneyi hemen değiştiriyor bu fettan güzel, bütün ışıklar sahneyi aydınlatıyor ve yol devam ediyor. Az ileride bu hatun, dayanılmaz güzelliğini sisten bir tülün arkasına gizliyor ve insanların daha fazla ileri gitmemelerini tavsiye ediyor.

Yolun zirveye yakın bölümünde, ünlü Karagöl sapağına varmadan, Ballıbaba Mevlüt usta; bulutun, sisin bu azizliğini bildiği için hazırlıklı bekliyorlar. Barakanın içinde oturmakta olan Gürcü hanımına sesleniyor Mevlüt Efendi: "... hey Pakize, bak, misafirlerin var. Çay gerek, çay..." Hafifçe dönüp daha alçak sesle durumu tercüme ediyor: "Benim esas hanımım bu değildi, o vefat etti. Gittim, Batum'da bu budalayı buldum, aldım."

Keyfinden söylediği belli Mevlüt Efendi'nin. Pakize az Türkçe bilen güzel bir Gürcü kadını. (Adı da bu değil elbette.) Güler yüzle çaylarını getirdi.

İki metre ötesini görmek mümkün olsa insanlar rahatlayacaklar. Maçahel'e bir an önce ulaşmak isteyenler ve Borçka'ya geri dönmek isteyenler bir risk aldılar ve sisin ortasına

doğru araçlarını sürdüler. Doruk 1000 metreden ziyade yüksek ve yol dar ve sathı bozuk. İyi ki etraf görülmüyor. Yoksa kimse hareket etmeye cesaret edemeyecek. Yolun hemen sağından, yüzlerce metreye varan uçurumlar var. Solunda ise dik kesilmiş kayalardan bir duvar. İki metreye yaklaşınca kadar ağaçların gövdesi ve kökleri görülmüyor. 10 km hızla hareket etmek belki mümkün, fakat inilecek yokuş 30 km'den ziyade. Az önce araçların önünde bir sağa bir sola dönerek, kıvrılarak oynayan dilber, yorulmuş olmalı ki sahneden ayrıldı ve yerine belki de sahne boş kalmasın diye oldukça yaşlı, üzerine eski bir kostüm geçirmiş, geçkince bir şarkıcı geldi. Her şeye rağmen yine, yine bir şeyler söyleyerek sağa sola dönüşler yapmaya, kıvrılmaya devam etti. Vakit zor geçti, insanlar korkuyla heyecan arası bir duygu yaşadılar.

Her şey gibi yol da bitti.

Macahel bölgesinin, adı Camili olan köyler serisinin ilkinde varıldı. (Maca el'in "maça"sı ile "el" arasına sıkıştırılan "h" okumayı ve telaffuzu rahatlatması için konulmuş. Bazen Macahel, bazen Macael yazılmasının sebebi budur.) Kısa süre öncesine kadar bu bölgede, Macahel'i teşkil eden 12 veya 13 köy varmış. Sınırlar tespit edilirken İngilizler sözde sormuşlar: "Ey mil-

let, burada sizi kim yönetsin?" Sonra, ne hikmetse sonuç böyle çıktı diyerek kendi düşüncelerini uygulamışlar. Altısı bizde kalmış, üstü diğer tarafa geçmiş. Sınırı hemen sabitlemişler ve oraya küçük bir karakol inşa etmişler. Üç beş üniformalıyı da çile doldursunlar diye buraya yollamışlar.

Camili'nin içinde birkaç cami var. Bunlardan ikisi niteliklidir. Köy merkezindeki eski cami, bir heyelan afeti sonucu tamamen yıkılmış, yeniden yapılmış. Heyelan sonucu, temellerinden başka toprak üstünde bir parçası kalmamış. Afet ortadan kalkınca ve ortalık sakinleşince çevreyi temizlemişler ve aynı temel üzerine yeni bir cami yapmışlar. Saygılı davranmışlar, ahşap camiden kalan parçaları toplamışlar. Eski sine benzeyen bir camiye ayağa kaldırmışlar. Eksik parçaları çevreden, komşulardan sağlamışlar. Eski ahır ve samanlıkların ahşap elemanlarını bir araya getirmişler. Buna rağmen eksik olan kısımları da devlet tamamlamış.

Huzurlu, nispetleri iyi ayarlanmış güzel bir camiye sahip olmuşlar. Her yerde sıklıkla yapılan hatayı onlar da yapmadan edememişler; eski, kıymetli ahşap yüzeyleri yağlı boyayla kaplamışlar ve tek hatalarını yapmışlar. Buna rağmen küçük ve huzurlu, ağacın sıcaklığını Müslümanların üzerine salan güzel bir mekân

oluşmuş. Kadınları yukarıya davet etmişler ve onların rahatını teminen, önlerine ahşap kafesler yapmışlar. Abartmamışlar... Aydınlik ve harika bir mekân sağlamışlar. Minaresi de öyle. Eline keser yakışan bir usta tarafından yapıldığı belli..Yaşı belirli bir çizginin üstünde olanlar camiye ulaşmak için sıkıntı çekerler mi diye düşündük. Hayır, "Biz dağa ve yokuşa alışkınyız, Kafkaslıyız." dediler.Köyün kıyısında ikinci ve buna nazaran daha küçük, daha minyon bir mescit var. Bu köyün adı Maral. Caminin adı ise İremit Mahallesi Camisi. Elbette yine taş bir temel ve onun üzerinde, kertilen, birbirinin üstüne bindirilen kalaslarla sağlanmış bir duvar var. Duvarın keresteleri eski görünüşlerini kaybetsin diye onlara dışardan ahşap bir giydirme yapmışlar.

Fakat bu küçük mescidin içine naif, şirin, harikulade bir bezeme yapılmış. Farklı desenler, farklı boyalar, allar, yeşiller, morlar, çiçekler, dallar, hatta bazen yelkenliler, Osmanlı'nın palası... Hepsi keserin terbiyesinden geçmişler. Sadece parmaklıklarda torna kullanılmış. Sanılır ki iki usta, yanlarında iki kalfa ve dört amele ile burayı yapmaya sabah başlamışlar, öğleye bitirmişler, akşama da içinde namaza durmuşlar gibi. İnsanın içini rengârenk eyleyen, havasını ve dünyasını değiştiren, nispetleri olağandışı başarılı bir mekân sağlamışlar. Girenin çıkası gelmiyor.

***

Benzer uygulamalara Balkanlarda da rastlanıyor. Orada bu tip camilerin adı boyalı camidir. Üsküp'te, Gostivar'da, bunların örnekleri mevcut. Halk oralarda süslü camiyi seviyor. Ama gerçekten güzeller. İçerdeki resimler dışarıda görüldüklerinden farklı çağrışımlar yapıyorlar cami mekânının içinde. İçeri girenler, sanki küçük ölçekte bir cennet parçasının içinde nefes aldıklarını hissediyorlar.

Buralarda yani Kuzeydoğu Karadeniz'deki Müslümanlar; haklı olarak ahşap kurgulu, ahşap bezemeli ve

rengârenk camilerden daha çok hoşlanıyorlar. Devamlı olarak bir ağaç cennetinin içinde yaşıyorlar ve ağaçların dilini iyi biliyorlar. Din adamlarının yani imamların bir kısmı Gürcistan'daki medreselerde eğitimlerini almışlar. Bu sebeple gerek ezan okurken, gerek namaz içindeki kıraatlerinde Anadolu ağzından biraz daha farklı bir telaffuzları var.

Camilere olan saygı ve itibar oldukça yüksek.

Birkaç köyde, mesela Berta'da, Ortaköy'de mevcut durum şöyle: Eski ve yıkık kilisenin müştermilatı olan, oldukça düz bir yerde yapılmış bir binayı, kible tespiti yaptıktan sonra güzel bir cami mekânına çevirmişler. Daha sonra (şartlar onu gerektirmiş) burayı farklı maksatlar ve kamu için kullanmışlar. Bakımsız kalan ahşap bina şu anda zor durumda. Muhtar Ali Yıldırım burayı diriltmek için yoğun çaba içindeydi. İnşallah başarır. Duvarlar ve ahşap taşıyıcılar sağlam, çok fazla masraf gerektirmeyen bir durumda. Ortalama bir onarımla burada fevkalade bir cami, bir toplanma ve sohbet alanı kazanılmış olabilir. Böyle yerlerde bu mekânlar zor bulunan imkândır.

***

Artvin (haritalarda ve turizm broşürlerindeki) şehirden daha farklı ve olağanüstü bir yer, bir memlekettir. Orayı daha ayrıntılı anlatmak gerekir. Mesela bir şehrengiz burayı mutlaka enine boyuna anlatmalıdır. Gerçi ne kadar anlatılırsa anlatılsın mutlaka eksikleri, yetersizlikleri olacaktır. Ama yazılmalıdır. ....Mevla ruhsat verirse biz bunu deneyeceğiz.

BİZİM MÛSİKİMİZİN PİRİ

Büyük Itrî'ye eskiler derler,
Bizim öz musikimizin piri;
O kadar halkı sevkedip yer yer,
O şafak vaktinin cihangiri,
Nice bayramların sabah erken,
Göğü, top sesleriyle gürlerken,
Söylemiş saltanatlı Tekbir'i.
(Yahya Kemal Beyatlı)

Mehmet Kâmil BERSE

Buhurizade Mustafa Itri Efendi

Asırlardır bütün İslâm dünyâsında okunan segâh salât ve tekbîr Itrî'ye aittir. Dünya üzerinde bugüne kadar en çok dinlenen ve koro halinde söylenmekte olan en büyük bestenin bestekârı Buhurizade Mustafa Itri Efendi'yi her zaman hayır dualarla anmamız gerekir. Dinimizin sesli olarak en önemli sembolü ezandır , ezandan sonra ise Tekbir ve salatî ümmiyedir, bu harika besteleri besteleyen Itrî: Türk mûsikîsinin önemli şahsiyeti, eskilerin zikrettiği gibi hezarfenidir. Hâfız Post ve Kasımpaşalı Koca Osman'dan ders aldığı rivayet edilir. Itrî'nin aynı zamânda kuvvetli bir şâir olduğu bilinmektedir. Kaynaklarda kayıp bir divânı olduğu rivâyet edilir. Şiirlerinde Itrî ve Buhûrîzâde mahlaslarını kullanmıştır. Itrî, 1640-1712 yılları arasında yaşamıştır. Asıl adı Mustafa'dır. İstanbul'un Yaylak semtinde doğmuş, 50 yaşına kadar sarayda kalmış ve İstanbul'da vefât etmiştir. Edirnekapısı civarında babasının mesleği çiçekçilikle uğraştığından Buhurizade ünvanlıdır.

Türk ve dünyâ müzik târîhinin şüphesiz en büyük sanatkârlarındandır. Bini aşkın eser bestelemiş; ancak-yapılan son araştırmalar ışığında- bunların 40 kadarının günümüze ulaşabildiği tespit edilmiştir. Eski bestekâr tezkerelerinde, Itrî'den bahsedilirken, "binden ziyâde" eseri olduğu belirtilmektedir.

Beş pâdişâh görmüşse de, Sultân Dördüncü Mehmed devri (1648-1687) sanatkârıdır. Kaynaklarda IV. Mehmed'in onu sık sık saraya davet ederek bestelediği eserleri bizzat kendisinden dinlediği kaydedilmektedir. Hükümdarın huzurunda icrâ edilen küme fasıllarına hânende olarak katılan Itrî, bu dönemde kendi isteği üzerine esirciler kethüdâlığı ile görevlendirilmiştir. Onun bu görevi, esirler arasındaki kabiliyetli ve güzel sesli gençleri bulup yetiştirmek ve geldikleri ülkelerin mûsikisi hakkında bilgi edinmek amacıyla istediği rivâyet edilmektedir. Mevlevî âyînlerinin başında okunan ve okunması artık bir gelenek hâline gelen rast makamındaki na't ona âittir. Din dışı eserleri çok azı günümüze gelmiştir. Söz-

lü eserleri başta “nevâ kâr” olmak üzere müzik dünyâsının şâhelerleri arasındadır. İtrî'nin bazı eserlerinin güftelerini yazdığı da görülmektedir. Nühüft tevşîhinde, “Sâyesi düşmez yere bir böyle nahl-i Tûr'sun” bu türden bestelerindedir. Bazı kaynaklar İtrî'nin hat sanatıyla meşgûl olduğundan ve bir ta'lik yazı ustası olduğundan söz edilmektedir.

Türk mûsikî geleneğinin en başta zikredilen üstâdlarından İtrî, divan şairlerinden Şeyhî'nin ifadesine göre, “MevlevîhâneYenikapusu hari-cine” defnedilmiştir. Ancak mezar taşı bulunmadığı için kabrinin yeri konusunda kesin bir bilgi yoktur. Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Câmî Ahmed Dede zamanında Mevlevîlik tarikatına intisap ettiği söylenen İtrî'nin burada ney meşk ettiği belirtilir. XVII. yüzyıl, Osmanlı mûsikî kültürü adına gerek kuramsal çalışmalarındaki çeşitlilik ve derinlik, gerekse de bestecilik alanındaki üretkenlik ve nitelik yönünden bir “zirve”yi teşkil etmektedir. Bu dönemde Osmanlı müziğine hususî karakterini kazandıran “bestecilik ekolleri”nin tespiti; makamların tasarrufundaki yetkinlik ve bestecilikte görülen form çeşitliliği açısından gerçekleştirilmektedir. Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi (İtrî) bu dönemle özdeşleşmiş en önemli bestekârlardan biridir. İtrî'nin, şöhreti XVII. yüzyılı aşan ve “Osmanlı müzik kimliğini” hem makamsal hem de biçimsel uygulamalar yönünden başarıyla yansıtan özgün besteleri, kendinden önceki ve sonraki dönemler arasında âdetâ bir “kutup” oluşturmaktadır. İtrî, bir kilometre taşı, bir meşale olarak hem dönemine hem de asırlar sonrasına gücünü ve tesirini iletebilen, müteakip meşk silsilesinin ve icrâ repertuarlarının şekillenmesinde büyük ölçekte tesiri bulunan öncü bir kişilik olarak kayıtlara ve hafızalara intikal etmiştir.

2012 İTRI YILI Paris'te yapılan UNESCO'nun 36.Genel Konferansında; 2012 Yılı ülkemizin teklifi üzerine Bestekar Buhurizade Mustafa İtrî'nin (1640-1712)ölümünün 300. Yılı olarak anma programına alınmıştır... Kırım Hanı I. Selim Giray'ın Çatalca'da bulunan çiftliğindeki mûsiki toplantılarında büyük itibar gören İtrî, IV. Mehmed döneminde (1648-1687) sarayda mûsiki hocası ve hânende olarak görev yaptı. Kaynaklarda IV. Mehmed'in onu sık sık saraya

davet ederek bestelediği eserleri bizzat kendisinden dinlediği kaydedilmektedir.

Dini müziğin en seçkin örneklerini veren İtri, Dindışı müzikte de Neva Kar'ı repertuarının en yetkin eseri olarak kabul edilmektedir. Makamsal geçkileri, ezgilerin zenginliği ve orjinallliği bu eseri bir başyapıt haline getirmiştir. Günümüze kadar gelen eserlerin tümü büyük formlardadır. Buhurizade Mustafa İtri, müziğe dair kuramsal ve pratik katkıları açısından yaşadığı dönemden sonrasını etkileyen en önemli bilgi kaynaklarından biridir. Ekrem Karadeniz, onun vefatına dair tarih kıtasındaki mısraın 1143 (1730-31) yılını vermesi gerektiğini, ancak bir kelimenin yazım hatasından dolayı bu yanlışlığın daha ilk kaynaklarda meydana geldiğini ileri sürmüştür (TK, sy. 194 [1978], s. 45-46). İtrî Efendi'nin Yenikapı Mevlevîhânesi civarına veya Edirnekapı dışındaki Mustafapaşa Dergâhı karşısına defnedildiği rivayet edilmekteyse de bu konuda kesin bilgi bulunmamaktadır. Sade ve açık ifadelerle yazdığı manzumelerinden İtrî'nin güçlü bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Şuarâ tezkirelerinde ve güfte mecmualarında na't, gazel, muamma, tahmîs, nazîre, tarih ve kıtalarının yanı sıra hece vezniyle yazılmış türkülerine de rastlanmaktadır. Muamma hallinde de üstat olduğu belirtilen İtrî'nin şairliği üzerinde, manzumelerine tahmîs ve nazîreler yazdığı çağdaşı ünlü şair Nâbî'nin tesiri olduğu kanaati yaygındır. Kantemiroğlu'nun İlmü'l-mûsikî ve Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi adlı eserlerinde sözünü ettiği hânendeBuhurizade'nin Mustafa İtrî Efendi olması mümkündür. Tabiatla olan ilgisi doğaya sevgisi Çiçek yetiştirmekle bestekârlığı ve şiiri birbirine meczeden sanatçı dünyasında yetiştirdiği armut cinsine o yıllardan beri “Mustabey armudu “denmektedir. Bu makalemiz İtri'yi ve sanatını anlatmaya kafi değildir. Sadece ismini ve sanatını 3 asır sonra yeni nesle hatırlatalım maksadıyla kaleme aldım. Bu makalemin yanında 2 karekodla 2 din dışı eserini telefonla dinleyebilirsiniz. Ayrıca BİZDEN yazımda çok kıymetli tekbir ini dinleyebiliriz. Nur içinde yatsın...

Karekodla dinleyeceğiniz 1. Eser:”Tutî mucize güyem ne desem laf değil”-

2. Eser: “Neva Kâr” -Meral Uğurlu-

KUDÜS ÇİÇEĞİ (KUDÜS KİRAZI)

“Ve Kudüs şehri.
Artık yer şehri, toprak şehri.
Bakır yaprakların, çelik göğdelerin,
acımasız yüreklerin
Demir köklerin,
tunçtan ve uranyumdan dalların.
Kurşundan çiçeklerin şehri.”
Sezai Karakoç / Alinyazısı saati

Bilal ARIOĞLU

Kudüs Çiçeği (Yalancı süs biberi)

Kudüs çiçeği de Kudüs şehri gibi ortak bir hafızayı temsil eder. Biz onu sadece dört mevsim yeşil olmasından kırmızı meyvelerinin güzelliğinden değil, isminden ötürü de severiz. Bu isim nasıl konmuş kaynaklarda kesin bir bilgi yok. Belki Güney Amerika'dan önce buraya gelip buradan Avrupa'ya yayılmış olabilir. Batı dünyasında da görsel zenginliği ve kış çiçeği olmasından dolayı Noel kutlamalarının da çiçeği olmuştur. Herdem yeşil kalması yapraklarını dökmemesi ile de sanki Kudüs şehri gibi her kutsal inancın Kudüs hayalini de arındırmaktadır. LarryCollins/DominiqueLapierre “Ey Kudüs” kitabının girişinde üç din için de önem atfedilen bu şehri şöyle tanımlar:

“Seni unutursam, ey Kudüs, sağ elim hünerini unutsun!. Eğer seni anmazsam, eğer Kudüs'ü baş sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın.” (Mezmur 137)

“Ey Kudüs! Peygamberleri öldüren ve kendisine gönderilenleri taşıyan sen, tavuk yavrularını kanatları altına nasıl toplarsa, ben de senin çocuklarını kaç kere öyle toplamak istedim ...

Kudüs'ü Zeytinlik Dağından seyreden” İsa (İncil - Matta 23/37)

“Ey Kudüs, Tanrı'nın seçtiği toprak ve onun kullarının vatani, senin duvarlarından dünya dünya oldu. Ey Kudüs, sana doğru inen çiy bütün hastalıkları iyi ediyor, çünkü geldiği yer Cennet'in bahçeleri.”Hadis, Hazreti Muhammet.(sav)

Dötyüz yıllık Osmanlı idaresinde her dinin mensuplarının huzur içinde yaşadığı Kudüs şehrinde, önemli bir kısmının çiçeksever ve iyi şair olduğu Osmanlı hükümdarlarının ve Şeyhülislamlarının da önemli bir yeri vardır. Çünkü bu kültürün özünde “güzele bakan güzeli görür” düsturu vardır. Yukarıdaki Hadiste olduğu gibi peygamberimiz de onu en güzel olanla (Cennet bahçeleri) ile tasvir etmiştir.

Kudüs'ün bizim kültürümüzdeki önemini ve çekilişimizin ıstırabını Falih Rıfki Atay "Zeytindağı"nda şöyle anlatmaktadır; "Türk askerleri Anadolu'ya dönmek zorunda kalırlar, ancak "Kudüs'süz, Şam'sız, Lübnan'sız, Beyrut'suz ve Haleb'siz, öz can ve öz ocaklarını yitirmiş, perişan bir halde kalacaklarını hep si sezmektedirler." Belki bu çekiliş kuruyan bir çiçeğin dökülen yaprakları gibi her şeyi bütün çıplaklığı ile ortaya çıkarıyor. Ama bir gün o gövdeden her şeyi örtecek yeni bir sürgün beklentisini de taşıyarak. Bir Zümrüdüanka kuşu gibi küllerinden doğarak.

Bu sızıyı yüreğinde duyan başka bir kültür insanımız Necmettin Turinay, "Zal Tepesinde Kudüs Kuşları" başlıklı yazısında: "Kelimele ri sadece mânâ olarak almamak , onları ince, şeffaf ve biraz da ledûnnî bir âlemden sabırla fakat "haddeden geçmiş", mûsikîli sesler olarak sağlamak!.. Ne kadar ince bir sızıdır ki, sanırım, sadece "Kudüs Kuşları" taşır. O "Kudüs Kuşları" ki, etrafımızda uçarlar, durmadan kanat çırpırlar, fakat siz görmezsiniz; ruha nüfûz eden seslerle konuşurlar, siz işitmezsiniz. Bezm-i Elest'ten bir melâl gibidir ötüşleri; sizi uyarırlar....Herşey ıslaha muhtaçtır artık! İşte "Kudüs Kuşları"nın meyve zamanı. En güzel lafızlar idrakimize melek kanatlarıyla inerler."

Doğal alanlarda hızla yayılması yazın açan çiçekleri kışa doğru kiraz büyüklüğünde kırmızı meyveleri ve her mevsim yeşil yaprakları ile çok yıllık çalı şeklinde otsu bitkidir. Güney Amerika'dan Avrupa'ya geçmiştir. Olgunlaşan kırmızı meyvelerinin içindeki çok sayıda tohumdan kolayca üreyebilmektedir. Yaprakları koyu renkte dört mevsim yeşildir, uzunca ve kenarları tırtıklıdır. Yaz aylarında başlayan beyaz yıldız şeklindeki çiçeklenme süresi ve çeri domatesi andıran kırmızı meyveleri kış ortasına kadar görsel bir güzelliğindedir. Onun için evlerde özellikle pencere kenarlarında saksı çiçeği olarak kullanılmaktadır. Patlıcangiller familyasına aittir. Meyveleri yenmez. Gövdesi tüylüdür.

Nuri Pakdil'in Anneler ve Kudüsler şiirinde çocukların gözlerini benzettiği çiçektir:

Ve çocuk gülünce

ışır el aksa

el aksa bilir ki

çocuk koyacak o taşı

***

Ki biraz kirazdır ki biraz silâhtır

çocukların

gözleri

parmakları

Anne tarafında Türk asıllı Şam doğumlu modern Arap edebiyatının güçlü şairi Nizar Kabbani'nin "Düğünlerin tarihinde ilk kez kırmızı elbise giyen gelin benim." cümlesindeki kırmızı belki de Kudüs kirazının kırmızısıydı. "Kudüs" şiirinde şöyle seslenmektedir:

Ey Kudüs, ey şehrim

Ey Kudüs, ey sevgilim

Yarın, yarın çiçek açacak limon

Sevinecek yeşil sümbüller ve zeytin

Gözler gülecek

Geri dönecek göçmen güvercinler

Tertemiz yuvasına

Ve geri dönecek çocuklar oynamaya

Ali Göçer şöyle anlatır Kudüs çiçeklerini:

Büküktür boyunları

vuruldukça haklılar

ağıttır figandır yamandır

Kudüs çiçekleri.

Ahmet Örs'ün, Kudüsücü şiirinin şu dizeleri ile bitirelim:

seni hangi hatırayla, hangi acıyla anayım

direnen yüreklere mescid-i aksâlar kurayım

KORE SAVAŞININ 75. YILI KORE SAVAŞI'NDA TÜRK TUGAYI'NIN MANEVİ HİSSİYATI -2-

Şehit asker sayısı 219, kayıp 94, yaralı 455'tir. Ağır silah ve araçların %70'i tahrip olmuştur. Kayıp askerler esir değişimleri esnasında geri alınmışlardır.

Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU

Kore Savaşı'nda Türk askerleri

Emekli Öğretim Üyesi

Üç yıl süren Kore Savaşı'nın, dünyada ve Türkiye'de iki kutupta yoğunlaşan siyasî ve ideolojik ayrışmalara önemli katkı sağladığı aşikardır. Sınır veya yakın komşu ülkelerdeki komünist rejimlerin varlığı, Türkiye'deki düşünce hayatını hareketlendirmiş ve özellikle 1980 yılına kadar gençler arasındaki kavga ve çatışmaları etkilemiştir. Sonuç hazindir.

"Din ve Devlet", Anadolu'da yaşayanların asırlardır zihinlerinde ve gönüllerinde birlikte aziz tuttıkları kutsal değerlerdir. Son örnek ifadelerden biri, şehit savcımızın babasına aittir: "Tabi ki oğlumu çok seviyorum. Ama devletimi ve milletimi daha çok seviyorum." Ecdadın duasıdır, "Allah kimseye evlat acısı göstermesin."

Gelenek böyledir, devir ve dönem farklılıklarının, siyasi tartışma ve ayrışmaların üzerinde kalan halkın çocukları için iş başa düşünce görev hem devlet için hem din için başarılmalıdır. Kore'ye gönderilen Türk Tugaylarının hatıraları bu duyusun örnekleriyle doludur. Hatıralar arasında dolaşırken, resmî kayıtlarda ve bilimsel yazılarda pek yer bulmayan Tugay'daki imamların ve de imamlık yapan askerlerin izini sürmek galiba vefa gereğidir.

1. Kore Türk Tugayı'nda birden fazla imamın bulunduğu savaşa ait hatıralardaki bazı cümlelerden anlaşılmaktadır. İlk tugayla ilgili hatıralarda üç imamdan söz edilmektedir. Gazeteci Hikmet Feridun Es'in "Meşhur General İmam" başlıklı, 25 Mayıs 1951 tarihli Hürriyet gazetesi haberinde şu cümle bulunmaktadır: "Vakıa buraya üç imamla gelmiştik. Bunlardan ikisi Ali Özyılmaz ve arkadaşı İstanbul'a dönmek üzere. Şimdi yalnız bir imamımız kaldı." Şapkasındaki yıldız ve vakarlı tavrı sebebiyle "General İmam" diye anılan kişi, Muhsin Örtülü'dür. Yine 8 Aralık 1950 günü Türk Tugayı'ndaki hâkimlerin, doktorların ve imamların beraberce alay komutanını ziyaret ettiği bilgisi de birden çok imamın varlığını gösteriyor. Ayrıca Çinli muhafızların esaretindeki askerlere 1952 ve 1953 yıllarında Ramazan

aylarında teravih namazı kıldıran “Mehmet Başal ismindeki arkadaş” bilgisi mevcuttur.

Bu bilgilere şu da eklenmelidir; 6 Temmuz 1951 günü kılınacak Ramazan Bayramı namazının taburlarda ayrı ayrı kılınması teklifi, yeterli imam bulunmaması nedeniyle kabul görmemiştir. Ancak bu teklif dahi Tugay’da birden fazla imamın bulunduğu bilgisini taşımaktadır. Yine 1951 yılında, yani ilk Tugay içinde askerlerimizin arasında hitabı yerinde “Maraşlı Hoca” diye anılan cesaretli bir neferden söz edilmektedir. Bu resmî veya gayr-ı resmî imamların Türk Tugayı’ndaki varlıkları konuyla ilgili genç araştırmacıların merakına muhtaçtır.

Hatıralardan ve resmi kayıtlardan izlediğimize göre İskenderun limanından üç gemiyle 25, 26 ve 29 Eylül günlerinde merasim ve dualarla uğurlanan 1. Kore Türk Tugayı 24 günlük bir yolculukla 18, 19 ve 20 Ekim 1950 tarihlerinde Kore’nin Pusan Limanı’nda karaya ayak basarak, trenle 120 km. mesafedeki muharebe sahasına vardı ve kışlasına yerleşti.

Türkiye’de 1950 yılının ayları büyük gelişmelere ve yeni heyecanlara şahitti. Elbette tedirgin olanlar olduğu gibi Komünizm ve dinsizlik tehlikesini gündemde canlı olarak tutan Milliyetçi ve muhafazakâr çevreler de birbirini uyuyor, dernekler etrafında toplanıyor konferanslar düzenleniyordu. Kore Savaşı, Komünizmle mücadelenin parçası görülüyordu. Bu nedenle millî hisler canlıydı. Askerlerin Kore’ye sevk edilmesi aşamalarında bütün kulaklar artık Kore’den gelecek haberlerdeydi.

Tecrübeli general, albay ve diğer subayların emrinde Kore’ye gönderilen erler, öncelikle 1929 ve gerektiğinde 1928 doğumlu gençlerden teşkil edilmişti. Bu delikanlılar 1935, 1940’lı yıllarda çocukluk yıllarını geçirmişlerdi. Bilindiği üzere o yıllarda dinî eğitim bazı sıkı kurallar altındaydı. Kore savaşına katılanların hatıralarında yer bulan dinî hissiyata ait bilgiler, bu açıdan özellikle dikkat çekicidir, izlenmelidir.

Beş bin civarında subay ve eratin sahada hazırlanması ve savaş hattına ulaşması kısa zamanda gerçekleşti ve Tugay, Türkiye’de Ku-

nuri Savaşı diye anılan muharebelere katıldı. Bu savaş, Türk Tugayı’nın Kore’deki ilk ve en çetin görevi oldu, 25 Kasım akşamıyla başlayıp 1 Aralık 1950 gününe kadar ara vermeden devam etti. Türk Tugayı’nda ortalama mevcudun %15’ine ulaşan şehit, yaralı ve kayıp erat büyük üzüntü doğururken, yine de askerin kahramanlığının anavatanda öz güveni tazeliyip millî hisleri kabarttığı anlaşılıyor. Şehit asker sayısı 219, kayıp 94, yaralı 455’tir. Ağır silah ve araçların %70’i tahrip olmuştur. Kayıp askerler esir değişimleri esnasında geri alınmışlardır.

Savaşın bu en zorlu ve en çok kayıplı çatışmalarında Türk Tugayı’nın gösterdiği kahramanlıklar iç ve dış başında çok sayıda yazıyla ayrıntılı bir şekilde anlatıldı. Daha sonra Müslümanlığı tercih edecek olan Korelilerin dikkatini ilk çeken şey, bu askerlerin fedakârlıkları olmalıdır.

1 Aralık 1950 gününe ait bir sahne şöyledir. Albay Celal Dora, Kunuri muharebelerinde dağınık şekilde geri çekilen, tavırları ve zihinleri altüst olmuş askerleri büyük bir hayret ve hiddetle ecdada yakışır bir ciddiyete ve vakara davet ediyordu. O esnada gözüne görünen İmam Muhsin Örtülü’ye seslenerek, “Hocam! Niçin orada duruyorsun? Gel buraya, kötü düşünenlerin kararını aydınlat.” der. Albay Dora anlatıyor:

“... İmam aralarında bulunduğu kalabalığı yararak yanıma gelmişti. ESTEİZÜ BİLLAH diye söze başlayarak Kur’anı Kerim’den bir iki âyet ve hadisi şeriften bir parça okuduktan sonra Türkçe şu hitabede bulunmuştu:

Cenabı Hak ve Feyyazı Mutlak şöyle buyuyorlar ki: Ey ümmeti müslimin en sıkışık zamanlarınızda büyüklerinizin etrafında toplanınız. Sizi selâmete ulaştıracak tek yol bu yoldur. Herkes kendi hevesine göre ayrılırsa felâket o zaman baş gösterir...

Ben de dahil olmak üzere hepinizi albayın emrinde ve onun mukaddes emanet olarak taşıdığı Sancağın altında toplanmaya davet ediyorum. ALLAH hepimizin muini olsun.”

Aynı günlerde Türkiye’de bütün dikkatler Kore Savaşı’nda ve Türk Tugayı’ndadır. Gaze-

teler ve radyo, ilgili haberlerle doludur. Sadece birkaç haber başlığı şöyledir:

Vatan Gazetesi, 27 Kasım: Kore’de Kızılar tarazuza geçti

Zafer Gazetesi, 29 Kasım: Türk Tugayı süngü hücumu ile kızıl Çin çemberini parçaladı

Milliyet Gazetesi, 1 Aralık: Tugayımız, Wavon kesiminde kızılarla göğüs göğüse çarpışıyor

Vatan Gazetesi, 3 Aralık: Kızıl Çinliler Koredeki cephelere 500 bin kişilik bir kuvvet sürdüler

İlk günlerde Türk Tugayı’nın toptan imha edildiği haberi ve korkusu yurttan derin üzüntü doğururken, sonrasında düşman çemberinden kurtulduğu haberi büyük sevinç yarattı. Halkın hüznü, duası ve sevinci Kore’ye, askerlere ulaşıyordu. Cepheden gelen haberler ve Türkiye’den cepheye giden haberler millî duyguları karşılıklı olarak büyütüyordu. Fotoğraflar eşliğindeki şu iki gazete haberi bunun küçük bir örneğidir:

Son Posta Gazetesi, 10 Aralık: Kore Kahramanları için İstanbul ve Ankara’da dün muazzam mitingler yapıldı

Zafer Gazetesi, 10 Aralık: Gençliğin dünkü büyük mitingi; 6 düşman tümenini durduran Türk tugayı; Binlerce genç dün Kore şehitlerini andı

Ülkede komünizme karşı duyulan öfkeyle mücadele ruhu tekrar canlanmıştı. Orkun Dergisi’nin 12. sayısında “Milliyetçiler Federasyonu’nun Tertiplelediği Mehmetçik Günü” başlıklı yazı bilgi veriyor: 14 Aralık Perşembe günü İstanbul’da müstesna bir mânevî değer ve çehre taşıyan bir toplantı yapıldı.

Konuşmacılardan biri de olan yazı sahibi İsmet Tümtürk, kalabalıkların İstanbul Şehir Tiyatrosu binasındaki salona sığmadığını ve sokağa taşıtığını söyleyerek devam ediyor:

Sonra şimdiye kadar ki siyasî (!), millî (!) toplantılarda pek görülmemiş olan şeyler başladı: Toplantıda hazır olanlar şehitlerin ruhuna fatiha okumaya davet edildiler ve fatihalar okundu. Ondan sonra Mehmet Âkif’in Çanakkale şehitlerine ait şiiri gençlerden bir koro tarafından hep bir ağızdan okundu. Bunu yaralı bir askeri gösteren bir tablo takip etti. Asker kendini zorlayarak ayağa kalkıyor, İstiklâl marşından bazı mısralar söylüyor, sonra tekrar düşüp ölüyordu. Bu arada Âkif’in bu ezanlar ki şehâdetleri dinin temeli mısraı okunurken ezan sesleri salonu kapladı ve derin bir huşu ile dinlendi.”

“Mehmetçik Günü” gününde ilk konuşmacı Arif Nihat Asya, ikincisi Nurettin Topçu, son konuşmacı ise Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri’dir.

EMEĞİN VE ALIN TERİNİN ŞEHRİDİR KÖMÜR GÖZLÜ ZONGULDAK

Karadeniz'in batısında ve antik çağda Sandra Çayı'ndan esinlenilerek adı "Sandrake" diye söylenen Zonguldak, köklü bir tarihe sahiptir.

M. Nihat MALKOÇ

Zonguldak

O eski klasik tanımlamayla söylemek gerekirse Edirne'den Kars'a, Sinop'tan Anamur'a kadar binlerce güzelliği üzerinde barındıran bir yeryüzü cennettir Türkiye. Kendisine yeten ender ülkelerden biridir. Yeşille mavinin koyun koyuna olduğu adeta bir tablo gibidir. Bu yeryüzü cennetinde yer alan 81 vilayetin kendine mahsus özellikleri ve güzellikleri vardır. Bu ender özellikler ve tasviri muhal güzellikler birbirini tamamlar niteliktedir. Bu coğrafyanın emsalsiz güzelliklerini yansıtan emeğin şehri Zonguldak'tan bahsedeceğim sizlere.

Karadeniz'in batısında ve antik çağda Sandra Çayı'ndan esinlenilerek adı "Sandrake" diye söylenen Zonguldak, köklü bir tarihe sahiptir. Burası Türk toprağı olduktan sonra, adına "bataklık, sazlık" anlamlarına gelen "zongalık" sözünden yola çıkılarak "Zonguldak" denilmiştir. Rivayetler bu doğrultuda olsa da şehrin adına dair başka rivayetler de vardır.

Yeraltı zenginlikleriyle Türkiye'yi ısıtan şehirdir Zonguldak. Zira ülkemizin en zengin taşkömürü madenleri buradadır. Taşkömürünün dışında, alüminyum, demir, manganez gibi maden yatakları da var. Taşkömürü, özellikle "demir-çelik" endüstrisinde kullanıldığı için, Ereğli Demir Çelik Fabrikası da bu şehirde inşa edilmiştir.

Zonguldak, Batı Karadeniz'in gözbebeğidir. Ülkemizin en güzel liman kentlerinden biridir. Kadim bir şehrimiz olan Zonguldak'a ilk olarak Hattiler, daha sonra da Hititler yerleşmiştir. Kömüre endeksli bir hayat yaşar Zonguldaklı. İnsanın önemli bir kısmı günün üçte birini güneşten uzakta, madende geçirir. Bembeyaz somun ekmeklerin parası, katran karası kömür ocaklarında kazanılır. Şehre ilk adımınızı attığınızda yoğun bir kömür kokusuyla karşılaşsınız. Sisi ve yağmuru hiç eksik olmaz Karadeniz'in kıyıcığındaki bu güzel şehrin.

Her şehir özellikle bir yüzüyle ön plana çıkar. Zonguldak da kömürüyle anılagelmiştir hep. Emeğin ve alın terinin şehridir kömür gözlü Zonguldak. Sanayi kültürü burada inkişaf etmiştir. İstanbul, Kocaeli ve Bursa'dan evvel uyanmıştır bu şehir. Ülke kalkınmasında özne olmanın mücadelesini vermiştir yıllarca. Yerin yüzlerce metre altında bir hayat yaşanır bu şehirde. Üsttekiler, kışın soğuklarında sınımsız bir hayat yaşasın diyerdir gayretleri. Yerin bu derinliğinde atan nabızların bekleyenleri vardır yerin üstünde. Bu derinlikte yaşayanların yüzleri kömür karası olsa da, alınları apaktır. Onlar ekmek parasını gerçek anlamda taştan çıkaranlardır. Onlar bu ülkenin uygarlık hamurunu alın terleriyle yoğuranlardır.

ERZURUM'DA TARİHİN YENİDEN DİRİLİŞİNE ŞAHİT OLDUM

Palandöken Dağı'nın eteklerinde Erzurum Ovası'nda Kurulu şehir dört taraftan dağlarla çevrilidir. Bu yüzden "Gökyüzü Şehri" unvanını hak eder.

Dr. İsrail KURALAY

Erzurum Ulu Camii

Erzurum'un kuzey ilçelerinden Tortum'da doğdum. Çocukluk ve ilkokul yıllarım köyde geçti. Orta ve liseyi Erzurum'da okudum. O yüzden Erzurum'un ayazını da yazını da yakından bilirim. Erzurum'un tanımı 3 açıdan yapılabilir: 1- Erzurum'da yaşayanların gözünden Erzurum 2- Erzurum'da bir müddet yaşadktan sonra ayrılanların tanımı. 3- Erzurum'u hiç görmemiş, haberler ve tanıdıkları üzerinden bilenlerin tanımı. Erzurum, görmeyenler için Evliya Çelebi'ye atfen söylenen "11 ay 29 gün kaldım yaz gelmedi. Ben ayrıldıktan sonra geldiyse bilmiyorum" mülhem soğğun başkenti olarak bilinir. Kışın çatılardan sarkan buzları, Mayıs-Haziran'da yağın kar nedeniyle kapanan yolları haberlere konu olurken şehrin imajını da belirler. Erzurum, 2000 metreyi bulan rakımıyla dünyanın en yüksek yerleşimli şehirlerinden bir tanesidir. Erzurum'da bir müddet yaşayıp ayrılanları da ikiye ayırmak gerekir. Benim gibi bu şehirde doğup daha sonra büyük çoğunluğu rızık arayışı nedeniyle göç edenler. Diğer grupta ise çeşitli görevler nedeniyle bu serhat şehre gelip kısa bir süre konaklayanların yanı sıra ömrünü burada geçirenleri ifade eder. Erzurum, İpek Yolu'nun üzerinde ata yurt Türkistan'dan gelirken Kafkaslardan Anadolu'ya giriş kapısıdır. O nedenle tarih boyunca çok göç almış, aldığından daha çok göç vermiş bir şehirdir. Bu konuma, Kars Kapı, Erzincan Kapı, Tebriz Kapı, İstanbul Kapı ve Gürcü Kapı gibi şehri kuşatan giriş yerleri şahittir. Erzurum, Anadolu'nun giriş kapısı olmanın bedelini fazlasıyla ödemiştir. Çok zulüm ve çok ölüm görmüştür. "Göç göç oldu, göçler yola dizildi" söyleyişindeki gibi acıyla yola çıkarken, nereye gideceğini bilememenin çaresizliğiyle "Ağam nerden aşar yolu yayanın" feryatları yanık türkülere konu olmuştur. Yüksek rakımlı dağların çocukları, iklimin zorlukları nedeniyle çelikleşmiş karakterleriyle gittikleri her yerde "Sağlam duruşlarıyla" dikkat çekmişlerdir. Çocukluğunu Erzurum'da geçirip göç edenler için memleket sevdası duman duman yüreklerinde tüter. Bir gün dönmek arzusuyla yanıp tutuşurlar ama çoğu zaman o

gün gelmez. O yüzden ülkemizin hemen hemen bütün şehirlerinde çok sayıda dadaşın yaşadığına şahit olursunuz. Bu yolculuklar sınırları da aşarak başta Avrupa olmak üzere dünyanın birçok bölgesine uzanır. Görev nedeniyle Erzurum'a gelenler bu şehre âşık olurlar. Bir dadaş olarak çok sayıda insandan Erzurum'a dair güzel hatırlar dinledim. Çok laf işittim "Bir Oltu Taşı tespihim olsa da çeksem, göyemiş civil peynir olsa da lavaşa sarıp yesem..." diye... Bu arada Erzurum artık eski Erzurum değil; hem tarihi eserler ihya edildi hem de çağdaş şehir olarak ülkemizin güzide beldelerinden birisi oldu. Oltu Taşı tespihçileri müşterilerini tarihi Rüstempaşa Çarşısında bekliyorlar. Çağ kebabı, ayran aşısı ve kadayıf dolması ülkemizin milli gastronomi markaları haline gelince bunlara her şehirde ulaşmak mümkün hale geldi.

Şehre değer katan paşalar, efendiler, ağalar

Erzurum tarih boyunca stratejik konumda olmuş bir şehirdir. Bizans, Selçuklu, İlhanlı, Osmanlı, Cumhuriyet dönemlerinde bu özelliğini korumuştur. Bu dönemlerden kalma çok sayıda eser şehre kimlik kazandırır. Selçuklular döneminde Saltukoğulları Beyliği'nin merkezi olmuştur. Osmanlılar Devleti'nde Kanuni döneminde Erzurum sancaktan beylerbeyliği statüsüne yükselmiştir. Çok sayıda yönetici burada görev yapmış eserler bırakarak amel defterlerini açık bırakmışlardır. İsimleri en çok camilerde görülür. Lala Mustafa Paşa, Ayaz Paşa, Caferağa, Derviş Ağa, Esat Paşa, Emir Şeyh, Gürcü Mehmet Paşa, Atabey (Ulu), Köse Ömer Ağa, İbrahim Paşa, Kasım Paşa, Hacı Derviş (Gümrük), Feyziye (Kurşunlu), Murat Paşa, Pervizoğlu, Vani Efendi, Veyis Efendi, Yeğen Ağa, Yukarı Habib Efendi ve Zeynel Camii gibi çok sayıda camii bu isimler tarafından şehrin manevi iklimini güçlendirmek, sonradan gelenlerin onlara dua ederek amel defterlerini açık bırakmak için yaptıkları eserlerdir. Büyük çoğunluğu mescit büyüklüğünde yapılan cami-

lerin etrafları gecekondular gibi metruk binalarla kuşatılmıştı. Bu güzelim eserlerin çoğunluğunun sadece minareleri görünüyordu. Son yıllarda yapılan çalışmalarla camilerin etrafları açılarak bahçe haline getirildi. Erzurum'un soğuk ikliminden olsa gerek, namaza gidenler yürüyerek çok üşümesinler diye camiler birbirine çok yakın yapılmıştır.

Yakutiye Medresesi Narmanlı Camii kültür yolu

Banileri ve hamilerinin isimlerini taşıyan camilerin ekseriyeti sokak aralarında hem oraya kimlik kazandırıyor hem de mahalleye adını vererek ölümsüzleştiriyor. Son yıllarda yapılan en büyük değişim Cumhuriyet Caddesi üzerinde ihya edilen tarihi eserlerdir. Yakutiye Medresesi'nden başlayıp Narmanlı Camii'ye kadar giden güzergâh sizi çağlar öncesine götürecektir o kadar çok eser var ki, say say bitmez... Bana "Erzurum'u tanımaya nereden başlayalım?" diye sorarsanız ben Yakutiye Medresesi'nden başlamanızı tavsiye ederim. "Güzergâh boyunca var olan eserlere bir göz atalım" derim.

Yakutiye Medresesi, 1300 yılında İlhanlı Sultanı Olcaytu zamanında Emir Cemaleddin Hoca Yâkut Gâzânî tarafından yaptırılmıştır. Etnografya müzesi olarak kullanılmaktadır. İçinde talebelerin hücrelerinde Erzurum'un ve bölgenin tarihine dair çok sayıda eser bulunmaktadır. Kapı ve minare süslemeleriyle muhteşem bir anıt eser olarak sizin de ziyaretinizi bekliyor.

Yakutiye Medresesi'nden çıktığınızda doğuya yöneldiğinizde önünüze Lala Mustafa Paşa Camii çıkacak. Erzurum'un sembol yapılarından bu camii 1562 yılında yapılmış Mimar Sinan'ın eseridir. Önündeki bahçede bir şadırvan vardır. Çocukluk, gençlik yıllarımda bu şadırvanda abdest alıp etrafta oturan büyüklerin sohbetlerini şakırdayan su sesleri eşliğinde dinlerdim. Hala Erzurum'a her gidişimde bu şadırvanda abdest alırım.

Lala Mustafa Paşa Cami'sinden çıkınca sağ tarafta iki tarihi konak göreceksiniz. Sağda olan Yakutiye Belediye Başkanlığı binası, sol tarafta olan ise eski valilik binası. Bu bina İdari Yargı Adalet Sarayı olarak kullanılıyor. 1827 yılında zamanın valilerinden Sait Galip Paşa tarafından yaptırılmış. Bu yapının hemen arkasında İbrahim Paşa Camii, onun bitiminde Taş Ambarlar var.

Cim Cime Hatun yol gösteriyor

Yine Cumhuriyet Caddesi'nden yola devam edersek eskiden karşınıza yeni yetme kötü bir bina çıkardı. Çok şükür yıkılmışlar... Cafer Ağa Cami ile başlayan tarihi konak ve evlerin yer aldığı büyük bir tarihi parka gireceksiniz. İlerde silindirik konik bir kümbet göreceksiniz, burası Cim Cime Hatun Türbesi'dir. Tarihi meçhul ama halk ona Cim Cime Hatun ismini vermiş. Cim-cime; çıtı-pıtı ve ufak-tefek tabirleri sevimli kadın anlamına hala bölgede kullanılmaktadır. Cim Cime Hatun Türbesi'nden yönünüzü kuzeye çevirirseniz büyük bir bahçenin üstünde Erzurum Kalesi sizi tarihin derinliklerine götürür. Eğer şehri kuşbakışı göreyim dersanız Tepsi Minare 'ye çıkmanız gerekecek. Kalede görkemli bir Türk Bayrağı da dalgalanıyor. Küçük bir nazarlık olsun diye hatırlatma yapayım: Bahçeye dikilen ağaçlar uzadıkça kalenin görüntüsü kapanıyor, daha bodur ağaçlar dikmek lazım.

Kale'den bakınca güney tarafta Ulu Camii (Atabey), Çifte Minareli Medrese, Üç Kümbetler, Narmanlı Camii, Konaklar ve daha arka tarafta Palandöken Dağı bütün heybetiyle sizi selamlar. Kışın zirvelerinden kar, boranı, fırtına eksik olmaz. Baharda karlar eriyince kocaman bir yeşil kütle olarak "Bu şehrin hamisi benim" der gibi vakur bir şekilde nöbet tutmaya devam eder.

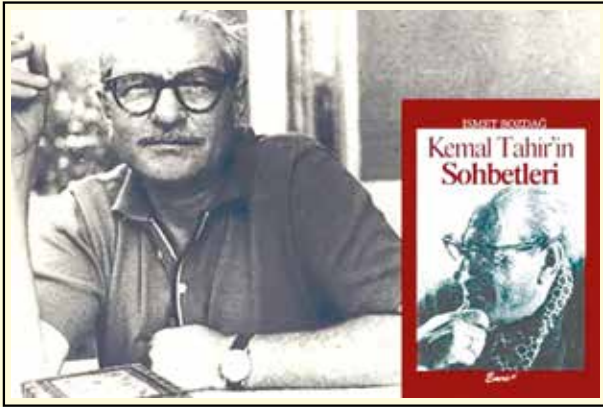
Tarihin nöbetçileri: Tabyalar

Erzurum Kalesi'nden doğuya baktığınızda karşı tepelerde tarihi tabyaları görürsünüz. Erzurum Dumlu Dağı, Karga Pazarı Dağı ve Palandöken Dağları ile çevrilidir. Buralardan gelecek tehlikeleri önlemek için 21 adet tabya yapılmış. Mecidiye ve Aziziye Tabyaları doğudan gelecek saldırıları önlemek için Topdağı yamaçlarına kurulmuş. 93 Harbi (1877-1878) Osmanlı Rus Savaşı'nda Nene Hatun, Aziziye savunmasına katılarak kahramanca mücadele etmiştir. Nene Hatun'un mezarı ve adına yapılan heykel Aziziye Tabyası'nda bulunuyor. Erzurum'a dair anlatacak çok şey var ama yerimiz dar. Yeni Erzurum Müzesi'ni de görmenizi tavsiye ederim. Tarihin derinliklerinde kaybolacak, çok şey öğreneceksiniz. Rahmetli İbrahim Erkal'ın türküsüyle bitirelim. "Hadi Erzurum'a gel. Erzurum yahşi güzel"

KİTAP ARAMANIN DİBACESİ ANKARA KİTAP DÜNYASINA BİR DERKENAR

Özellikle bir çalışma alanınıza dair eski, nadir veya baskısı tükenmiş bir kitabı aramak; sabır, merak ve ısrarlı takip ister

Memiş OKUYUCU

"Kemal Tahir'le Sohbetler" kitabının kapağı

Kitap, bir zevk, bir şevk, bir heyecandır. Kitap, insanı yaşatan hayatın ta kendisidir. Okumak istediğiniz bir kitaba ulaşma serüveni ise bambaşka bir heyecandır. Ararken, kitap bulma umuduyla kitapçılarda dolaşmak; kitap dostlarının, yani muhibban-ı kütübün ruhunu doyan, tarif edilmez bir hayat lezzetidir. Kitap peşinde koşarsınız; bazen bulursunuz, bazen yıllarca ararsınız. Talihiniz yaver giderse rastlarsınız. Aradığınız kitap, listedeki onlarca başlığın arasında bir yıldız gibi parlıyorsa, o kitabı bulmak için kitapçı kitapçı, şehir şehir gezersiniz. O sahaf senin, bu kitapçı benim; internet sitelerinde taramalar, vitrinlerde umutlu bakışlar... Kitap peşinde geçilen zaman hem bir arayış, hem de derin fikir edinmek yüklü bir takiptir... Özellikle alanınıza dair eski, nadir veya baskısı tükenmiş bir kitabı aramak; sabır, merak ve ısrarlı takip ister. Kitap aramanın inci mercan yüklü heyecanını bilen bilir. Bilmeyen de zamanla öğrenir; bilenlerin peşinden giderek, onların yolundan yürüyerek...

Bu merakın en vefalı kitap bilgisi ve muhibban-ı kütüplerinden biri de hiç şüphesiz Ali Birinci'dir. Bir keresinde Ankara Adilhan Kitapçılar Çarşısında birlikte yaptığımız bir kitapçı ziyaretinde, raflara göz gezdirirken, Namdar Rahmi'nin orijinal baskı bir kitabını bana uzatıp "Bunu al" deyişi hâlâ zihnimde taptazedir. O günü bir kitap dayanışmasının en nadide hatırası olarak hafızam bana zaman zaman hatırlatır... Son günlerde peşine düştüğüm bir kitap vardı. Baskısı tükenmiş. Ne yazık ki yeni baskısı yapılmamıştı. kitapçılarda sormadığım yer kalmadı. ümidi neredeyse kesmişim. Derken yolum Çukurambar'daki Liman Kitap'a düştü. bu mekân, sadece bir kitapçı değil; adeta bir kültür limanı. Bir umut ile görevliye kitabı sordum. "Var" demez mi! O an yaşadığım sevinç tarif edilemez. Hem de sadece 20 TL'ye. Tarifi ve tarifesi yapılamayan bahtiyarlık oldu benim için. ..Diğer görevliyle beklediğimiz o birkaç dakika bana saatler gibi uzun geldi. "Acaba Ali Emiri Efendi gibi önlem almalı mıydım?" diye iç geçirdim! Nitekim, kitabı getiren görevli, biraz bana, biraz da arkasına dönerek, "Bilseydim bu kitabı kendime ayırırdım," deyiverdi. Neyse ki kitabı aldım ve hemen güvenceye aldım.

Liman Kitap ziyaretim sadece kitapla sınırlı kalmadı. Orada, Tevfik İleri hakkında anıları olan bir başka kıymetli isimle tanıştım. Liman Kitap yolculuğu benim için her açıdan bereketli bir gün oldu.

"Kemal Tahir'le Sohbetler" isimli bu eser, yenileşme dönemi Türk edebiyatına yön veren, nitelikli gözlemlerle dolu bir hatırat. Onu okumak, geçmişin tefekkür labirentlerinde ilerlemek gibi.

MUSTAFA TAHRALI İLE CİNUÇEN TANRIKORUR BESTELERİ “KÂR-I NÂTIK” -1-

“Cinuçen Bey, yapılmayı yaptı, eserlerinde ve bestelerinde çok çeşitlilik var.”

Söyleşi: Hülya GÜNAY

Kâr-ı Nev'edâ

Solist: Cinuçen Tanrıkörür

Prof. Dr. Mustafa Tahralı Hocamız ile vefatının 25. Yılında, Türk bestekâr ve ud virtüözü, müzikolog, yazar, hatip, şarkı ve sözlü eserlerinin bâzılarının şâiri, yazarı merhum Cinuçen Tanrıkörür'ü konuştuk.

Efendim Cinuçen Tanrıkörür ile nasıl tanıştınız?

Rahmetli Cinuçen Bey ile tanışmamız Ankara'da oldu. 70'li yıllarda Ankara'da, akran, arkadaş ve büyüklerin olduğu bir toplantıda, arkadaşlarımızın mîmarlık bürosunda tanışmıştık. Ankara'da bulunduğum bir gün, bir arkadaşımızın evinde onun hem sohbetini hem de uduyla icrâ etmiş olduğu saz eserleri, taksimleri ve okuduğu sözlü eserleri dinlemiştim.

Tanışmanızın sonrasında...

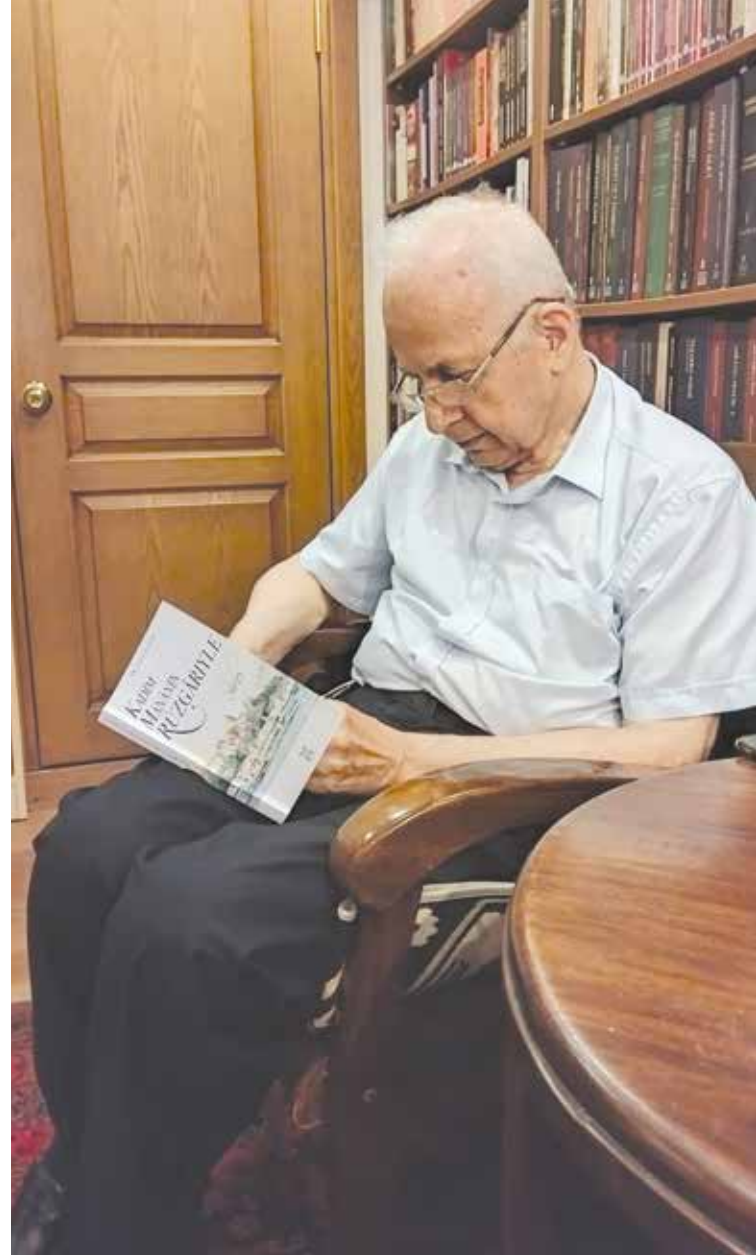
Sonra Cinuçen Bey'in, Konya'ya gittiğini öğrendim. Konya Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne bağlı Müzik Eğitimi Bölümü'nü kurduğu yıllar. Konyalıyım, yaz tâtillerinde Konya'ya gittiğimde, bir iki kere Konya'da gördüğümü, ziyâretine gittiğimi hatırlıyorum. Cinuçen Bey ile esas tanışmamız 1988-89 ders yılında oldu. Rahmetlinin Konya'da bulunduğu yıllardı. Ama İstanbul Marmara İlahiyat Fakültesi'nde Türk Din Mûsikîsi bilim dalında doktora yapma niyetiyle kaydını yaptırmıştı. Geçmiş yıllarda edebiyat hocalığım dolayısıyla güfteler ile ilgili bana da bir ders vermiştiler. Doktora talebeliği sırasında, rahmetli 15 günde bir Konya'dan İstanbul'a gelirdi. Hattâ programı tamamlamak için cumartesi gününe bile ders konduğunu ve birkaç kere de ders yaptığımı hatırlarım. Çünkü iki haftanın dersi yığılmış oluyordu, birleştiriliyor, iki saat yerine dört saat ders yapılıyordu. Bâzen cuma, cumartesi ve pazarı da dâhil ederek dersler tamamlanıyordu. O sırada bu dersler vesîlesiyle tanıştık. Benim dersim Osmanlıca Güfteler, Türk Din Mûsikî'sindeki güfteler, yâni Tekke Mûsikîsi güfteleriydi. Güfte metinlerin incelenmesi, değerlendirilmesi... Bu derslerim sırasında bir ders yılı boyunca, 15 günde bir en az iki saat dört saat birlikte oluyorduk. O da bizlere kendi alanında sohbetleriyle hocalık yapıyordu. Türk Mûsikîsi'ne bizim sevgimiz

vardı, ama bilgimiz yoktu, niçin sevdiğimizi de bilmiyorduk diyebiliriz. Makamların adını işitiyor, adını biliyorduk, ama hangisi nedir, ne değildir bilmiyoruz. Rahmetli de, işte konu nereden açılmışsa oradan anlatırdı. Bilhassa o yıllarda da devam eden mûsikîde de batılılaşma mâcerâmız sırasında, resmen eğitim ve öğretimde Batı müziğine geçmiş olma aleyhinde bir tutumumuz vardı. Kendi öz dilimizi terketme gibi, âdetâ Türkçe yerine, artık bundan sonra bir başka dil konuşalım der gibi bir hava hâlâ devam ediyordu. Müzik dilimizi değiştirme mâcerâsının olumsuz etkileri konusunda uzun sohbetleri olmuştu. Alanı, konu ve problemlerini bilen, okuyup yazan bir müstesnâ sanatkâr idi. Gittikçe, daha yakından tanıştıkça onun çok yönlü ve çeşitli kabiliyetleri olduğuna şahit olduk. Makâlelerinin dergilerde yayınlandığını, yurt içi ve yurt dışı resitallerinde, konser öncesi İtalyanca, İngilizce veya Fransızca konuşmalar yaptığını, konferanslar verdiğini öğreniyorduk

Cinuçen Bey titizliği ile biliniyor, bu konuda hatıralarınız var mı?

Fakültemizde bir kısa konuşmalı konseri olmuştu. Kendi eserlerinden dört beş eserini okumuştum. İşte bu konser öncesi şöyle bir titizliğine şahit oldum. O gün, hatırlıyorum, gece yolculuk yapıp sabah Fakülte'ye geldiğini, yoldan geldiği için üstünde sahneye çıkarken giydiği sanatkâr kıyafeti yoktu. Orada eksik hissettiği, hiç olmazsa eksikliğini giderebileceği bir gömlek alabilirdi... Markasını, numarasını söyleyerek talebelerden birini gönderdi, bir beyaz gömlek satın aldırdı, onu giydi ve sahneye öyle çıktı. Sahne dediğim de, bizim öğretmenler toplantı salonunun bir basamakla çıkılan kürsüsünün olduğu yer... İşte böylesine titiz.

Sâdece onunla kalmadı titizliği; konser saatinde sahneye çıktı. Dinleyici öğrenci ve hocalar birer birer, geliyor, kapı kapanıyor açılıyor, kapanıyor açılıyor. Sekiz on dakika geçmişti herhalde, "Kapattın kapıyı! Kilitleyin!" dedi. Kapattık. Bu sefer gelenlerden bâzıları kapıya tak tak vurmaya başladı. İçeriden kilitlendiği için, "Ben öğretmenim, ben falanım!" diye alttan kâğıt atanlar oldu, "Açmayacaksınız!" dedi. Ondan sonra sükûnet sağlanınca udunu eline aldı, okuyacaklarını okudu. Bu titizliği başka konserlerinde de gördük. Kendisi şunu anlatmıştı: İstanbul Taksim'de Fransız Kül-

tür Merkezi'nde resitale çağırılmışlar. Gitmiş yemekli bir program hazırlanmış. Masalarda tabaklar var, çatal bıçak var, bir şeyler ikram ediyorlar, "Konser, ya yemekten önce veya sonra! Yemek esnâsında değil!" demiş. Ya müzik, ya yemek der gibi, gittiği yere sanat anlayışını, icrâ anlayışını ve düzenini ortaya koyup ona uyulmasını isteyen bir tabiatı, titizliği vardı.

Kâr-ı Nâtık bestesi ile karşılaşma hikâyeniz, nasıl güfte yazmaya karar verdiniz?

İmam Hatip Okulunun lise son sınıflarında şiir yazmaya çalışmıştım. Ama kâr-ı nâtık yazma hevesim bile olamazdı. Aruz bilmiyordum, az çok da olsa mûsikî bilgim yoktu, kâr-ı nâtık nedir bilmiyordum. 1961-62 yıllarında yaz tâtilinde, kurucuları arasında Farsça ve Matematik hocalarımızın bulunduğu Türk Mûsikî Derneği'nin

varlığını duymuştuk. Lise fark derslerinden üç dersin imtihanını vermek için eylül ayından haziran sonlarına kadar bir öğretim yılı beklemek durumunda kalmıştık. Üç arkadaşlık. Mustafa Fayda ile rahmetli Mustafa Ben. Mustafa Fayda ile ikimiz ney öğrenelim dedik. Kursa başladığımız günlerde hocalarımızın masasında bir nota gördüm, 55 sayfa kadar, el yazısı ile yazılmış, belli ki mumlu kâğıt üstüne yazılıp çoğaltılmış. Başlığı Kâr-ı nâtık, 119 makam. Notistin adı ve imzâsı, İstanbul-Ankara Radyosu'ndan Rıza Akyığıt. Ondan bir nüsha, hocalarımıza âit. Bestekârın adı Ahmet Avni Konuk. İşte bu kâr-ı nâtık adı ile, notası ile ilk karşılaşmamdı. Bestekârın Fusûsu'l-Hikem ve Mesnevî Şerhleri, kâr-ı nâtık ve diğer eserleriyle tanışmamız ve üzerlerinde çalışmamız ve bâzılarını yayınlamamız için daha 1980 li yıllara erişmemiz, daha 20-25 sene geçmesi ve daha pek çok çalışmamız gerekiyormuş.

Kâr-ı nâtık konusuyla yakından tanışmamın hikâyesi 1988'li yıllarda başlıyor. Sayın (Dr.) Gönül Paçacı, 1988-1989 öğretim yılında, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde vermekte olduğum "Türk Din Mûsikîsi- Osmanlıca Güfteler" dersimizi, İTÜ Türk Mûsikîsi Konservatuar'ında başladığı Doktora / Sanatta Yeterlilik derslerinden biri olarak seçmiş ve bizim Marmara Üniversitemizin Sosyal Bilimler bölümünde kaydını yaptırmış. Kendisinin daha önce hazırladığı Örneği Az Bulunan Makamlar Üzerine Bir Çalışma başlıklı 60 adet az bilinen makâmı inceleyen yüksek lisans tezini (İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1988) görüp inceledikten sonra, kendisine bu makamları bir kâr-ı nâtık formu için besteleyerek değerlendirmeyi düşünüp düşünmediğini sormuştum. O da "Güftesi olsa... bestelemek isterdim!" diye cevap vermişti. Kendisine klasik kâr-ı nâtık güftelerini görmek ve incelemek istediğimi söyledim. O da Ahmed Avni Konuk'un kâr-ı nâtık dâhil, birkaç güfteyi bana verdi. Böylece ilk defa kâr-ı nâtık güftelerini görmüş ve inceleme imkânını bulmuş oldum. Böylece 10 çeşni ve az bilinen/az kullanılmış 60 makamda "Kâr-ı Nâdirât" güfte çalışmasına başlamış oldum.

Kâr-ı nâtık çalışma süreciniz nasıl geçti?

Karne tâtili idi, sanıyorum, büyük kızım Beşiktaş Anadolu Lisesi'ne gidiyordu. Pazar günlerine basketbol kurslarını koymuşlar. Çocuk daha kü-

çük, ortaokul ikinci veya üçüncü sınıf, tek başına gidebilecek yaşta değil. Berâber gideriz, dedim. Orada, çocuğun iki saatlik kursunun bitmesini beklerken, sıkılmamak için ne yapabilirdim? Yazmam gereken bir kâr-ı nâtık güftesi vardı ya, onu yazmaya, müsveddesini yapmaya çalışabilirdim. Her gidişimde bir şeyler yazmaya, en azından aruzla o güfteyi yazma denemesine başladım. Kadim Mânânın Rüzgârıyla adlı şiir kitabımda 8. Kâr-ı nâtık sonunda târihi yazılıdır (7-26 Ocak 1989) 19 günde, yâni orta okuldaki kızıma refâkat ettiğim 2-3 haftanın pazar günlerini de değerlendirerek güfte tamamlanmıştı. Tabî ki eve geldikten sonra ve diğer günlerde de vakit buldukça güfteyi yazmaya devam etmişim. İlk kâr-ı nâtık yazmaya başlamam böyle kalmış hatırımda...

Güfte, bestekârın yüksek lisans tezindeki sıra ve düzen takip edilerek "çeşni" adlı 10 bölüm altında 70 beyit olarak yazıldı. Güfte hazırlanmıştı, ama bestesi için daha yılların geçmesi gerekiyordu. Besteyi yapacak ve jüriye takdim edecek öğrenci daha doktora tez çalışmasının başında, sanatta yeterliliğin ilk yılında idi... Gönül Hanım, kâr-ı nâtık nedir diye araştırma yapacak, klasik kâr-ı nâtıkları inceleyecek ve yüksek lisans tezindeki 60 makam ve 10 çeşni adını zikrederek yazılmış güfteleri besteleyip bir kâr-ı nâtık bestesi olarak ortaya çıkaracak ve tez jürisi önünde bu çalışmasını, eserini savunacak. Bir sene geçti, ikinci sene geçti, bugün yarın derken dört senenin sonunda proje, sanatta yeterlik / doktora çalışması tamamlandı. Bu "Rast Kâr-ı Nâdirât" 11 Mayıs 1994'te Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda icrâ edildi. Rahmetli ses sanatçısı, bestekâr Hâfız Kâni Karaca da, irticâlen sözlü terennümleri seslendirmek üzere, konserde icrâ heyeti içinde yer almıştı. Konserden birkaç gün sonra da Gönül Hanım inceleme ve bestesini jüri önünde başarı ile savunarak, "Sanatta Yeterlilik /Doktora" unvanını almıştı. Böylece, ilk defa akademik bir çalışma sonunda, bir kâr-ı nâtık ortaya çıkmış oluyordu. 70 makamlı uzun bir kâr-ı nâtık bestesiyle mûsikî repertuarımıza katkıda bulunduğu için kendisini burada tekrar tebrik etmek isterim. (Gönül Paçacı Kâr-ı Nâtık Formu Üzerine Bir Çalışma ve Yeni Bir Kâr-ı Nâtık: Rast Kâr-ı Nâdirât, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekim 1994)

(Devam Edecek)

TARSUS İLİM HAVZASI

Ahmet Garip Hoca Efendi, Orta Toroslarda dağların ardında başlayan yolculuğunu ilimle, irfanla, imanla tamamladı. Ektiği tohumlar, bugün hâlâ dualarımızda yeşermektedir, rahmetle, minnetle ve özlemle anıyoruz.

Recep GARİP

Tarsus Ulu Camii

Orta Toros Dağları'nın koynunda, tepelerle çevrili Fenk (Sanlıca) Köyü'nde dünyaya geldi babam Ahmet Garip. Yıl 1928'di. Annesi Curanın Kızı, namı diğer Esker Fatma; babasıysa Kara Ali dedemizdi. Dedem, Çanakkale Harbi'ne köyümüzden katılmış, yaralı olarak geri dönmüştü.

Fenk Köyü, kıraç topraklarıyla birlikte Toros Dağları'nı bekleyen Yörük ve Türkmen diyarlarından biridir. Kuzeyinde Keşli ve Emirler; kuzeybatısında Ziftlik (Çukurbağ); batısında Emmisili ve Sarışeyh; güneybatısında Yukarı Yeniköy ve Karakütük; güneyinde ise Gömmece ve Yanıkkışla köyleri yer alır. Toprakları taşlıdır ama havası tertemizdir. Suyu berraktır, insanı saf ve samimidir. Halk, geçimini tarlalardan, bahçelerde yetişen sebzelerden ve davar sütünden sağlar. Her evde imece, her sofrada bereket vardır. Ahmet Garip, bu köyün Ömerli Mahallesi'ndendi. Ömerli, Türkmenlerin Ehli Beyt'e olan sevgisini çocuklarına verdikleri isimlerden bile belli eden bir mahalleydi. Babamın ağabeyleri Mehmet, Mustafa ve Abdullah'tı. Onlardan doğan evlatlar, köyde kardeşlik bağıni güçlendiren bir halka gibi çoğaldılar. Bizim mahallemizin adı Ömerli idi. Batı tarafındaki mahalleye Karaboğazlı, doğudakine ise Yukarı Köy denirdi. Köyde bir cami, bir ilkokul ve bir de kıraathane bulunurdu. Halkı müteedeyyin, ahlâklı ve çalışkandı.

Babam, ilkokulu köyde tamamladıktan sonra on yedi yaşına kadar dağlarda çobanlık yaptı. Fakat onun hayatının yönünü değiştiren bir dokunuş, Mustafa Emmim'den geldi. "Birader, senin de ömrün dağda geçmesin," diyerek onu Tarsus'taki bir Kur'an kursuna götürdü ve babasından izinsiz de olsa oraya yazdırdı. İşte o günden sonra babamın kaderi değişti. Çobanlık yaptığı yıllarda bile yanında taşıdığı suyu içmek için değil, namaz abdesti almak için taşıyan bir adamdı babam. Vakit girince namazı aksatmamak onun için bir inanç değil, bir hayat biçimiydi.

Tarsus'ta, Buharalı Abdullah Hoca Efendi'den dersler aldı. Hem Abdullah Hoca Efendi hem de babamız hâlen ismiyle saygıyla yâd edilen, Fatihalar okunan, kırk yıl önce rahmeti rahmana kavuşmuş müstesna şahsiyetlerdir. İlim ve irfan ehlini Allah unutturmaz. Rab-bim, başta babam olmak üzere tüm geçmişlerimize rahmetiyle, merhametiyle muamele buyursun. Âmin.

Tarsus kadim bir şehirdir. Derin tarihiyle uygarlıklara ev sahipliği yapmış, peygamberlerin ayak izleriyle şereflenmiştir. Ashab-ı Kehf'in barındığı, Danyal (a.s.)'in kabrinin bulunduğu, Bilâl-i Habeşî Mescidi'nin ve kuyusunun yer aldığı bir beldedir. Aynı zamanda ilmin ve irfanın da yurdudur. Hadis âlimlerinin geldiği ve ilimle yoğrulmuş beldelerdendir Tarsus. Bu kadim şehir, tarih boyunca adeta bir Hadis Okuluna dönüşmüş, İslam'ın öğretilmesi ve tebliğ görevlerinin ifasıyla bir ilim ve irfan merkezine çevrilmiştir. **(Devam Edecek)**

KAYIP OTOBÜS

Rumlar tarafından aşagılanmalar saldırılar sonucu İngiliz hükümeti işçilerin güvenliği ve korunmaları için eskort bile vermişti. Ancak sadece bir gün verilmeyen eskort sonucu ise onbir Türk'ün kırkiki yıllık kayıp sürecine mal oldu.

Gözde ÇİMEN

Bir otobüs ve içerisinde ki onbir insan kaç yıl kayıp kalabilir?

Bu sorunun cevabına belki sonsuz, belki günler veya aylar diye cevap verebiliriz. Ancak bir otobüs var ki tarihimizde bulunması kırk iki yıl sürdü. Elliler ve Altmışlarda ulaşım ağırlıklı olarak otobüs veya trenler ile yapılır, yola dair hikayeler bunun çevresinde şekillenirdi. Ayrılıklar, kavuşmalar, özlemler, kavuşmalar... Larnaka'nın hurmaları ile meşhur İskenderiye kasabasındaki kayıp otobüs ise yıllar içinde efsanevi boyut kazanan acı olaylardan biri olarak tarihe geçti.

21 Aralık 1963'te Rumların Kıbrıs Türklerine karşı başlatmış olduğu silahlı saldırılar sonucu diğer Türk bölgelerinin yanı sıra Larnaka ve Tuzla yerleşim bölgeleri de Rumların muhasarası altına alınmıştı. Bu yerleşim bölgelerinde yaşayan Türkler bir yandan kendi savunmalarını yaparken bir yandan da geçimlerini sağlamak mecburiyetinde kalmaktaydılar. Bunlar arasında bulunan ve İngiliz Ege Üs Bölgesi Dikelya'da güvenlik görevlisi, memur ve işçi olarak Kıbrıslı Türk ve Rum birlikte çalışmaktaydı. Dikelye'da çalışan bu Türkler her gün TG 856 plakalı bir Türk otobüsü ile Tuzla'dan başlayıp Larnaka'nın Türk bölgesinde ikamet edenleri de alarak iş yerlerine götürüyordu. 13 Mayıs 1964 günü bu emekçi Türkler erkenden evlerinden ayrılıp bir daha ailelerine, rızıkları için mücadele ettiği çocuklarına ve sevdiklerine kavuşamayacaklarını bilmeden otobüsle Dikelya'ya gitmek için yola çıktılar. Hiç şüphesiz bu onbir Türk emekçinin aklında yalnızca bir parça işlerine gidecek olmanın verdiği bir parça huzur, akşam ailelerine dönecek olmanın umudu ve maişetlerini kazanabilmek için geçim dertleri bulunuyordu. Rum EOKA örgütlerine mensup silahlı örgüt mensupları bu onbir kişiyi sırf Türk oldukları için yarı yolda silahlı tehdidi ile önce alıkoyup meşhur bir yere götürerek kurşuna dizdiler ve bir su kuyusuna attılar. Kırk üç yıl sonra Otonom Kayıp Şahıslar Komitesinin yaptığı çalış-

malar sonucunda bu şehitlerimizin Kemikleri Larnaka kazasına bağlı bir Rum köyü olan Dikelya bölgesi yakınlarında bulunan Voroklini köyünde bir kuyuda topluca bulunmuş ancak kırmızı otobüsün izine rastlanılmamıştır. Bu katliamın insanlık tarihine örnek olması amacıyla şehit edilen soydaşlarımızı ölümsüzleştirmek ve Kıbrıs gerçeklerini gelecek kuşaklar ile dünya kamuoyuna duyurmak düşüncesi ile “Kayıp Otobüs Anıtı” 13 Mayıs 2024 tarihinde halkın hizmetine açılmıştır.

Bu süre zarfında en zorlu sınavı ise geride kalan acılı aileler vermek zorunda kaldı. Ailelerinin geçimleri için sabah yola çıkan bu onbir insanın geride bıraktıkları aileleri kırk iki yıl boyunca bir gün tekrar geri dönecekleri umuduna sarılıp bir ömür tükettiler. Kayıp süresince ne zaman sona ereceklerini bilmedikleri bekleyiş sürecinde tek istedikleri bir mezarlıklarının bulunmasıydı. Larnaka bir yandan Rumların baskısı ile yaşamaya devam ederken bir yandan da bu kayıp otobüs efsanesi ve bekleyiş sürdü. Sürecin en başında bu bölgeden Dikelya'ya çalışmaya gitmek Türkler açısından hep zorlu idi. Rumlar tarafından aşılınmalar saldırılar sonucu İngiliz hükümeti işçilerin güvenliği ve korunmaları için eskort bile vermişti. Ancak sadece bir gün verilmeyen eskort sonucu ise onbir Türk'ün kırkiki yıllık kayıp sürecine mal oldu. O bir gün verilmeyen eskort gününde ise işçiler evlerinden ayrıldıklarında “biz bugün kurbanlık gideriz” cümleleri dökülmüştü. Dile kolay bu ayrılışın ardından kırkiki yıl boyunca aylar yıllar mevsimler geçti, ancak TG 856 plakalı otobüsten haber gelmedi. Haber gelmediği gibi eşler kocalarının, çocuklar babalarının bir gün geri döneceklerine olan inançla hayatlarını sürdürdüler. Öldüklerine inanmak istemediler. Öldüklerine inanmadıkları için de çevreden gelen “artık beklemeyin mevlütlerini okutun” tavsiyelerine kulak vermediler hatta bu durumu sertçe reddettiler. Kırk iki yılın ardından dahi hâlâ dualarını yapmayı reddeden aileler vardı. Geleceklerine olan inançlarından dolayı elbiseleri hazır tutuldu, kişisel eşyaları yerlerini korudu. Kaybın psikolojisi ölüden farklı olduğu için yaşıyor olarak algılanmaya devam ettikçe kederli evlere umut olmaya devam ediyorlardı.

Tüm bu zor psikolojinin yanında aileler evin babasını kaybettiği için maddi anlamda da zorluklar yaşadı. Eşsiz kalan hanımlar çocuklarının geçimlerini sağlayamayacak duruma düştüler. Bir süre köylülerin kendi aralarında topladığı paralarla idare eden hane sakinleri borç harç içinde çocukların gece yatağa aç girdikleri günlerle baş etmek durumunda kaldılar.

Ancak bir gün kayıplarının buldukları haberi kendilerine gelince buna değil sevinmek üzüntülerine üzüntü katıldı. Bir ümit geleceklerine yönelik besledikleri duygu ellerinden alınmış gibi hissettiler; hatta bulduklarını kendilerine söyleyenlere sert tepki gösterenler de olmuştu. Altmış yılın ardından ise İskele Belediyesi'nin İskele Karpaz yolu üzerinde Bahçeler mevkesine yapılan “Kayıp Otobüs Anıtı” 2024 yılında açılışı yapılarak halka açıldı. Kayıp otobüste, Yusuf Tosun (otobüs sahibi ve şoförü), Mehmet A. Hindiyano, Kamil Raif Dimilliler, Behiç Hasan Göksan, Bayram Mustafa, Hasan Durmuş, Ahmet Fadıl Balamagi, Hasan Mustafa Bari, Kemal Enver Veloks, Kemal Mustafa Aydoğanlı ve Hasan Hüseyin Fehmi bulunuyordu. Hepsini rahmetle anar mekanlarının cennet olmasını dilerim. Son sözler ise Raşit Pertev'in kendileri için yazdığı şiirle son bulsun...

Otobüs gider nereye gider

42 yıldır

Gözlerden uzak kimisi derki

Gizemdir yolu yıldız ve aylar güneşe ortak

Selvi ve rüzgar anne ile çocuk el ele bekler yürek kabarı

Sonsuz bekleyiş ıssız bir kuyu umutlar sönmüş avuçlar toprak

Gözden akmamış sevinç konacak yaşların adı henüz konmamış

Kader ve kısmet uçan kelebek tarlaya konmuş bir kan izine

Derler meğerse yıllarca önce orada vurulmuş onbir yolcusu

Kimisi gençmiş hepsi de göçmüş umutlar sönmüş avuçlar toprak

EDİRNE SELİMİYE CAMİİ KALEMİŞİ ONARIMLARI

Mimar Sinan'ın Selimiye'si Osmanlı klasik dönemin zirvesini temsil eder. Yapının her detayı, bu dönemin sanatsal ve teknik dehasını yansıtır. Sonradan eklenen farklı üsluplardaki unsurlar, bu tarihsel bütünlüğü bozar ve eserin orijinal anlatımını zayıflatır. Eserin kendi dönemiyle tutarlı bir sanatsal dili olmalıdır.

M. Semih İRTEŞ

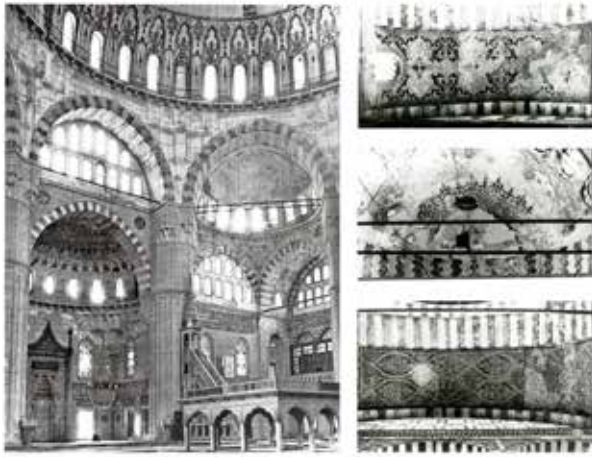

Selimiye Camii ana kubbesi

Mimar Sinan'ın ustalık eseri olarak tanımlanan Edirne Selimiye Camii XVI. yüzyılın ikinci yarısında 1568-1574 yılları arasında Sultan II. Selim tarafından yaptırılmıştır. Cami, medrese, arasta ve sıbyan mektebinden meydana gelen külliye'nin cami bölümü 130×190 m ölçüsündedir ve Osmanlı mimarisinin ulaştığı en yüksek düzeyi temsil etmektedir. Selimiye Camii'nin muhtelif tarihlerde bir takım onarımlar geçirdiği, Osmanlı dönemindeki son onarımının 19. Yüzyıl (1839-1861) Abdülmecid devrinde olduğu bilinmektedir. Bu devir içinde başta ana kubbe olmak üzere tüm satırlarda özgün nakışların bazılarının sıvanarak veya kazınıp yeni sıvalar üzerine barok üslupta nakışlar yapılmıştır. Elimizdeki 1905 yılına ait fotoğraflarda barok kalemîşi çalışmalarının varlığı görülmektedir (R-1). Özgün olmayan bu barok nakışlar üzerinde 1950 yılında Vakıflar İdaresi'nden tezyinat şefi Muzaffer Batur başkanlığında camii harim kısmında yapılan araştırmalarda sıva altında özgün nakışlar bulunmuştur (R-2). Araştırma raporlarından sonra bu tarihlerde kalemîşleri ile ilgili bir çalışmanın yapılmadığını bilmekteyiz. 1978 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan kalemîşi onarımları küçük ödeneklerle 1983 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde 1950 araştırmalarında bulunan cami harim kısmındaki özgün kalemîşleri, yarım kubbelerde, kemerlerde, kemerarası tonozlarındaki nakışlar yeni sıvalar üzerine yapılmıştır (R-3). Selimiye Camii'nin 1983'te yapılan kapsamlı onarımında bütün alanlarda yapılan araştırma raporlarının neticesinde avlu revak kubbeleleri, (R-4) yan açık mahfil tavanları, (R-5) pencere içi tavanları, giriş kapıları, mahfil tavanları, hünkâr mahfili ve müezzin mahfilinde caminin özgün kalemîşi nakışları bulunmuştur (R-6). Saydığımız bütün alanlarda biçimleri çevreleyen tığ desenleri genelde rumi motiflerinin çeşitliliği içinde yapılmış tasarımlardır. Kompozisyon alanlarında şemse, daire-

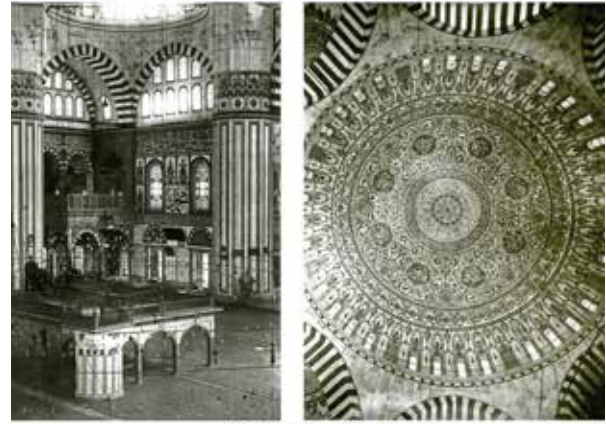
sel göbek ve bordürlerde hatayi motifi de tasarımlar içinde münferit ve karma olarak yer almaktadır. Kalemişlerinde kullanılan siyah, mercan kırmızısı ve oksit sarı renkli boyalar bütün kompozisyonlarda üslup birlikteliğini göstermektedir. Bu örnekler Selimiye Camii'nin özgün kalemişlerinin bir üslup birliği içinde yapıldığının önemli belgeleridir. Özellikle caminin eksedra kubbelerindeki özgün kalemişleri ana kubbenin tarifini verecek niteliktedir. Bu Sinan Camilerinde ana kubbe ve yarım kubbelerin aynı paralelde yani merkezde bir yazı göbeği, çevresinde bordür ve rumi motiflerle yapılmış tığ desenlerinin meydana getirdiği genel bir şemadır. Selimiye Camii ana kubbe nakışları 1983 onarımında kopyaları alınarak tüm alandaki nakışlar kazınmıştır. Kubbenin sıvaları bu tarihte orijinale uymayan çimento harçlı sıvalar ile kaplanmış ve kopyaları alınmış üslupsuz nakışlar yeniden yapılmıştır. Dolayısıyla dönem ekinin özgün hali kalmamıştır (R-7, 8).

19. yüzyılda yapılan ana kubbe kalemişlerinin göbek yazısı ile pencere üst kasağı arasındaki üslupsuz nakışlar pencere çevresi ve üstündeki barok tezyinatla bir uyum içinde değildir. 1983'te barok kalemişleri, Mimar Sinan Üniversitesi Tezyinat Uzmanı Tahsin Aykutan tarafından raspa bulgularına dayanılarak klasik üslupta çizilmiştir. Renk ve motiflerdeki boyut dengesinin uygun olmadığı bu nakışlar zamanın Kurul Kararı onayı ile kalemişi olarak tatbik edilmiştir. Restorasyonlarda Bilim

Edirne Selimiye Camii 1950 yılı raspa sonrası fotoğrafları.

R-1

Edirne Selimiye Camii, 1965 yılı.

Kurullarının belirli bir kural doğrultusunda karar vermedikleri görülür.

16. yüzyılın ikinci yarısından sonra Mimar Sinan camilerindeki özgün kalemişi tezyinatları arasındaki mukayeselerde, Sinan camilerindeki kalemişlerinin önemli bir üslup birliği içinde olduğu görülür. Cami mimarisinin en önemli alanı olan ana kubbe, yarım kubbe ve eksedra kubbelerinde yapılan nakışların birbirinin tekrarı ve aynı tasarım anlayışında olduğu aşikârdır. Ana kubbelerin tamamının dolu nakış olması hiçbir Sinan Camii'nde bulunmamaktadır. Bütün kubbeyi kaplayan dolu nakış, kubbenin derinliğinin hissedilmesinde büyük bir zaaf oluşturmakta, mimariyi sakatlayarak kubbenin derinliksiz bir satıh gibi algılanmasına sebep olmaktadır.

Osmanlı mimari tezyinatı üzerine araştırmaları önemli olan merhum Prof. Dr. Yıldız Demiriz, VI. Vakıf Haftası (1988) Mimar Sinan ve Dönemi sempozyumundaki "Mimar Sinan'ın Yapılarındaki Kalemişleri" yazısında Sinan yapılarında kalemişlerinin hayli sade olduğunu, boşluk korkusunun söz konusu olmadığını, fazla renkli olmayan tezyinatın mimariyi ezmeyerek, mimariye saygılı olduğunu söylemiştir.

Etrafıca yapılan araştırmalarda Vakıflar İdaresi'nin son 30 yılında, Sinan camilerinde yapılan araştırmalardaki tespitlerde, bu tezyinat anlayışının Rüstempaşa Camii ve Kılıç Ali Paşa Camii'nin kubbe kalemişlerinin, yarım kubbe nakışları ile aynı paralellik içinde oldu-

1983 onarım özgün nakışlar.

R-3

ğu görülmektedir (R-9). Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Koca Sinan'ın üç büyük eseri olan Şehzade Mehmet Camii, Süleymaniye Camii ve Selimiye Camii'nin kubbe kalemîşi nakışları maalesef özgün değildir. Medeniyetimizin sembolü olan eserlerimizi yanlış ve eksik bilgiler ile yapılan onarımlarla gerçek kimliğinden uzaklaştırmaktayız.

2010 yılında restorasyona giren Süleymaniye Camii kalemîşi araştırma raspalarında önemli özgün nakışlar ortaya çıkarılmıştır. Süleymaniye'nin 1957 yılındaki onarımlarında da bütün alanlardaki barok nakışlar raspa edilip orijinal nakışlar bulunmuş, ana kubbede ise sadece kandillik bölgesindeki pencere çevresinde yapılan aramalarda özgün nakışlar bulunamamış ve kubbe barok nakışların altında bırakılmıştır (R-10).

Süleymaniye masraf defterlerindeki kayıtlarda kubbede kaç nakkaşın kaç gün çalıştığı belgelidir. Buna göre kubbe nakışlarının yarım kubbe nakışları doğrultusunda oldukça sade görünümde olması gerekir. Ancak, bu tezi-

Onarım öncesi

Edirne Süleymaniye Camii'nde revak kubbeleri.

Onarım sonrası

R-4

1983 onarım sonrası yan açık mahfil tavanları.

R-5

mizi Bilim Heyetine kabul ettirmek mümkün olmamıştır. Owen Jones tarafından 1856'da hazırlanan "Grammar of Ornament" kitabının "Turkish Ornament" bölümünde, Süleymaniye Camii kalemîşi nakışları ile yapılan renkli çizimlerde ana kubbe yazısı ve çevresinde

1983 onarım sonrası müezzîn mahfil.

R-6

tiğ nakışlarının yer aldığı görülür (R-11). Bu barok nakışların yapıldığı tarihten öncedir. Bu belge, Süleymaniye Camii yarım kubbe nakışlarının ana kubbe de de aynıının tatbik edildiğini göstermektedir. Bu örnekten de hareket edecek olursak Sinan Ca-

milerinin ana kubbe ve yarım kubbe tezyinatlarının bir üslup içerisinde tezyin edildiği ve birbirini tamamlayıcı nitelikte benzerlik gösterdiği bir gerçektir.

Sonuç itibarıyla elimizde bu kadar kesin örneklerin var olmasının yanı sıra, Selimiye'de yarım kubbelerdeki özgün nakışların da halen mevcut bulunması ana kubbenin bu çerçevede düzenlenmesini gerektirmektedir. Çok fazla detaylara girmeden Sinan Camilerinin hatta sonrasında 17. Yüzyıl erken dönemleri de dahil bütün camilerde ana kubbe ve yarım kubbe nakışlarının aynı biçimde olduğu bilinir. Bu bilgiler doğrultusunda Selimiye Camii'nin ana kubbe nakışlarını caminin özgün eksedra kubbelerindeki nakışlarını taşıyarak kubbenin restitüsyonunun yapılması doğru bir karardır (R-12). Restorasyonun en temel amacı yapının zamanla bozulmuş, değiştirilmiş veya tahrip olmuş özgün halini mümkün

Sinan Camilerinde Özgün Kubbeler
a. Kocası Paşa Camii
b. Hüseyin Paşa Camii

R-9

Süleymaniye Camii 2019 sonrası sonrası

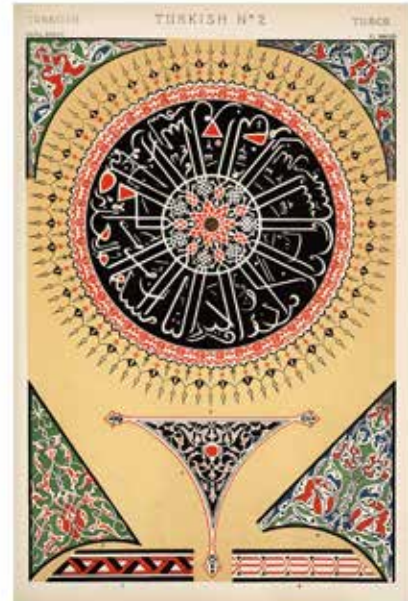
olan en bilimsel ve doğru yöntemlerle yeniden ortaya çıkarmaktır. Barok tezyinat 16. Yüzyıl Osmanlı klasik dönem mimarisi ve süsleme sanatının ruhuna ve estetiğine ait değildir.

Mimar Sinan'ın Selimiye'si Osmanlı klasik dönemin zirvesini temsil eder. Yapının her detayı, bu dönemin sanatsal ve teknik dehasını yansıtır. Sonradan eklenen farklı üsluplardaki unsurlar, bu tarihsel bütünlüğü bozar ve eserin orijinal anlatımını zayıflatır. Eserin kendi

Edirne Selimiye Camii ana kubbe restitüsyon projesi.

R-12

Süleymaniye Camii kubbe barok nakışlar öncesi. 1856 yılında özgün görüntü, "Owen Jones".

R-11

ELMALI'NIN CANLARI

Sadece taşın toprağın değil; sözün, duanın, hikmetin yurdu Elmalı...

Saniye ÖZTÜRK

TRT Radyo, Yapımcı-Sunucu

Elmalı, Torosların kalbinde, sahilden uzakta, zamanın kenarından usulca seslenen bir âlimler ve fazıllar yurdu.

Antalya'nın serin yükseklerinde, akarsuların diliyle konuşan, sedir kokusuyla ruh bulan kadim bir belde: hani gittiğinizde insanı sarıp sarmalayan, aidiyet hissettiğiniz, huzur ve güven duyduğunuz, buram buram Osmanlı kokan şehirler vardır ya. İşte onlardan birisi.

Eski çarşıları, arastaları ve dar sokaklarıyla, her adımda tarihin derinliklerine uzanarak Anadolu kültürünü yansıtan Elmalı, cumbaları evleriyle zamanın çok gerilerinden bugünü anlatırcasına hala dimdik ayakta. Dağların arasında şirin ve insanı sarıp sarmalayan bir atmosferi var.

Elmalı'nın incisi olarak ifade edilen Ömer Paşa Camii ise şehirde yer alan heybetli bir eser. Ketenci Ömer Paşa tarafından 1610 yılında yaptırılmış Anadolu da Sinan sonrası Klasik Osmanlı mimari üslubunu yansıtan camii, bir külliye kompleksi olarak inşa edilmiş.

İznic çini sanatının zarafetini yansıtan caminin restorasyonu devam ediyor. 16. Ve 17. yy Osmanlı Döneminin kültür ve sanatını yansıtan külliye, bütün bölümleriyle birlikte bugüne ulaşmasa da cami ve medrese, şadırvanlı bir avlunun ortasında, türbe ve hamamla birlikte tarihin sessiz tanıkları olarak ziyaretçileri karşılamakta.

Elmalı ya "yedi çınarlı şehir" de denilmekte. Zira Ömer Paşa, zamanında Bosna'dan gelirken 7 çınar getirmiş ve şehrin çeşitli yerlerine diktirmiş. Biz de bu asırlık çınarların altında nefeslenirken çaylarımızı yudumladık.

Kaynaklarda yer alan bilgilere göre, Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeye başlamasından sonra Elmalı'nın da içinde bulunduğu Teke yöresinin Selçuklu Türkleri tarafından 12. asır başlarından itibaren fethedilerek, Elmalı Rumların elinden Selçuklu Türkleri tarafından alınmış. Bölgenin fethi ise Antalya'nın fethiyle birlikte

değerlendirilmektedir. Türkler, Toroslar'ın batısında ilk kez, Sultan İzzeddin Mes'ud (1118-1155) zamanında görülmeye başlamış.

Fütûhâta yönelik akınlar, bölgede Hamidoğulları Beyliği'nin (m. 1280-1391) teşekkülüne kadar devam etmiş. Bölgeye ilk gelen Türkmenler, bu coğrafyanın vatan hâline gelmesi için düzenli bir iskân faaliyetine girişmişler ve toprağı işleyerek plânlı bir ziraat ve dolayısıyla ekonomik faaliyet başlatmışlar.

Gerek Teke Beyleri, gerekse Osmanlı devrindeki Teke Sancak Beyleri, bu bölgeyi yaylak olarak kullanmışlar. Hattâ bazı kaynaklarda Teke Sancağı'nın merkezi olarak Antalya yerine Elmalı gösterilir. Demek ki bu yöre, o dönemde Türklerce askerî ve jeopolitik açıdan değer taşımakta.

Önemli merkezlere ve askeri yollara uzak olduğu için Elmalı, başlangıçta fazla gelişmemiş de sonraları kendi iç kaynaklarını değerlendirerek bölgedeki ekonomik faaliyetin merkezi olmuş. Osmanlı devrinde kadînin bulunduğu idarî bir merkez olan Elmalı, Konya vilayetinin Teke Sancağı'na bağlı bir kasaba sıfatıyla anılmakta iken Cumhuriyet'ten sonra ilçe olmuş.

Bilindiği gibi bir coğrafyanın vatan hâline gelmesi için en önemli hususlardan biri de kültürel/irfanî hayattır. Millî ve dini kültür ve irfan iklimi, o toplumun âlim, arif ve sanatkâr kişileriyle neşvünema bulur.

Evet, özellikle yetiştirdiği mutasavvıf şahsiyetlerle tarihî ve kültürel yönden son derece zengin bir yer olan Elmalı, Oğuz Türkleri'nin yaşadığı saf ve köklü bir Müslüman-Türk beldesidir.

Çevresindeki köylerin isimlerine baktığımızda görürüz ki, bunların çoğu Türk boylarının isimleridir: Akçainiş, Avşar, Bayat, Bayındır, Beyler, Bozhüyük, Düdenköy, Eymir, Eskihisar, Karamık, Pirhasanlar, Salur, Sarılar, Tavullar, Yapraklı, Yuva vb.

Elmalı, bilhassa 15.-16. asırlardan itibaren Anadolu'nun önemli kültür havzalarından biri olmuştur. Bunda, o yörede yetişen idarecilerin yanında, ahîlerin, âlim ve mutasavvıf-şâir şahsiyetlerin önemli bir etkisi vardır.

Mümkün olduğunca siyasi çalkantıların uzanmasında kalan Elmalı'da, başta 14. yy'dan itibaren Hacı Bektaş-ı Velî halifesi olan Abdâl Musa (ö. 14. yüzyıl) ve Kaygusuz Abdâl ile başlayan, 16. yüzyılda Halvetiyye çerâğını yakan Vâhib-i Ümmî, Eroğlu Nûri ve 17. yüzyılda Yûsuf Sinân-ı Ümmî ve Niyâzî-i Mısırî ile devam eden sûfî şairlerin yetiştiği, Türkçe'nin edebî ve manevî bir dil olarak işlendiği önemli bir ilim, kültür ve irfan havzası olmuştur.

Abdâl Mûsâ Hz.

Hoca Ahmed-i Yesevî Hz.'nin dervişlerinden ve Horasan erenlerinden biri olan Abdâl Mûsâ Hz. Aslen Horasanlı olup Hacı Bektaş-ı Velî'nin halifesidir. Azerbaycan'ın Hoy Kasabası'na gelip bir süre orada yaşadığından, "Hoyî / Hoylu" olarak da tanınır.

14. asırda yaşamış, Osmanlılar'ın Bursa'yı fethi yıllarında Orhan Bey'in askerleriyle savaşlara katılmış ve büyük yararlıklar göstermiştir. Daha sonra Manisa, Aydın ve Denizli'de bulunmuş, bilâhare Elmalı yöresine gelerek tekkesini kurmuştur. Çok sayıda derviş yetiştiren Abdâl Mûsâ Hz.'nin bilinen en tanınmış halîfesi Kaygusuz Abdâl'dır.

Hacıbektaş'taki Pîr makâmından sonra, Abdâl Mûsâ Hz.'nin Elmalı Tekke Köyü'ndeki dergâhı, Bektâşilik açısından en önemli merkezdir.

Yûnus Emre çizgisinde şiirler yazdığı kaydedilen Abdâl Mûsâ Hz.'nin bu manzûmelerinden sadece birkaç şiiri günümüze ulaşabilmiştir.

Kaygusuz Abdâl

14. yüzyıl sonu ile 15. yüzyılın birinci yarısında yaşamıştır. Teke İli Alâiye Sancağı Beyi Hüsâmeddin Mahmûd'un oğludur. Asıl adı Alâeddin Gaybî olmakla birlikte, "Kaygusuz Abdâl" veya "Sarayı" mahlasıyla şöhret bulmuştur.

Kaygusuz Abdâl, genç yaşında Elmalı'daki Abdâl Mûsâ'ya intisap etmiş ve uzun müddet onun terbiyesinde ve hizmetinde bulunmuştur. Tasavvuf öğrenimini tamamladıktan sonra, tahminen 1379-1398 yıllarında Mısır'a giderek orada bir süre kaldıktan sonra Hacca gitmiştir. tahminen 1444 yılında vefat eden Kaygusuz Abdal'ın türbesi Mısır'da, Mukattam dağında bir mağaradadır. Araplar ona "Şeyhu'l-Mağarevî" demektedirler.

Eski Anadolu Türkçesi'nin özelliklerini yansıtan manzum ve mensur 15 kadar eser yazan Kaygusuz'un renkli bir üslûbu vardır. Eserlerinin tamamı tasavvufî muhtevaya sahiptir.

Sinân-ı Ümmî Hz.

Elmalı'da doğan (1563) Sinân-ı Ümmî'nin tam adı Yûsuf Sinân-ı Ümmî.

Bazı kaynaklarda müderrislik yaptığı da kaydedilen Sinân-ı Ümmî Hz., tarîkati ve tekkesiyle de tâlipleri tasavvuf yolunda irşâd etmiştir. 1657 târihinde Elmalı'da vefât eden Sinân-ı Ümmî'nin kabri, kendi adıyla anılan câmiin kible tarafına bitişik konumdaki türbede.

Sinân-ı Ümmî'nin yetiştirdiği en büyük değer, hiç şüphesiz Niyâzî-i Mısırî'dir. Yûsuf Sinân'dan sonra bu yolun mânevî makâmını o temsîl etmiş, fikir ve telkinleriyle, yazmış olduğu 30'dan fazla tasavvufî eseriyle insanlar üzerinde büyük tesirler bırakmıştır.

Burada küçük bir parantez açayım; tefsir vadesinde müstesna bir iz bırakmış Muhammed Hamdi Yazır da Elmalı'da doğmuş, eğitim almış ama hayatının büyük bir kısmını tahsil için geldiği İstanbul da yaşamıştır. Kabri İstanbul'dadır. Elmalı'da ise bu çok yönlü âlimimiz için adına güzel bir müze yapılmış. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır Kent Müzesi. Görülmesi gereken yerlerdendir.

Hepsi de Elmalı'ya yolu düşenlerden ve irfanımıza iz bırakanlardan.

Onlar "Elmalı'nın Canları"

Ve bu anlamlı isim, son yıllarda düzenlenen bir sempozyumun da ilham kaynağı olmuş.

Biz de bu "âlimler ve fazıllar" şehrinde, 'Elmalı'nın Canları İrfan ve Sevgi Sempozyumu'nun 14. süne katıldık.

Bu sempozyum fikrinin ortaya çıkış sebebi Prof. Dr. Ahmet Ögke'nin ifadesiyle şöyle anlatıldı;

"1984 yılında Elmalı'nın Bayındır köyünde yapılan kaçak kazılarda bulunan ve "Yüzyılın definesi" unvanına sahip çok değerli bir maddi hazineye sahiptir Elmalı. Elmalı müzesinde sergilenen ve toplam 1679 tarihî antik Yunan sikkesinden oluşan bu koleksiyon, daha çok "Elmalı Hazinesi" adıyla şöhret bulmuştur.

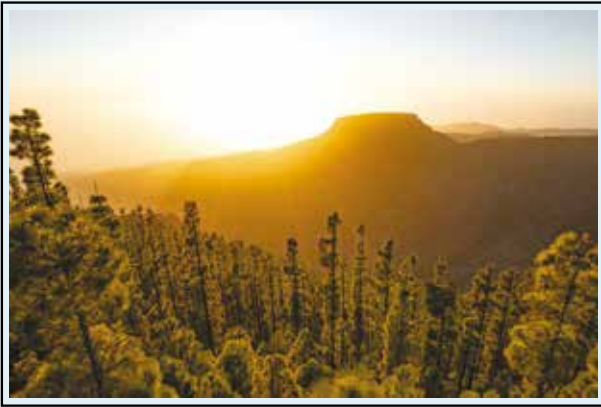
Biz de düşündük ki, bu yörenin asıl zenginliği, bu toprakların altında yatan ve kıyamete kadar bu bölgeden bütün dünyaya diriltici nefesleriyle hayat verecek olan "Elmalı'nın Canları"dır ve asıl "Elmalı Hazinesi", bu topraklarda yatan Allah dostlarının bıraktıkları yol ve eserlerdir.

İşte biz, onların bu manevi mirasları ve maddi olarak bıraktıkları eserlerinin sayfaları arasında, adeta "arkeolojik kazı" yaparak Elmalı'nın canlarının diriltici nefeslerini, Torosların eteklerinden Anadolu'ya, hatta bütün dünyaya ulaştırmaya çalışıyoruz..."

KÖR HAFIZA

**Ruh bir hedefin kölesi haline geldiği vakit
beden saklanacak delik arar.**

Canan COŞAR

Sabahın erken saatleri şehir sessiz. Korna sesleri pusuda. Kuşlar telgrafın tellerinde nöbette. Havanın nasıl olduğu güneşin hangi yönden selam verdiği kimselerin umurunda değil. Cevapsız sorular sokağında yön bulmaya çalışan çocukların minicik ellerine tutuşturulmuş kalem. Kör bir hafıza eşlik ediyor bedenlerine. Hayata dair tecrübelerden habersiz yeni nesil sorular önlerinde. Nesil, çıkmaz sokak labirentinde dönüp dolaşiyor. Cevaplar bulunmadan başlarını kaldırmak yasak.

Gün doğuyor sessiz sedasız, gün dönüyor mevsimler geçiyor, kulakları duymuyor kuşların cıvıltısını rüzgârın hiddetini. Burunlarına gelmiyor toprağın kokusu kâğıt kokuları sokağında kaybolan çocukların. Psk. Dr. Zübeyit Gün “Çocuklarınız için gereğinden çok yaparak, çocuklarınızı aslında azaltıyorsunuz. Gereğinden çok yaptıkça; daha zayıf, daha özgüvensiz, daha az becerikli, daha bağımlı çocuklar yetişiyor. Böylece anne baba kendini beslerken çocuklarını aç bırakıyor.” Sevgili hocam yarama tuz basıyor, avazım çıktığı kadar duyulsun sesim.

Şiirden habersiz büyüyor sınav çocukları. Oysa şiir hayal gücünü genişletip hafızayı diriltiyor. Hikâye ile tanışmadan kendini okuyamıyor. Sorgulamaya hak tanınmıyor. Ne hissediyor ne istiyorsun kim-sin sen neyin farkındasın sorularını yanlarından geçirmeden cevapsız sorular sokağına salınıyor çocuklar. “Kuşların karıştığı gülüşünde/ Otağ kurunca akşam/ Telaşlı bir ceylanın/ Bakışlarını okşayan/ Uçurum çiçeği olur gözlerin” şair Hüseyin Çolak’ın dizeleriyle tanışan çocuklar hayal ediyorum. Yüzlerinde tebessüm uzaklara doğru salınmış gözler hafızasında resmediyor şiiri. Böyledir işte, okuduğu her şey kâğıt üzerinde sorular dahi zihinde şekle girer.

Gün doğumundan yıldızların parıltısından habersiz yaşadığı şehrin dahi farkında olmayan olmasına izin verilmeyen kapalı kutulara istemsizce hapsedilen çocuklar... Sanat, edebiyat ve spor önlerine tıpkı akademik yarışlar gibi sunulunca ruhlarının ihtiyacına erişemiyorlar. Kitap okumak, hızlı kitap okuma salonlarında çıkmaz sokak labirentine doğru yol alıyor. Yazmak, yazar olma yolunda şöhretin kapılarına doğru salınıyor. Spor, şampiyonluk kapılarında basamak tırmanmak için sırada tutuluyor. Sanat, renklerin ve seslerin dilinden habersiz çocuklar tanınma gayretine düşürülebiliyor.

DARBECİLERE HAD BİLDİREN İLK KAHRAMANIMIZ: KOLAĞASI ÇERKEZ HASAN BEY

Bizim ibretlerle dolu tarihimizde, kahramanlık-
lar gibi ihanetler de hiçbir zaman eksik olma-
mıştır.

Mehmet Nuri YARDIM

Kolağası Çerkes Hasan

K Askerî gücü veya bürokrasiyi ele geçiren bazı aldatılmış kişi ve gruplar, şeytana ve aşırı hırslarına kapılarak idareyi ele geçirmek için tuzaklar kurmuş, planlar yapmışlar; bunu hayata geçirmek içinde var güçleriyle çalışmışlardır.

15 Temmuz'da hainlere karşı yiğitçe savaşan Ömer Halisdemir'i Türkiye biliyor. Her zaman rahmetle anıyoruz. O, Ulubatlı Hasan ve Seyid Onbaşı gibi tarihe geçti ve milletimizin gönlünde taht kurdu. Peki, Kolağası Çerkez Hasan'ı tanyor muyuz?

Soru önemli: "**Kolağası Çerkez Hasan Bey kimdir?**" Sultan Abdülaziz'i tahttan indirdikten sonra hunharca katleden darbeci paşalara haddini bildiren büyük bir akıncımız, yiğidimiz ve "İlk Ömer Halisdemir'imiz"dir. 1850 yılında Silivri'de doğan Çerkez Hasan'ın babası İsmail Bey, Rus zulmünden dolayı Kuzey Kafkasya'dan Anadolu'ya yerleşmiş bir Çerkez Beyi'ydi. Bahriye İdadisi'ne giren ve okulun kara kısmına geçerek teğmen olan Çerkez Hasan, zabıt olduktan sonra askerî kabiliyetleriyle göz doldurdu ve padişahın takdirini kazandı. Ablası Neşerek Nesrin Kadınefendi de Sultan Abdülaziz'in zevcesiydi. Şura-yı Askerî yaveri iken padişahın büyük oğlu Yusuf İzzeddin Efendi'nin yaverliğine getirildi. Abdülaziz Han, 30 Mayıs 1876 tarihinde gözlerini kan bürümüş bazı darbeciler tarafından tahtından indirildi, sonra da katledildi. Utanmadan da bu cinayete "intihar" süsü verdiler. Alçak cuntanın başında Serasker Hüseyin Avni Paşa vardı. Neşerek Hanım bu cinayet üzerine şok geçirerek 11 Haziran 1876 tarihinde vefat etti.

Kolağası Çerkez Hasan Bey, eniştesi olan padişaha ve ablasına yapılan kötü muameleleri ve ihaneti hazmedemedi, planını kurdu ve harekete geçti. Önce Hüseyin Avni Paşa'nın Kuzguncuk'taki konağına gitti. Onun Mithat Paşa'nın konağında diğer paşalarla birlikte toplandıklarını öğrenince döndü. Darbeci paşalar, Mithat Paşa'nın Beyazıt'taki konağında 15 Haziran 1876 gecesini buluşmuştu. Konağa giren Hasan Bey, toplantı hâlindeki darbecilere baskın yaptıktan sonra Hüseyin Avni Paşa ve Raşit Paşa'yı hak ettikleri şe-

kilde öldürerek cezalandırdı, Ahmet Paşa'yı da yaraladı. Hasan, içeri giren askerlere kıyamadı ve teslim oldu. Ertesi günü alelacele Divan-ı Harp'te muhakeme edildi ve ölüm cezasına çarptırıldı. 17 Haziran 1876 tarihinde Beyazıt Meydanı'nda Serasker Kapısı önünde (Bugünkü İstanbul Üniversitesi merkez binası önü) bir dut ağacına asılarak idam edildi. İki gün sonra da naaşı ağaçtan alınıp Edirnekapı Mezarlığı'na götürüldü. Gözyaşları ve dualarla defnedildi.

“KİMSE DARBEGE TEVESSÜL ETMESİN”

O yiğidimiz, henüz 26 yaşındaydı. Ama her şeyi göze almıştı. Süleymaniye Kışlası'nda hapisken yaralarını tedavi ettirmedi. “Nasılsa beni idam edecekler, devletimin ilaçları zayi olmasın.” dedi. Mahkemede, “Nefsim için bu işi yapmadım, milletim için yaptım. Gayem, bundan sonra kimse padişah hal' etmek gibi şeylere cesaret etmesin.” diye haykırdı. Halkımız, sevmediği Hüseyin Avni Paşa'nın ölümünü sevinçle karşılarken, Çerkez Hasan'ın şehadetine ise çok yandı, ardından gözyaşları döktü. Şairler, onun için mersiyeler yazıp ağıtlar yaktılar. Eşref Paşa, ise şu tarihi düştü: “Rabb-i izzet cennet etsin kabrini Çerkez Hasan/ Kâmet-i Avniye ol esnada biçmişdi kefen.”

SULTAN ABDÜLHAMİD'İN VEFASI

Cennetmekân Sultan İkinci Abdülhamid Han, darbeci paşaların mekânını basan bu yürekli askeri hiç unutmadı, vefasını gösterip onun için Edirnekapı'da bir mezar yaptırdı. Mezar taşında şu sözler yazılıdır: “Ümera ve guzât-ı çerâkiseden İsmail Bey'in oğlu olup harb okulunu bitirip, kıdemli yüzbaşı rütbesinde iken genç yaşında velinimeti uğrunda fedâ-yıcân eden Çerkez Hasan Bey'in kabridir.”

ESKADER yöneticileri olarak, 14 sene önce tarihî bir ziyarette bulunmuştuk. Merhum Mehmed Niyazi, Can Alpgüvenç ve Dursun Gürlek'in de aralarında olduğu bir heyet olarak önce şehit padişahımız Sultan Abdülaziz'i İkinci Mahmud Türbesi'nde ziyaret etmiş, ardından Edirnekapı Şehitliği'nin yakınında bulunan ve Kolağası Çerkez Hasan'ın da yattığı mezarlığa gelmiştik. Tarih 17 Haziran 2011'di. Bu ziyaret, kalabalık bir grupla ilk defa gerçekleşmişti. Kabri bakımsızdı, buna çok üzülmüştük. Merhum romancımız Mehmed Niyazi Bey, kabir başında yaptığı açıklamada,

“Tarihimizi yeniden okumaya başladık. Kolağası Hasan Bey gibi bir kahraman hakkında ilk defa mezarı başında bir anma toplantısı yapılıyor. Bu önemlidir. Bizler geçmişte bizim değerlerimiz için hayatlarını feda etmiş olan şahsiyetleri rahmet ve minnetle anmak ve onları yeni nesillere tanıtmak zorundayız. İşte Sultan Abdülaziz'in katillerine karşı mücadele etmiş olan Kolağası Hasan Bey de hatırasını hürmetle yâd etmemiz gereken kahramanlarımızdandır.” demişti.

Milletimize ihanet edenler affedilmemeli, bu ülkeye hizmet edenler de asla unutulmamalıdır. Kolağası Çerkez Hasan Bey, Ömer Halisdemir gibi soylu bir yiğittir ve filmlere konu olacak kadar destansı bir hayata sahiptir. Aziz hatırası inşallah yaşatılacaktır. Başta Ömer Halisdemir ve Çerkez Hasan olmak üzere bütün şehitlerimizi rahmetle, minnetle, muhabbetle yâd ediyorum. Ruhları şad, kabirleri nur, mekânları cennet, menzilleri mübarek, makamları yüksek olsun. Arif Nihat Asya'nın duasına âmin diyoruz: “Kahraman bekleyen yığınlarını/Kahramansız bırakma Allah'ım!”

AFRİKA'NIN ŞEHİRLERİ -52-

BUJUMBURA

Dünyanın en derin altıncı gölü Malavi (706 metre) ile 18.gölü Kivu'da (480 metre) yer almaktadır.

Dr. Serhat ONUR

Şehrin havadan görünümü

Doğu Afrika'daki en küçük devletlerden birisi olan Burundi'nin gayriresmi başkentidir. Ülkenin bağımsızlığını kazandığı 1962 tarihinden 2018 senesine kadar fiili olarak başkent olan şehir, bu ünvanını Burundi'nin coğrafi olarak hemen hemen tam ortasına tekabül eden Gitega şehrine devretmiştir. Bujumbura yaklaşık 1.350.000 nüfusu ile dünyanın 516., Afrika'nın 65. Burundi'nin ise en büyük şehridir.

Rusya'daki 1641metre derinliğe sahip Baykal Gölünden sonra 1470 metre ile dünyanın en derin ikinci gölü olan Tanganika'nın kıyısında kurulu Bujumbura, Ruzizi Nehri başta olmak üzere Muha, Kanyosha, Mutimbuzi ve Ntahangwa Nehirlerinin de Tanganika Gölü'ne döküldüğü muhteşem bir coğrafya üzerindedir. Afrika'nın Göller Bölgesi olarak adlandırılan bu sahada, Dünyanın en derin altıncı gölü Malavi (706 metre) ile 18.gölü Kivu'da (480 metre) yer almaktadır. Türkiye'nin en derin gölü Van Gölü ise 451 metre ile dünyada 27.sırada-
dır. Tropikal bir iklime sahip Bujumbura'da yıl boyunca ortalama sıcaklık 25°C'dir. Haziran-Eylül arası kurak mevsim iken, Şubat-Mayıs arası bol yağmurlu dönemdir.

TARİH

Şehrin nüvesini oluşturan yerleşim, bölgeye 7.asırdan itibaren göçeden Hutuların Tanganika Gölü kıyısında kurdukları küçük balıkçı köyü Usumbura'dır. 16.yüzyıldan itibaren bölgede hüküm süren Burundi Krallığı döneminde de köy halini koruyan bu sakin beldenin kaderi 19.yüzyıl sonuna doğru Almanların bölgenin hakimiyetini ele geçirmesi ve Usumbura'yı askeri karakol olarak kullanmaya başlaması ile değişir. Küçük balıkçı köyü Usumbura, stratejik konumu sayesinde giderek büyür.

Belçika, 1916'da Burundi'nin kontrolünü ele geçirdi ve Usumbura'yı sömürge merkezi haline getirdi. Belçika hakimiyeti altında Usumbura hızla büyüdü ve şehir merkezinin etrafına çeşitli yeni binalar ile asfalt yollar inşa edildi. 1940'larda bağımsızlık hareketi ortaya çıktı ve 20 yıldan fazla sürecek bu zorlu mücadelenin ev sa-

hipliğini de Usumbura yaptı. 1962 senesinde Burundi bağımsızlığını kazanır ve başkenti ise isim değiştirerek Bujumbura adını alan eski sömürge merkezi olur. Cumhuriyetin ilanını takiben ülkedeki Tutsi azınlığı Belçika'nın yardımıyla hükümetin kontrolünü ele geçirir ve bu durum, Hutular ile Tutsiler arasında elli yıldan fazla sürecek bir iktidar mücadelesinin zeminini hazırlar. Resmen 1971'den 2006'ya kadar süren ve kısa süreli göreceli barış dönemleri de içeren iç savaş, maalesef 100.000'den fazla kişinin ölümüne ve 100.000'den fazla kişinin yerinden edilmesine yol açmıştır. Bu dönemde en büyük hasarı ise Bujumbura alır. Şehirdeki hastaneler, idari binalar, Burundi Üniversitesi başta olmak üzere bir çok eğitim kurumu tahrip oldu, sosyal ve ticari hayat durma noktasına geldi. Şehirdeki çatışmalardan dolayı ülkenin tek uluslararası havaalanı ve limanı çalışamaz hale geldi. Bu vaziyet sadece şehrin değil tüm ülkenin ekonomisini alt üst etti. Çatışmaların sona erdiren 2007 yılındaki barış anlaşmasından sonra şehirdeki tahribat yavaş da olsa düzeltilir. Günümüzde Bujumbura sakin, huzurlu ve yaralarını sarmış bir şekilde yoluna devam etmektedir.

GÜNÜMÜZ

Burundi'nin ekonomik başkenti olan Bujumbura'nın limanı, şehrin ve ülkenin ticari lokomotifidir. Tanganika Gölü'ndeki en büyük liman olan Bujumbura Limanından kahve başta olmak üzere bir çok ürün ihraç edilmektedir.

Ülkenin en büyük spor tesisi Intwari Stadyumu Bujumbura'dadır. Eski ismi Prens Louis Rwagasore Stadı olan tesis yaklaşık 10.000 kişi kapasitelidir. Adı geçmişken müsaadenizle Louis Rwagasore'den kısaca söz etmek isteriz. Afrika'daki bağımsızlık hareketlerinin önemli simalarından olan, fakat pek tanınmayan Rwagasore 1932 Gitega doğumludur. Kendisi Burundi Kralı 4. Mwambutsa'nın oğludur. Ruanda ve Belçika'daki eğitim hayatından sonra 1956'da döndüğü ülkesinde sömürgeci Belçikalılara karşı bağımsızlık hareketinin en önemli figürlerinden biri olmuştur. Burundi'nin tam bağımsızlığını talep edip, halkı Belçika mağazalarını boykot etmeye ve vergi ödemeyi reddetmeye çağırır. Bunun üzerine ev hapsine çarptırılır ve bu yüzden 1960 senesinde yapılan yerel seçimlere katılamaz. Ev hapsi bitiminden sonra siyasi fa-

aliyetlerine devam eder. Liderliğini üstlendiği parti, Belçikalılar ve onların yerel maşalarının tüm engellemelerine rağmen 18 Eylül 1961’de yapılan genel seçimlerde oyların %80’ini alır ve Rwagosere, 29 Eylül 1961 tarihinde, henüz 29 yaşında iken başbakanlık koltuğuna oturur. Milliyetçi ve doğduğu topraklara aşık çiçeği burnundaki başbakan ülkesinin bağımsızlığını göremeden, 13 Ekim 1961 günü göreve başlamasının henüz 16.gününde bir suikaste kurban giderek hayata veda eder, fakat yaktığı meşale giderek büyür ve Burundi 1 Temmuz 1962’de bağımsızlığını kazanır. Kongo’nun karizmatik lideri Lumumba’nın Ocak 1961’deki cinayeti gibi, bu suikast te Belçikalılar tarafından tezgahlanmıştır. "Burundi'nin Lumumba'sı" olarak anılan Rwagosere'nin maalesef kaderi de Lumumba gibi olmuştur. İlginç olan bir nokta ise, katilin Jean Kageorgis isimli bir Yunanlı olması. Kendisiyle ilgili yaptığımız araştırmada, Belçikalı sömürge yönetiminden maaş alan paralı bir asker olması dışında ayrıntılı bir malumata ulaşamadık. Bu arada Burundi de Yunanlıların ne işi var dediğinizi duyar gibiyiz. 1930’lu yıllarda otel işletmek amacıyla Burundi’ye gelen Yunanlılar, zamanla küçük bir diaspora oluşturmuş ve sö-

mürge dönemindeki Burundi’nin ticari hayatında önemli bir rol oynamışlar. Yine de enteresan bir vaka; Burundi’de Yunanlı bir suikastçi. Katil Kageorgis yargılanır ve Burundi’nin bağımsızlık ilanından bir gün önce idam edilir. Rwagosere adına şehirde bir anıt bulunmaktadır.

Burundi’nin tek uluslararası havaalanı olan Melchior Ndadaye Uluslararası Havalimanı da Bujumbura’dadır. 1952 senesinde açılan havaalanının ismi 2019’da Melchior Ndadaye olarak değişmiştir. Ndadaye, Burundi’nin 1993 senesinde demokratik yollarla seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olup, koltuğa oturmasını takiben 3 ay sonra gerçekleşen darbede öldürülmüştür. Tutsi azınlığın kontrolündeki ordu, Hutu çoğunluğundan gelen bir başkan kabullenememiş ve ülkeyi tekrar iç savaşa sürüklemiştir.

ZİYARET MEKANLARI

Tanganika Gölü kıyısında kurulu şehirde, göl hayatın merkezindedir. Yürüme alanları, restoranlar, kafeler göl kenarındadır. Fırsatınız olursa "mukeke" denen göl balığını yemenizi tavsiye ederiz. Gölde tekne turu yapabilirsiniz. Şehirde Alman ve Belçika sömürge dönemlerinden kal-

ma birçok bina bulunmaktadır. Şehir içi ulaşım-
da mototaksileri ve bacac denilen üç tekerlekli
mini arabaları kullanabilirsiniz.

Rusizi Milli Parkı; Tanganika Gölü'ne dökülen
Rusizi Irmağı ve civarını kapsayan parkta yerel
teknelerle nehir turu yapabilirsiniz. Su aygırları
ve timsahlara dikkat!

Gishora Davul Parkı: Burundi, Afrika davulunun
hayatın bu kadar içine girdiği nadir ülkelerden-
dir. O kadar ki, davul için özel bir park bile yap-
mışlar. Binlerce yıldır atalarından aldıkları elle
o kocaman rengarenk davullara canlı ve hızlı
bir ritimle tokmak vuran, akrobatik dansları ile
de size harika anlar yaşatan yerel dil Kirundi-
ce'de "abatimbo" denilen davulcular karşılıyor
sizi Gishora'da. Bu ara siz de boş durmayıp aba-
timboların çaldığı davulların sesinin büyüüne
kendinizi kaptırıyor ve yerinizde duramayıp
gençlerle dans ediyorsunuz. 2022 senesi TADD
25 Mayıs Afrika Günü etkinliğimize katılan Tür-
kiye'de eğitim gören Burundili üniversite öğren-
cilerince oluşturulan davul grubu katılımcıları
çoşturmuş ve kendimizi sahnede onlarla dans
ederken, davul çalarken bulmuştuk.

Belvedere Tepesi; şehri en iyi görebileceğiniz
nokta. Restoran ve kafelerin de mevcut olduğu
tepeden göl manzaralı gün batımı harika.

Bora Bora Plajı; Tanganika Gölüne girmek ister-
seniz gidebileceğiniz en uygun adres.

TÜRKİYE - BUJUMBURA

Ülkemizin Burundi Büyükelçiliği 2018 Aralık
ayında Bujumbura'da faaliyete geçmiştir. 2006
senesinden beri TİKA aracılığı ile sağlık, eğitim,
turizm ve tarım alanlarında projeler hayata ge-
çirilmiştir. Bir çok sivil toplum kuruluşu da insa-
ni yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Biz de
2024 Temmuz ayında Bujumbura ve başkent Gi-
tega'da dış hekimlerinden oluşan gönüllü sağlık
ekibimizle 1000'e yakın hastanın dış tedavileri
gerçekleştirmiştik. Bu seyahatte 5000'e yakın
dış çekimi ve dolgusu yapılmıştı. Burundi Cum-
hurbaşkanı eşinin himayelerinde ve Bujumbu-
ra Büyükelçiliğimiz ve TİKA desteğinde TADD
(Tüm Afrikanın Dostları Derneği) tarafından
gerçekleştirilen bu organizasyon Burundi ça-
pında çok ses getirmiştir.

2019 yılında açılan Bujumbura Maarif Okulu-
muz anaokulu, ilkokul ve ortaokul seviyesinde
eğitim faaliyetlerine devam etmektedir.

Bujumbura'daki "Hope Africa Üniversitesi" bün-
yesinde 2024 Mart ayında faaliyete geçen Yunus
Emre Türk Kültür Merkezi'nde Türkçe kursları
düzenlenmektedir.

Bujumbura'ya ülkemizden direkt uçuş bulun-
mamakta olup, THY'nin İstanbul-Addis Ababa
veya İstanbul-Nairobi uçuşları ile aktarmalı ula-
şım sağlanabilmektedir.

ÇAD'DAN BİR MEKTUP: GİDEN KENDİNE GİDER

Afrika'ya giden sadece bir safari turuna ya da kuyu açmaya gitmez, kendi yüreğinin derinliklerine, kendi insanlığına gider.

Ahmet KÖSEOĞLU

Çad

Orta Afrika'nın yorgun kalbi Çad'ın başkenti Encemine ve çevresine, insani yardım derneğiyle gerçekleştirdiğim çalışma ve gözlem seyahati benim için çok anlamlı idi. Daha önce Afrika'ya, yani Kara Kıta'ya hiç gitmemiştim.

Türkiye'nin hem Encemine'de hem de genel olarak Afrika'da insanlık adına ne kadar faydalı ve güzel işler yaptığını yerinde gördüm. Türkiye, Çad büyükelçiliğini 2013 yılında açmış olsa da, şu anda Afrika'da çok büyük bir atılım içinde. Elli dört Afrika ülkesinin kırk üçünde büyükelçiliği bulunuyor. Türk Hava Yolları'nın uçakları Afrika'da altmıştan fazla noktaya uçarak, yaklaşık kırk ülkeye doğrudan erişim sağlıyor. Türkiye Maarif Koleji, Afrika'nın yirmi altı ülkesinde yüz yetmiş beş okul açmış ve yirmi bine yakın öğrenciye eğitim veriyor. Yurtdışı Akraba Toplulukları, son on yılda beş binin üzerinde Afrikalı öğrenciye yurt dışında burs imkânı sunmuş. TİKA ise Afrika'da yirmi iki ofis açarak, Afrika ülkeleri ve özelde Çad için çok güzel insani faaliyetler yürütüyor. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları da Afrika'nın dört bir yanında değerli çalışmalar gerçekleştiriyor.

Türkiye'nin Afrika'daki varlığı yalnızca saydıklarım ile sınırlı değil; Yunus Emre Enstitüsü'nün de kıta genelinde 10 merkezi bulunuyor. Ayrıca Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın şimdiye dek 35 Afrika ülkesini ziyaret ederek temaslarda bulunduğunu da belirtmek gerekir. Tüm bu çalışmalarını bizzat gözlemledim ve bu kara kıtanın kara bahtlı insanların geleceği için gösterilen birçok insani çabaya ve gayrete şahit oldum.

Çad Uluslararası Müzesi, kabilelere ait maskeler, el sanatları, dokumalar, silahlar, heykeller ve müzik aletleriyle Afrika'nın kültürel mozaiğini gözler önüne seriyor. Müzedeki folklorik eserler şehrin ruhunu kolayca anlamamıza yardımcı oluyor. Çad'ın etnik çeşitliliği, müzik ve danslarla hayat buluyor. Encemine Müzesi'nde sergilenen geleneksel ritüeller, müzik aletleri ve el işi ürünler, halkın günlük yaşamındaki bağları ve kültürel çeşitliliği müzeden

Encemine sokaklarına taşmış gibi. Kadınların renkli kıyafetleri, erkeklerin geleneksel sarıkları ve boydan cellabiye tarzı fiistanları, mekteplerindeki iddiasız ve masum çocukların neşesi belki de o an zihnimizi renklendirmeye yetiyordu.

Sabit ve seyyar satıcılar, hemen her yerde şehrin ana unsurları gibi konumlanmış durumdadılar. Meyve tezgâhlarında olgun mango, papaya, hurma, ananas, avokado gibi tropikal lezzetlerin iriliği, olgunluğu ve dolgunluğu göze çarpıyor. Bu meyveler sadece bedenleri değil, gözlerimizi ve hatta ruhumuzu da besliyor. Sokaklarda tatlı kokular, kahve ve baharatların aroması dolaşüyor. Çocuklar gezici seyyar satıcılardan aldığı şeker kamışını kemirip, bir yandan da oyuncaksız oyunlar oynarken bize neşeli ve şaşkın bakışlar atıyor.

Encemine halkı, dünya üzerindeki en sıcak ve misafirperver insanlardan. Günlük yaşam; pazarlarda, cami önlerinde, kahve dükkanlarında ve okul bahçelerinde sürüyor. Çocukların okul sıralarındaki heyecanı, gençlerin hayalleri, yaşlıların hikâyeleri... Her biri Afrika'nın kara kade-rine rağmen umut taşıyor.

Afrika'nın yorgun kalbi, gariplerin yurdu Çad'ın Orta Afrika'da denize açılan kapısının olmaması geri kalmasına bir sebep olsa gerek. Fransızlardan bağımsızlıklarını aldıklarından bu yana 62 yıl geçmiş lakin yokluk, hastalık yakalarını yine bırakmamış, iç savaş derin yaralar açmış ve açıyor.

Çok derin düşüncelere dalıp unutulmaz duygusal anlar yaşadığım kız ve erkek yetimhanelerindeki ziyaretlerimizde gördüm ki, bu çocukların eğitim ve barınma ihtiyaçlarının Çad şartlarında oldukça sağlam bir şekilde karşılanıyor. Tüm bu vakıf faaliyetlerinin ülkenin geleceğini olumlu yönde etkileyeceğine hiç şüphe duymuyorum.

Afrika, insanlığın vicdanıdır. Bu vicdanı diri tutmak, buradaki sıkıntıları bertaraf etmek, iyilik ve hayırda bulunmak, tarihi cömertliğimizi çağımızda da yaşatmak, umudu çoğaltmak hepimizin görevidir. Mevlânâ Celaledin Rumi'nin dediği gibi. "Belayı def etmenin çaresi, sitem etmek değildir. Bunun çaresi bağıştır, aftır, cömertliktir. Peygamber (s.a.v.) 'Sadaka belâyı def eder' buyurdu. Ey yiğit kişi! Hastalığını sadaka ile tedavi et! Padişah (Allah C.C.) dedi ki: "Hayır, yerinde yapılırsa iyidir. Yerli yerinde bir hayırda bulunursan bu doğru bir harekettir." (Mesnevi, 6. cilt 2590/91/93)

İSLAM ŞEHİR MODELİ VE MİMARİ ESTETİĞİ

Emevîler'den itibaren İslâm coğrafyasının farklı bölgelerinde yeni şehirler tesis edildi.

Özkan KARACA

Eski bir şehir

İslamiyet'in doğduğu Mekke ve ilk devletinin kurulduğu Medine önemli birer ticaret merkeziydi. Toplumun iktisadi, sosyal ve hukuki açıdan İslami esaslara göre yeniden düzenlenmesiyle şehirler kırsal alanlara hâkim oldu ve Müslümanlar şehirlerde oturmayı daha fazla tercih ettiler. Kısa sürede İslam egemenliğine giren Suriye, Mısır, İran, Kuzey Afrika ve Endülüs'te eskiden beri var olan ya da yeniden kurulan şehirlerde içine kapalı eski ilişkiler kırılarak, ticaret ve imalata dayalı bir iktisadi canlılık sağlandı.

Ordugâh şeklinde kurulan ve ardından normal bir yerleşim yeri haline gelen bu şehirlerin ilk örneklerini Hz. Ömer'in emriyle tesis edilen ve gerçek şehir hüviyetine Emevîler zamanında kavuşan Kûfe, Basra ve Fustat oluşturdu. Bu şehirlerin merkezini de Medine'de olduğu gibi ulucami teşkil ediyordu. Kûfe'yi kuran Sa'd bin Ebû Vakkas şehir planında ilk defa cami yerini belirlemiş, daha sonra güçlü bir okçuya dört yönde oklar atılarak evlerin okların düştüğü yerin ötesine yapılmasına izin vermişti. Kûfe'nin merkezinde de cami, vali konağı olarak kullanılacak dârülimâre ve pazar yeri bulunuyor, şehrin bütün ana caddeleri Kûfe'nin ortasındaki meydana açılıyordu. Emevîler'den itibaren İslâm coğrafyasının farklı bölgelerinde yeni şehirler tesis edildi. Haccâc tarafından Vâsit, Ukbe bin Nâfi' tarafından Kayrevan, Ebû Ca'fer el-Mansûr tarafından Bağdat, Mu'tasım-Billâh tarafından Sâmerrâ kuruldu; bunların ve Ağlebî Emîri 2. İbrâhim'in tesis ettirdiği Rakkâde gibi şehirlerin merkezini de Ulucami oluşturuyordu. Müslümanlar bu süreçte antik Yunan, Roma ve Sâsânî şehircilik mirasından yararlandılar.

İslâm'ın ilk yıllarında Müslüman şehirlerinden önemli bir kısmı surlardan yoksundu; bu dönemde şehirlerin savunması şehrin etrafına kazılan hendek, kanal veya dikenli çalı gibi savunma vasıtalarıyla sağlanıyordu. Abbâsîler devrinden itibaren yeni kurulan şehirlerin genellikle surlarla çevrildiği, eski şehirlerden pek çoğunun da İran ve Türk coğrafyasında İslâm öncesin-

de yaygın olan surlarla kuşatılmıştı. Fethedildiğinde Alâeddin tepesini çevreleyen bir surun içinde yer alan Konya, hızla büyüyüp surların dışına doğru genişleyince Alâeddin Keykubad tarafından dışında derin bir hendek bulunan daha geniş bir surla çevrilmişti. İslam yerleşik hayata geçişi, şehirleşmeyi özendirmiş bir dindir. Bu sebeptendir ki, İslam'ın doğuşu ve yayılmasıyla birlikte İslam coğrafyasında hızlı bir şehirleşme faaliyeti yaşanmıştır.

İslâm şehirleri kurulurken şehrin merkezî planlamaya tâbi tutuluyor ve bunun için gerekli hukukî, malî, iktisadî ve siyasî tedbirler alınıyordu. Fiziksel yapı toplumun ortak iradesiyle biçimlenerek kendine has özellikleriyle bir şehir tipi ortaya çıktı. Burada ortak kimliği sağlayan İslâmiyet olup İslâm'la birlikte kazanılan ortak düşünce sistemi ve hayat anlayışı şehir dokusuna yansdı. Bunun yanında İslâm'ı kabul eden milletlerin birbirine yakın bir sosyal yapıya sahip bulunmaları ve İslâm dünyasının coğrafi şartlar bakımından büyük farklar arz etmeyen belirli bir kuşak üzerinde yer alması da İslâm şehirleri arasında görülen fiziksel yapı benzerliğini olumlu yönde etkiledi. Bu şehirleşme sürecinde büyük şehirlerin nüfusu oldukça artmıştı.

Yarı yerleşik bir çevrede ilk meyvesini veren İslamiyet birkaç yüzyıl sonra Hindistan'dan İspanya'ya kadar uzanan topraklar üzerinde, kara ve deniz yoluyla her türlü ticari mal, bilgi, fikir

ve kültürlerin akışını sağlayan büyük metropoller kurdu. İslam şehirleri o çağda başka toplumlarda rastlanmayan kültürel ve ekonomik zenginliğe sahipti. Yeni yapılan kamu binalarının saray, medrese ve camilerin inşaatlarında çalışmak için gelenler birlikte Bağdat'ın nüfusu 2 milyona, Kahire yarım milyona, Şam ve Kurtuba üç-dört yüz bine ulaşmıştı. İslam dünyasında şehir hayatının böyle ön plana çıkması nedeniyle dokuz, on ve on birinci yüzyıllara "Şehirleşmede İslam Dönemi" denilmiştir.

İslâm şehirlerinin çoğunda şehir merkezinde yer alan camiden etrafa doğru ışınal formda bir ana yol şebekesi dağılıyordu. Cadde ve sokaklar genellikle dar olup üzerinde sadece bir dış kapının yer aldığı avlu duvarlarıyla belirlenmişti. İslâm şehirlerinde görülen bu yol sisteminin tercih edilmesinde gölgelik alan sağlanması ve toz kaldıran rüzgârların kesilmesi gibi iklim faktörlerinin rolüne işaret edilmektedir.

Fetihler sırasında ele geçirilen veya yeni kurulan İslâm şehirlerinin Medine'ye benzetilmesine özen gösterildi. Diğer yandan İslâmiyet'in yayılışına paralel olarak hızlı bir şehirleşme süreci başladı. Çoğunluğu göçebe hayat süren Arap kabileleri bu şehirlerde yerleşik hayata geçti. 7. ve 11. yüzyıllar arasında İslâm dünyasında şehirleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte ekonomi ve medeniyet alanında olağan üstü gelişmeler meydana geldi. Kırsal hayatın yerini

süratle şehirleşme aldı. İslâmiyet'le birlikte başlayan bu hareketlilik sayesinde İslâm coğrafyası dünyanın çeşitli bölgelerindeki üretim alanları için bir çekim merkezi haline geldi, böylece ülkeler arası ticarî ve kültürel ilişkilerin meydana gelmesine zemin hazırlandı. Müslüman ülkesi genişleyince cephelere yakın bölgelerde askerî amaçlı yeni yerleşim merkezleri tesis edildi. İran kültür alanında şehirlerin özgün tasarımı Batı Asya'daki klasik durumdan kısmen farklıydı. 11. yüzyıla kadar birçok İran şehrinde de pazar yeri şehristan surlarının dışında kalıyordu. Abbâsîler'le birlikte şehirleşme özellikle Irak'ta yeniden ivme kazandı.

10. yüzyılda Müslüman olan İdil Bulgarları meskûn kasaba ve köyler oluşturmaya başladı. Oğuzlar, Karluklular gibi Türk boylarının yerleşik hayata geçmesinde en önemli etken İslâmiyet'i kabul etmeleri oldu. Türkistan'da şehirlerin Karahanlılar zamanından itibaren daha belirgin bir karakter kazandığı ve özellikle şehristan kısmında İslâmî türdeki yapıların yer almaya başladığı görülür. Karahanlılar döneminden itibaren caminin yanında türbe yapımı da yaygınlaştı.

Müslümanlar, fethedilen bölgelerdeki Bizans ve Sâsânîler'e ait tarihî şehirlerin fiziksel dokusunu başlangıçta genellikle değiştirmediler. Ancak bu şehirlere yeni bir kimlik kazandıran birtakım İslâmî unsurlar eklediler. Savaşla alı-

nan şehirlerde bazen eski mabetler tamamen veya kısmen camiye çevriliyor, bazen de yeni camiler yapılıyordu. Dımaşk şehrinin ortasında bulunan Yuhannâ Kilisesi'nin yarısı Hristiyanlara bırakılmış, yarısı camiye dönüştürülmüştü. Daha sonra bu caminin ihtiyacı karşılayamaması üzerine Emevî Halifesi Velîd bin Abdülmelik tarafından bütün sahayı kaplayacak genişlikte dinî mimarinin bugüne kadar ayakta kalabilen ilk muhteşem örneği sayılan Emeviyye Camii yaptırıldı. Barış yoluyla ele geçen şehirlerde ise eski mâbedlere pek dokunulmazdı. Nitekim Hz. Ömer Kudüs'te mâbedlere dokunmamış, Mescid-i Aksâ'nın yerini buldurarak buraya büyük bir cami yapılmasını emretmişti. Bu merkezlerde halife veya valinin ikametgâhı Ulucami'nin yakınında yapılıyordu. Zamanla caminin etrafında ticarî faaliyetlerin yürütüldüğü çarşılar, kaysâriyye ve hanlar inşa edildi. 8. yüzyılın başlarından itibaren Dımaşk'ta çeşitli meslek dallarına ait çarşılar vardı. Dımaşk'ın eski planı 11. yüzyıldan sonra önemli ölçüde değişti ve giderek karakteristik bir İslâm şehri kimliğine büründü.

İslam kenti formunda kır ve kent alanları arasında kesin bir ayrım yoktur. Mahalleler, dış mahalleler, komşu köyler kesin sınırlarla birbirinden ayrılmamıştı... İslam İslam şehri kavramı da, bu kültürü yaşayan ve taşıyan mekanizmalar üzerinden tanımlanmalı ve örneklendirilmelidir.

ERCÜMEND EKREM TALU'YA GÖRE 20. YÜZYILDA MEDENİYET VE ŞEHİR KÜLTÜRÜ

Recaizade Mahmud Ekrem'in oğlu olan Ercü-
mend Ekrem Talu (1888-1956) Türk edebi-
yatının ve Türk basınının önemli isimlerin-
den biridir.

Sezer ŞİMŞEK

Anadolu'da Bir Türk Evi Odası

Ercümen Ekrem'in Yeni Sabah'ta 29 Kasım 1943 tarihinde yayınlanan yazısı "İçinde yaşadığımız medeniyet asrı" ismini taşımaktadır. Ercümen Ekrem, kızının okumakta olduğu bir kitaptan hareketle kendisine sorduğu "bu kitabın bir yerinde 'içinde yaşadığımız asır, medeniyet asrıdır' yazılı. Başka asırlarda medeniyet yok mu idi?" sorusuna verdiği cevabı yazısında anlatmaktadır. "Bizden önceki asırlarda da medeniyet vardı" diyen Ercümen Ekrem, önceki medeniyetleri "yapıcı medeniyet" olarak tanımlamakta ve "Şimdi çok ileriye gittik ve yapıcı medeniyetten vazgeçerek yıkıcı medeniyeti ihtiyar ettik" demektedir. Yapıcı medeniyet devrinde toplumun hayrı için çalışıldığını, şehirlerin bu amaçla imar edildiğini söyleyen Ercümen Ekrem, yazının yayımlandığı II. Dünya Savaşı yıllarında 20. yüzyıl medeniyetini "yıkıcı medeniyet" olarak tanımlamaktadır. Her tarafta sayısız fabrikanın kurulduğunu belirten Ercümen Ekrem, bu fabrikalarda "her gün biraz daha tekâmül eden ölüm ve imha vasıtalarının" yapıldığını ifade etmektedir. 20. yüzyıl medeniyeti için "Müdafaasız ve suçsuz insanların üzerine ölümü tonlarla yağdıran uçaklar, binlerle yolcuyu bir anda denizin kucağında boğan denizaltıları, kilometrelerce mesafeye mermi ulaştıran toplar, bir şehrin ahalisini yarı yarıya öldürdükten sonra öbür yarısını da sakat bırakan zehirli gazlar bu asrın icadıdır." demektedir. Mehmed Akif'in, medeniyeti "tek dişi kalmış canavar" diye tanımladığında küçümsendiğini ve tahkir edildiğini söyleyen Ercümen Ekrem, bu hususta Mehmed Akif'in haklı olduğunu dile getirmekte ve "işte, yirminci asrın şu son yıllarında, medeniyet, insanlığı tahrip için, artakalmış o tek dişini kullanıyor" demektedir. 20. yüzyıl medeniyetini bu sözlerle eleştiren Ercümen Ekrem, bu yıllarda kaleme aldığı yazılarında gündelik yaşam kültürünün hızla değişmesinden de söz etmektedir. Yeni Sabah gazetesinde 15 Ekim 1944'te yayınlanan "Konuksever(lik) ne güzel bir geleneğimizdi!" başlıklı yazısında giderek değişen ve yeni bir form kazanan Türk evinden bahsetmekte ve belli örnekler üzerinden toplumsal değişimi ele almaktadır. "Şimdi bizlere ne oldu, bilmem?" diyen Ercümen Ekrem, gündelik yaşam biçimlerinin değişiminden "Çok odalı, basit döşeli, geniş bahçeli, ferah evden, eski Türk evinden, nohut oda, bakla sofa, dap daracık, firenkârî apartmana taşındıktan sonra eski geleneklerimizden birçoğuna veda ettiğimiz gibi misafir kabul etmeyi, ağırlamayı da unuttuk." sözleriyle bahsetmektedir.

TEKİRDAĞ VE İLÇELERİNDEN ŞEHRENGİZ OKUYALIM KAPAKLI KUYUSUNDA HASAN

"Tekirdağ'ın üzümü salkım salkım, Güzelinden bir kız sevdim, aldandım..."

Sibel ORHAN

Kapaklı Kazak Gölü

Merkezinde kaynak suyu olan bir yer dü-
şünün; üzerine kapak kapatılmış, suyu
saklanmış bir kuyu. Ve etrafında hayat başla-
mış. İşte Kapaklı serüveni tam olarak böyle
başladı. İnsanların umutlarını, hayallerini, ilk
adımlarını attığı o kuyudan... İlk yerleşim, o
kuyu etrafında şekillendi. İnsanlar suyu bölüş-
tü, sabahları kuyu başında buluştu; sevinçle-
rini de kederlerini de onunla paylaştılar. Gün
geçtikçe suyun ve yaşamın adı "Kapaklıpınar"
oldu. Akabinde söyleniş kolaylığı ile dillerde
kıaldı; "Kapaklı" diye anıldı, resmi kayıtlara
da böyle geçti. Yaz akşamlarında bahçelere
taşan sohbetlerin duyulduğu Kapaklı'da elle-
ri pamuk çocuklar sokaklarda ip atlar, seksek
çizer, saklambaç oynardı. Mahallede yaşayan
çocuklar herkesin çocuğu sayılır, biri düşün-
ce, onun dizine merhem olmaya ilk el hemen
uzanırdı. Kadınlar bağ bozumu zamanı kol
kola girer, üzüm sererdi avlularda. Erkekler
ise harman zamanı imeceyle yardıma koşar,
sabanla toprağı eşelerdi. Kapı önlerinde edi-
len sohbetlerin arasında tarhanalar, salçalar,
erişteler hazırlanır; yoğurtlar koca tencere-
lerde mayalanırdı, soğuk ayrana katık olsun
diye... Her şey paylaşılırdı burada: aş, ekmek,
yorgunluk, sevinç... Herkesin elinin emeği, bir
başkasının gönlünde yer bulurdu. Tarihin pek
çok sayfasında adına rastlanmayan bu yer, işte
bu büyük kalbiyle meydan okurdu tüm bencil-
liklere. İşte böyle bir yerdi Kapaklı. Adını bir
kuyudan, özünü ise imeceden, komşuluktan
ve karşılıksız yapılan fedakârlıklardan alır-
dı.. Rengarenk çiçekleri ve yürüyüş yollarıyla
Kapaklı'nın nefes alanı olan Kültür Parkı'nda
düzenlenen konserlerde, "*Tekirdağ'ın üzümü
salkım salkım / Güzelinden bir kız sevdim, al-
dandım...*" türküsü gelir inceden inceden...Bir
yandan sanayi gelişirken, diğer yandan sana-
tın ve kültürün sesi hakim olur bu yere...Ganos
Dağlarının yeşiliyle cam gibi yansıyan Marmara
denizi'nin mavisinin buğusunun konduğu;
eski bir Rum köyü olan Uçmakdere'nin az
ötesinde yer alan Kazımiye Şelalesi'nin ber-
rak suyunda, dinlersin benliğini, kendini, öt-
leğenleri, tavşancıkları, kedicikleri. Şelalenin
çağlayışı, korkan yüreklere güç verir. Hasan'ın
dedesi gibi, incelip uzayan mazinin tanığıdır
bu şelale. Hasan'ın babasıysa Kapaklı Tren İst-
stasyonu'ndan ayrılmıştı bir gün; ardında bir
ömürlük iz, yarım kalmış bakışlar ve sırtında

ağırlaşan bir yol bırakmıştı. Trenler gelir, trenler gider... Rayların uğultusunda kalır bazı sesler, bazı vedalar, bazı suskunluklar... Ve Hasan, yıllar sonra Çerkezköy Ormanı'nda yürürken, kuş sesleriyle yaprak hışırtılarını dinlerken düşünür babasını... "Bağa bak izin olsun, üzüm yemeye yüzün olsun" derdi büyükleri; çünkü Kapaklı'nın insanı için toprak hem emektir, hem vatan...Ve Hürriyet Meydanı... Halkın bulunduğu bir merkezdir. Şimdi Hasan ve Ayşe'nin torunları burada oyun oynar; yaşlılar bir bankın gölgesinde oturur, dertleşir ve günün yorgunluğunu yoldan geçenleri izleyerek atar... Kapaklı'da sofralar konuşur. Yufkaya elle yoğrulmuş sevda serilir; tandırda pişerken misk-i amber bir koku siner havaya. Tekirdağ köftesi, bir annenin çabasıdır; karnını doyurmak değil aslolan, gurbeti unutturmaktır istediği. Hayrabolu tatlısı... Sanki bir yudum teselli umut gibi. Şekerin içinden masum bir akide şekeri çocukluk. Zennik dersin... Otlu gözleme derler ama, o aslında anneanneden kalan son tarifdir; kimse tam tutturamaz. Bu mahallede börek bile kıymetlidir. Açılan hamurun içine kıyma değil, bolca sevgi azıcıkta naz, niyaz konur. El birliği ile pişer, sıcak demli bir bardak çay ile servise sunulur; biri tutar, biri bölüşür, biri afiyetle yer. Yüzlerde tebessümle muhabbetler demlenir o evlerde...Kahve fincanlarında telvesi kalmış sevdaların, ekmekle birlikte yutulan gurbetin, bir lokmanın arkasına gizlenen "keşke"lerin ilçesidir Kapaklı... Kimi sofralarda salça ekmek, kimi sofralarda tereyağlı reçel, bal börek lakın hepsinde bir parça memleket, bir parça özlem, bir parça sabır...Ve birileri haykırır hayrat çeşmelerinin başında: "Arpa unun yoksa, tatlı dilin de mi yok?" Varsa bir dilin... Gel, otur, ye, iç... Anlatma, gözünden anlarız her şeyi gözlerin dilidir kalbin...

Kapaklı... çevresine hayat toplanmış, göçle gelenler orada soluklanmış, elleriyle kurmuşlar yeni yurtlarını. II. Abdülhamit Han döneminde, Novaleso, Yemen ve Balvan'dan göç edenlerin tuttuğu topraktır burası. Çerkezköy'e bağlı Türbedere nahiyesinin bir parçası iken; bir fermanla başlayan, empati ile süren dostluklarla büyüyerek gelişen bir yerleşim yerine dönüşmüştür... Bir ormanın içinde çatılar ağaçlardan, damlar topraktan... Azıcık pekmezle doyan çocukların beldesi. Köy camisi 1904'te yapıldı. Üstü mektep, altı mescit olan eğitimin dualarla iç içe geçtiği taş bir yapı. 1930'lu yıllarda muhtarlık yapan Osman Efendi, ilçede yaşayan herkese yardımcı olan sorunlara anında çözümler üreten bir idareci

olmasının yanında bir öykü başlatıcısıydı aynı zamanda. Araziyi paylaştırdı, camiye gelir bıraktı, okul yaptırdı. Atatürk Kültür Merkezi'nin olduğu yerde bir zamanlar çeşitli meyve ve cins fidanların yeşermesini sağladı. İnsan toprağa ne ekerse, Kapaklı da ona tutunurdu... Kervan yolu üzerindeki hanlar, kahvehaneler... Ferhat Ağa, Tahir Ağa... "Bağa bak, izin olsun" derlerdi. Memlekete olan hasretleriyle, köyün kalkınması için hanlar, oteller yaptırdılar. Onlar da bilir: Bu yollar gelişmek içindi... Ardından Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesi kuruldu. 1973'te faaliyete geçen bu yapı, Kapaklı'ya binlerce kişinin göç etmesine neden oldu. Üzüm bağlarının yerine fabrika bacaları yükseldi. Ancak bir yandan da Tekirdağ türkülleri hiç susmadı: "O yâr selvi boy-lu da ben kısa kaldım, vay benim halime, bana yar olur sandım..." derken, sadece bir sevdaya değil, yarım kalmış hayatlara da ağıt yakıyordu türküler. Kapaklı'ya gelenler işte böyle bir ezgiyle indi yollara; biraz yorgun, biraz durgundu. Ne de olsa yaşadıkları yerleri bırakıp bilmedikleri bu yerlerde yeni hayat kurmaya gelmişlerdi. Kapaklı ana gibi kucak açtı herkese. Fabrikalar çoğaldı, mahalleler kuruldu, köyler beldeye, beldeler ilçeye dönüştü. Cumhuriyet, Bahçelievler, Mevlana, Yunus Emre... Hepsi birer yaşam sahnesi olmaya başlamıştı...Ve bugün... Bir kuyunun etrafında kurulan o köy, şimdi Tekirdağ'ın gür sesi, ayakta dimdik duran ilçesi. Bir yanı geçmişe kök salmış, diğer yanı geleceğe filiz veren ağaç gibi. Belki de Kapaklı'nın en güzel yanı budur: Unutmadan büyümek. Gerçek cömertlik, geleceği geçmişe ihanet etmeden sunabilmektir. Kapaklı da işte tam olarak bunu yapıyor. Kuyunun başında başlayan o kıvılcım, bugün kor olmuş akmaya devam ediyor. Ve bir türkü duyulur ezelden ebede: "Tekirdağ'ın üzümü salkım salkım..." Belki de bazı şehirler türküyü konuşur, Hasan, her sabah erken kalkar, kuyudan su çekmek için koşardı. Hasan'ın annesi Fatma, Yemen'den gelen göçmenlerden, yüreği yumuşak, konuşkan sempatik bir kadındı. Ona anlatırdı köyün tarihini, kuyudaki suyun nasıl şıaf-lı olduğunu. "O kuyudan su içenler, yeni bir hayat içti," derdi. Hasan büyürken köy değişmeye başladı. Köye gelenler çoğalmış nüfusu artmıştı. Bir yandan da köyden gidenler olmaya başlamıştı. Bir gün Hasan'ın en yakın arkadaşı Ayşe, köyden ayrılmak zorunda kaldı. Ailesi sanayi bölgesinde iş bulmuştu. Hasan, kuyunun başında onun için türkü söyledi: "Güzelinden bir kız sevdim, aldandım..."

ORTA AVRUPA SEYAHATNÂMESİ

Çok defalar yolcu sıfatıyla, birkaç defa da hasbelkader rehber olarak bu turlara iştirak ettik.

Alper Lütfi GÖNCÜ

Prag

Güneşin nazlanarak battığı 2025 senesinin Temmuz ayının ilk ve uzun günlerini fırsat bilerek kendimizi Orta Avrupa rotasına vururken puslu memleket gündemini bir nebze geride bırakıp sakin bir havada kuzeye doğru süzüldük...

Uçuş boyunca hafızama işlemiş hatıralar gözümün önünden döküldü durdu...

Bu topraklara ilk ayak basışımız otuz beş sene öncesine dayanır. İlerleyen yıllarda; iş gezileri, fuar katılımları vs vesilesiyle muhtelif Avrupa şehirlerine kısa süreli ziyaretlerimiz olsa da kapsamlı bir Orta Avrupa seyahati hep aklımızdaydı. Bugüne kısmetmiş...

Beş günde beş ülke vaad eden turumuzun ilk durağı Budapeşte’de iki gün, Viyana’da bir gün, Prag’da iki gün konaklayıp Bratislava, Dresden, Karlovy Vary gibi şehirlere de uğrayacaktık. Tur paketinin tamamının heyecan verici destinasyonlardan oluşması bir yana, İzmir çıkışlı olması olayı büsbütün cazip kılıyordu. Pek çok kişi bizim gibi düşündüğünden, tura rağbet çoktu. Avrupa Birliğinin Türklere vize vermek istemediği bu dönemde tüm yeşil pasaportlu memurlar, öğretmenler katar katar düşmüştü Avrupa yollarına.

Çok defalar yolcu sıfatıyla, birkaç defa da hasbelkader rehber olarak bu turlara iştirak ettik. Çok yere girdik çıktık, çok insan tanıdık. Bazısıyla dostluğumuzu bu günlere kadar sürdürdük.

Günümüzden otuz kırk sene önce bu turlarda; güngörmüş çekirdek aileler, dünyayı umursamayan şen dullar, oda arkadaşıyla kavga edip otelden kaçtıktan sonra, parklardan toplanıp büyükelçiliğe teslim edilen deli kadınlar, emir komuta zinciriyle hareket eden emekli albaylar, tek bir gömlek ve pantolonla bir ay boyunca seyahat eden eksantrik tipler, gece kulübüne gitmek için rehberden yardım isteyen sap Anadolu kaplanları, velhasıl kelâm günümüz gezginlerine pek benzemeyen bir yolcu profili söz konusuydu. Genellikle şehir turlarında

hareket saatlerine pek uyulmaz, çarşıda pazar-
da kaybolanlar saatlerce beklenirdi. Hatta mar-
ketlerden ufak tefek şeyler aşırıanlar bile olurdu.
Şimdilerde onların yerini teknoloji ve iletişim
kanallarının desteğini alan çok daha şuurlu bir
gezgin kitlesi aldı. Nereye gideceklerini, ne yi-
yeceklerini, nereye ziyaret edip etmeyeceklerini
önceden çalışıp gelenler, navigasyonun da yar-
dımıyla şehirlerde kaybolmadan gezip, kısıtlı
vakitlerini verimli ve keyifli şekilde geçiriyorlar.

İnsanımızın gezme görme, alışveriş, yeme içme
sevdası, doksanlı yılların başından itibaren ivme
kazandı. O vakitlerde Asya-Tur'un yirmi-yirmi
beş günlük Avrupa gezileri pek revaçtaydı. Tura
para yatıranların kahır ekseriyeti, rehberi ve
şoförü keyfince yönlendirmek ister, olur olmaz
sorular sorar, her kafadan bir ses çıkar, çıkın-
tılık yapıp rehberi deli ederlerdi. Bazı yolcular
sırf gıcıklık olsun diye şehir turlarında önünden
geçilen her binanın ne olduğunu sorduklarında,
rehber rastgele cevaplar verir, o vakitler kim-
senin elinde akıllı telefon olmadığından doğru-
luğunu teyid edemeyip rehberin her dediğine
inanmak durumunda kalırlardı.

Şimdikilere normal gelse de otuz sene önce
uçığa binmek ve ecnebi memleketlere gitmek
lüks addedilir, gidenlere bir şeyler ısmarlanır,
bu yüzden turların çoğu alışveriş odaklı olur-
du. Zamanla yurtdışına çıkmak kolaylaştı, döviz
bollaştı, öğrenciler, akademisyenler, iş adamları,
emekçiler; dünyayı dolaşmaya başladı. Bir de
bunlara; Saatli Maarif Takviminden tatil günle-
rini işaretleyip turlara yazılan beyaz yakalılar
eklenince dünyanın dört bir yanında, ataların-
dan tevarüs eden fetih ruhu keşif ruhuna evril-
miş kayda değer bir Türk gezgin kitlesi oluştu.

Gezip gördüğümüz diyarlarla ilgili her çeşit bilgi
elimizin altında olduğundan, sadece eski-yeni
mukayesesi yapmak ve bu şehirlerle ilgili naçı-
zane görüşlerimi paylaşmak isterim:

Budapeşte: Buda: su, Peşte: ateş; su ve ateşin
şehri Budapeşte'ye 1990 ve 2010 senelerinde
gelmiştim. Macaristan'da ilk gözlemim otuz beş
sene öncesinin Sovyet Dönemi devlet daireleri-
ne benzeyen sevimsiz bina ve otellerinin yıkılıp
yerlerine modern binaların inşa edilmesi oldu.

Bir taraftan tarihi yapıları korurken diğer taraf-
tan köhne ve yürek daraltıcı komünizm dönemi
yapıların yenilediği Budapeşte'de caddeler-
de gezen sefil otomobillerin yerini lüks ve yeni
model araçlar almış. Trafik çok daha sakin akı-
yor, kentte ve kırsalda çılgın şoförler kalmamış.
Otoyollarda Türk turlarının yoğunluğu bir tarafa,
tüm sürücülerin Avrupa Birliği kurallarına uy-
gun araç kullandıkları gözleniyor.

Tekne gezisine çıktığımızda, eskiye nazaran
Tuna Nehri kıyısındaki Parlamento Binası'nın
gece görünüşünün çok daha büyüleyici bir hal
aldığına ilâveten dikkatimizi çeken bir başka
husus da Cannabis (Hint kenevir) dükkânla-
rının açılmış olması. Tamamen yasal olan bu
mağazalarda satılan kenevir ürünleri kafa yap-
mayıp rahatlattığı, stresi azalttığını söylüyorlar.
Şehirde başıboş kedi ve köpek yok. Pek çocuk
ve bebek de görmedik. Macarlar kendi halinde
efendi insanlar. Bize de oldukça yakınlar. Gulaş
çorbasının nefaseti hiç değişmemiş ancak eski
salam ve jambonlar kalmamış. Her şeyin boyutu
küçülürken, lezzeti azalmış.

Bratislava: Slovakya'nın başkenti Bratislava, yol
üzerinde olduğundan günübirlik uğradığımız
küçük, sakin bir şehir. Kalesi ve şehir meydanı
oldukça güzel fiyatlar da diğer turistik şehirle-
re göre uygun. İhtiyaç gidermek bile burada 70
cent, diğer yerlerde 1 Euro. Avrupa'nın bu kes-
minde tüm tuvaletlerin paralı olması üzücü. İn-
san, dünyanın her yerinde bedava su ve bedava
tuvalete ulaşabilmeli...

Viyana: Avusturya Macaristan İmparatorluğu-
nun başşehri Viyana'nın ihtişamını anlatmak
bu satırlara sığmaz. Tarih, mimari, kültür, sa-
nat ve estetiğin şehri Viyana, öyle bir iki günde
gezilecek bir şehir değil. Batı medeniyetinin bu
harikulâde kentinin kışın depresif olduğunu
söyleseler de burada bir baleye, operaya, kon-
sere gitmek, sergileri, müzeleri gezmek yaşama
sevincini artırır.

Vakt-i zamanında barok mimarinin; Mozart'ın,
çikolatanın, pastanın, kahvenin, Şinitzelin şehri
Viyana'nın kıyısından geçip sadece Schönbrunn
sarayını görmüştük. Şimdi ise şehrin derinlik-
lerini olabildiğince keşfettik. Viyana Mozart

Hall'daki Strauss ve Mozart'ın eserlerinden oluşan klasik müzik konserini izlemek büyük bir keyif olsa da bilet bulamadığımızdan İspanyol Binicilik Okulunun gösterisine gidememek hafif bir burukluk yarattı. Sadece bu görsel şöleni bizim gibi at sevdalılarının ömürlerinde bir kere olsun izlemeleri gerekir. Karbeyazı Lippizan atlarını seyredemesek de تنها sokaklarda bu atların emekli olanlarının çektiği Faytonları gözlemleyip şehirdeki at kültürünün varlığını bir nebze olsun hissettik.

Viyana tekrar tekrar gelinesi, müzeleri, sarayları, sanat galerileri gezilesi, konserlere gidilesi bir şehir. Şehir turunda elektrik direğine asılmış bir ilânda Kadınlar Matinesi yazısına şaşırılmış olsak da gurbetçi kadınlarımızın sosyalleşip eğlenceden mahrum kalmıyor olduğuna sevindik.

Otelimiz şehir merkezine yürüme mesafesinde olup Dr. Sigmund Freud'un muayenehanesini andıran bir binada faaliyet gösteriyordu. Gece nin bir yarısı, Viyana sokaklarını epey arşınlayıp çok yorgun gittiğimizden otelin nasıl olduğuna takılmayıp uykuya geçtik.

Prag: Prag denince akla 1968 Prag baharı, Milan Kundera'nın Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği romanı ve Franz Kafka geliyor. Viyana'da Mozart nasıl pazarlanıyorsa Prag'da da her yerde Kafka'yı görüyoruz.

Gotik ve Barok mimarinin yerel unsurlarla harmanlandığı şehir biraz bohem, biraz kasvet, çokça tarihi köprü, kale, kule, bira, romantizm, Arnavut kaldırımını ve de fazlaca turist ihtiva eden rüya şehir olarak ön plana çıkıyor. Avrupa'da Amsterdam, Berlin, Hamburg ve Krakow'dan sonra en hızlı gece hayatının Prag'da olduğu, şehrin sadece müzelerini gezmek için beş on gün konaklamak gerektiği söyleniyor.

Çekler, Avusturyalılar gibi kaba değil, olabildiğince kibar, ölçülü, vakur ve saygılılar.

Prag'daki ilk akşamımızı Ortaçağ Eğlencesi adı altında turist silkeleyen ancak ortamından ve yemeklerinden çok keyif aldığımız mahzen-zindan konseptli lokantada geçirdik. Yillardan beri bu lezzette tavuk ve ördek yememiştik. Gayda eşliğinde göbek atmaya çalışan kızların Kud-

ret Şandıra ekolü dansözlerimizden alacağı çok dersler olduğuna kanaat getirdik. Gaydacı elemanın üflediği melodilerin ikisi kulağımıza aşına geldi. İlk çaldığı parça; Mehteran Bölüğünün Hücum Marşı, diğeri ise Ulvi Cemal Erkin'in orkestra süiti: Köçekçeler idi. Ateş yutan Babul, kendini pek geliştirememiş Jonglör (lobut ve topları havaya atıp tutan dayı) ve birkaç kırık dökük kılıç dövüşünün sahnelenmesi misafirlerin hoşuna gitti. Bol kepece servis edilen nefis yemekler, limitsiz içecekler hepimizi ziyadesiyle memnun etti.

Dresden: Bu şehir ilk bakışta, "batının kömür kokan gotik kentlerinden" biri gibi duruyor. İkinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde müttefikler tarafından bombalanıp yerle bir edildikten sonra küllerinden doğan şehir, mimarisıyla kendine hayran bırakıyor. Yıkılan binaların onarımı yakın zamana kadar devam etmiş. Şehirde hâlâ savaştan kalan patlamamış bombalar bulunması sıradan bir olay. Eski Doğu Almanya sınırında kalan şehir Elbe nehri tarafından ikiye ayrılıyor. Kiliseleri, Semper Operası ve Zwinger Sarayı büyüleyici yapılar olarak gözümüze çarptı. Dünya'da ilk defa bir AVM'de tuvaletin paralı olduğunu gördük. Altmark alışveriş merkezinin tuvaletine turnike koyan Alman zihniyeti, kredi kartıyla helâya sokturuyor.

Karlovy Vary: Alman sınırında, dağların arasında yemyeşil ormanlar içinde kurulmuş enfes bir kaplıca kenti. Vakt-i zamanında tedavi olmak için burada bir süre kalan Atatürk, daha sonra Yalova kaplıcalarını burayı örnek alarak inşa ettirmiş. Tertemiz havası, şifalı suları, her biri sanat şaheseri tarihi binalarıyla mutlak görülmesi gereken bir cennet köşesi.

Film Festivaliyle de ünlü olan bu beldede bazı otellerin önüne kırmızı halı serili olup gazeteci ve meraklılar kapıda beklemekteydiler. Bu durum festivalin devam ettiğini gösteriyordu. Şık bir lokantada enfes yemekler yedik, temiz havada gezindik, şifalı sular içtik, buraya hayran kaldık. Karlovy Vary (Karlsbad) tekrar tekrar gelinesi, kaplıcalarda kür yapılışı muhteşem bir yer. Şiddetle tavsiye olunur.

ZOR İLİŞKİLERDE YENİDEN DOĞUŞ

Uzm. Psk. Kerem Gümüş'ün Kısır Döngüye Hapsolmuş Sağlıksız İlişkilere Çözüm Bulma Rehberi, sadece zorlu ilişkiler değil insanın kendini tanımasına da rehberlik ediyor.

Hülya GÜNAY

Zor İlişkilerde Yeniden Doğuş kitap kapağı

İnsanın, hayatta en zor ilişkisi kendisi ile olanı... Kendisi ile sağlıklı iletişim kuramayan insan bir başkası ile ne derece sağlıklı bir ilişki yürütebilir ki? Hz. Mevlânâ ne güzel nakşetmiş; "Gönül hissetmezse kulak duymuş neylesin, kalp sevmedikçe el dokunmuş neylesin?.." Dolayısıyla sağlıklı ilişkilerde zihin, kalp, beş duyumuz bir bütündür.

Uzm. Psk. Kerem Gümüş'ün, Yaşamda Dönüşüm İlişkileri Serisi'nin ilk kitabı olan Zor İlişkilerde Yeniden Doğuş'un Ön Sözü şu cümle ile başlıyor:

"İyi ilişkiler, her zaman mükemmel olmayan insanlar arasındaki mükemmel uyumun sonucudur."

Kendimizle olan ilişkimiz başta olmak üzere, aile içi, arkadaşlık, iş hayatı, romantik ilişkilerde insanoğlu bir ilişki yolculuğu hâlinedir. İnsan fitrat gereği sevmek ve sevilme ister. Aynı zamanda en çok da sevdiğinden incinir veya sevdiğini incitir. Zor ilişkilerde yeniden doğuşu ele alan kitap, Uzm. Psk. Kerem Gümüş'ün mesleki tecrübesi ile hayatın pratiklerini harmanlayıp, insan ilişkilerinde sıkça karşılaşılan zorlukları ve bu zorlukların altında yatan psikolojik süreçleri bir belgesel lezzetinde ele alıyor. Kitabın odak noktası, "negatif ilişkilerin insan psikolojisine olan etkileri ve bu etkilerle başa çıkma stratejileridir."

Her kitap okurunu ihtiyaçlarına göre kendine çeker. Bu kitapta psikoloji alanında çalışanlara, psikoloji öğrencilerine bir rehber gibi destek verme özelliğine sahipken, her bir insanın gündelik hayatta ilişkisinin dinamiklerini kavramak, kısırdöngüsünün nedenlerini anlayabilmek anlamında kıymetli katkılar sunmaya talip. 12 kısımdan oluşan kitabın her bir konu başlığı keyifli yeni bir atölye, seminer ya da belgesel izlemeye adım atarcasına akıcı. Bölümler içerisine dağıtılmış testler son derece keyifli ve insanı kendisi ile buluşturuyor.

262 sayfadan oluşan kitabın sonunda yazarından okuruna içten bir mektup da yazmış.

"Sevgi, iki ruhun bir araya gelip birbirini özgürce ifade ettiği bir dans gibidir."

Umut her daim var, belki de bir kitapta saklı...

AYVAZOVSKİ'NİN LİRİK İSTANBUL'U -2-

“Bu aralar İstanbul’u geniş tabloya çizmeye başlıyorum. Belki de bu şehirden daha azametli başka bir yer yoktur. Oraya gidince Napoli de Venedik de unutuluyor.”

Leyla YILDIZ

Ayvazovski'nin "İstanbul ve Boğaziçi" isimli resmi

Tophane sırtlarından resmettiği Kılıç Ali Paşa Camii tüm görkemiyle ufka uzanır. İlk günkü gibi deniz kıyısında, çifte minaresi ve iki şerefesiyle Nusretiye Camii, zamana meydan okurcasına resmedilmiştir. Yahya Kemal’in mısralarının mücessem halidir onun tabloları:

*“Sana dün bir tepeden baktım azîz İstanbul
Görmedim gezmediğim, sevmediğim hiçbir yer”*

Tophane sahilinden resmettiği manzaralarda ise Bağdat Köşkü ile Hırka-ı Saadet Dairesi, zarif bir dokunuşla görünür. Üsküdar’da ağaçların arasından Kız Kulesi selam verir; tam karşısında, Mihrimah Sultan Camii’nin silueti maviyle harmanlanır.

Marmara’nın sularında som altından yansımalar

Tüm zamanların en büyük deniz ressamlarından olan Ayvazovski’nin tablolarında kasırgaların yoğurduğu denizlerde dev dalgalarla savaşılan gemilere, kayalıklara çarpmış teknelere, yan yatmış yelken direğine tutunan denizcilere tesadüf edilir. Onun tablolarında deniz yaşayan bir varlıktır: hisseden, isyankâr, melankolik... Deniz sakin, hırçındır deniz, deniz mütedil, deniz dokunaklı, şenlik içindedir deniz ...

Nazım Hikmet, 1962 senesinin 19 Nisan’ında Severmişim Meğer şiirinde ressamın denizlerinden şöyle söz eder:

*“meğer denizi severmişim / hem de nasıl/
ama ayvazovski’nin denizleri bir yana”*

Marmara Surları (1862, Erivan Müzesi) tablosunda, mehtabın gösterişli şûleleri düşüyor Marmara’nın aynasına. Gecenin sükûtu pençelerini geçiriyor, sahilde baş başa verip dinlenen surlara. İki direkli bir tekne, burçların dibine demir atmış, üç yorgun sura görüp geçirdiklerini anlatıyor. Dolunay’da Boğaziçi (1888) tablosunda, tepsi yüzlü bir ayın denizde inşâ ettiği şeh-râyin,

Kız Kulesi ve Harem (1878, Stockholm) tablosunda dinamik bir gecede yakamozlarını denize salmıştır dolunay. Ay ışığı sona-

tından ilhamını alan Salacak ve Harem sahilleri bu ezgiyle yankılanıyor. Kız Kulesi'nin hemen solunda hafifçe sola yatmış iki direkli yelkenli... Kıyıya yakın demir almış; yelkenlerini rüzgârda balon gibi şişirmiş yana eğilmiş tekne... Uzaklarda buğulu Üsküdar ve arka planda Saman Dağları'nın bulutlara karışan göz kamaştırıcı görüntüsü ayan beyandır.

Harem'den İstanbul (Londra) tablosunda, Ha- liç'te irili ufaklı pek çok yelkenli tekne... Önde tek yolculu piyade; arka planda bir pazar kayığı seyir halinde. Salacak Sahili (1872, Nijniy Novgorod) tablosunda ise, gece, Salacak iskelesine siyah örtüsünü çekiyor.

Boğaziçi'ni kıyı boyunca bezeyen ahşap konaklar

İstanbul'a ilk defa 1845 Nisan'ında gelen ressam Ayvazovski'nin eserlerinde, on sekizinci ve on dokuzuncu asırlarda Boğaziçi'ni kıyı boyunca bezeyen, dış cephesi kalem işi ile süslü iki, üç katlı ahşap konaklar nümâyan olur.

Gönül ahab ister kahve bahane

1817-1900 yılları arasında yaşamış İvan Ayvazovski, Boğaziçi'nin, hemen her kayık iskelesinin yanına inşa edilmiş, önü denize açık kahvehaneleri biraz da oryantalist çizgilerle tasvir eder. Dönemin sosyal hareketliliğinin bir parçasıdır bu kahvehaneler. Bazı tablolarında Allom gravürlerinden ilham aldığı aşikârdır.

Tophanede Bir Kahvehane (1846, St. Petersburg) tablosunda, Galata Surları dışındaki Tophane iskelesinde kalem işlerinin gözü okşadığı, şehnişinin gönül çeldiği bir ev... Boğaziçi'nde Bir Kahvehane (1846 St. Petersburg) tablosunda, seyahat öncesi azıcık soluklanmak için denizin kıyısındaki bu kahvelerde oturup kayık bekleyen insanlar resmedilmiş. Hemen üstünde dört pencerele ahşap bir yapı ve onun yanında dönemin zevkini ve mîmârî üslûbunu yansıtan, arkası koru olan üç katlı başka bir meskenBoğaziçi (1878, Zürih) tablosunda İstanbul'un o sihirli görüntüsü silinmiştir yerini siste İstanbul görüntüsüne bırakmış. Omuz omuza iki ev... Alt katı kahve olan iki katlı eve yer verilmiş. Kahvede kerevete oturmuş, yemyeşil ağaçların kapattığı bir kahvehane terasında elini suya değdiriyor bir adam, Bir İstanbul görünümü

ve Ayasofya (1862, Erivan Müzesi) tablosunda, sağda eli böğründeli ahşap bir ev, onun sağında tek katlı bir kahvehane. Kahvenin peykelerine oturmuş iki kişi söze dalmış, üçüncü kişi ise gelip geçeni izlerken nargilesini içmekle meşgul.

Dönemin sosyokültürel hayatı

1845-1890 yılları arasında Sultan Abdülme- cid'in davetiyle İstanbul'a gelip Dolmabahçe Sarayı için sipariş edilen resimleri yapan Ayvazovski'nin Sultan Abdülaziz ile resim yapacak kadar sıcak dostluk kurduğu da rivayet edilir.Tepebaşı'ndan Galata ve İstanbul (1846, St. Petersburg) tablosunda, çınar ağacını andıran ulvî bir ağacın gölgesinde toplanmış bir grup insan görülüyor. Kimisi ağacın dibinde oturmuş servilerle çevrili Galata kulesine doğru sohbet dalmıştır, kimisi ayakta muhabbet ediyor, kimisi de çubuğunu keyifle tütürüyor. Bazıları ise çalgı çalmaktadır. İstanbul insan için vardır; insan, İstanbul için değil. Bütün manzara -serviler, söğütler, dolunay, batan güneş- âlemin gözbebeği içindir. Bu tablolarında insan, plazaların, dev yapıların gölgesinde karınca misâli yitip giden değil, İstanbul'a bir cân, bir hareket bahşeden, dinamik bir varlıktır. Küçük Çamlıca'da İstanbul (1852, Londra) tablosunda bu kez gökyüzüne uzanmış, dekoratif görümlü fıstık çamının gölgesinde dinlenen, sohbet eden insanlar göze çarpıyor. Tepebaşından İstanbul (1878, İstanbul) tablosunda da bir tepenin üzerinde çalıkların dibine oturmuş beş kadın, muhabbetin deminde. Şerbet satan bir seyyar satıcı ise onlara doğru yaklaşıyor. Uzak- tan bir koçu arabası gelmekte. Salıpazarı'ndan İstanbul (1856, Londra) tablosunda, iskeleyle kaynaşmış çifte tekne, teknede kadınlar dikkat çekiyor. Ayvazovski ve İstanbul (1880, Londra) tablosunda, Tepebaşı bölgesinde Arnavut kaldırım- lı bir yolda merkebiyle ilerleyen bir yolcu ve yanında yürüyen bir çocuk. Beri tarafta beyaz feraceli iki kadın seyyar satıcının tablasından bir şeyler satın alıyor. Ve onları bir taşa oturmuş çizen Ayvazovski...

Ayvazovski, 1900 yılının 2 Mayıs'ında beyin kanaması ile hayata veda ettiğinde, tuvaline yansıyan son resmi yine İstanbul'un efsunkâr bir manzarasıydı.

MAVİ VATANA GÜZELLEME: KIBRIS ŞEHRENGİZİ

Kıbrıs'a ve Mavi Vatan'a duyulan sonsuz saygının ve bağlılığın edebî bir yansıması.

Ahmet KÖSEOĞLU

Kıbrıs Şehrengizi kitap kapağı

Kıbrıs, tarihin ve kültürün derin izlerini taşıyan, denizin ve gökyüzünün mavi-siyle her zaman etkisini gösteren adeta ruhları esir alan bir ada. Her köşesi, her sokağı, her dağı ayrı bir masal, sanki yeni duyduğumuz bir hikaye.

Adanın limanında dağında, güneşinde yelinde, ezanında ve ağıtında, türküsünde ninnisinde sırlıdır yüzyılların hikâyesi. Adanın sırrını bilmek olmak istiyorsanız hüsnüniyetle dar sokaklarında, dip köşe ve bucaklarında sessiz sedasız oturan insanların arasına karışıp çorbasına kaşık sallarsanız belki o zaman künhüne vakıf olabilirsiniz .

Böylesi mübarek bir adayı, bu aziz kara parçasını , Kâmil Uğurlu ve Hilal Uğurlu çiftinin kaneviçe gibi işleyerek, 'Kıbrıs Şehrengizi'ni adeta bu eşsiz mavi vatanın bir şiirini, bir güzellemesini, destanını önümüze seriverdiler . Onların titiz emeği, sevgi dolu izleriyle şekillenen bu eser, Kıbrıs'ın ruhunu, tarihini, insanını ve kültürünü tüm canlılığıyla önümüze seriyor.

Bu kitap, yalnızca bir şehir ya da bir bölgenin yazısı değil; yaşanmışlıkların, mücadelelerin, sevinçlerin ve hüznün iç içe geçtiği, kalpten kalbe akan bir anlatı,

Kıbrıs'a ve Mavi Vatan'a duyulan sonsuz saygının ve bağlılığın edebî bir yansımasıdır.

Mavi Vatan İçin Güzelleme "Kıbrıs Şehrengizi" isimli büyük boy, 500 sayfaya yakın, birinci hamur kâğıda iyi baskılı, bol fotoğraflı, belgeli, bilgili, arşivli, nitelikli, emekli bir çalışma tarafıma ulaştığı anda kitabın içine giriverdim . Nasıl mutlu oldum bilemezsiniz. Kendilerini çok sevdiğim; çalışma hayatına, disiplinine, gayretine, aşkına, heyecanına hayran kaldığım, gıpta ile takip ettiğim, bilgili, görgülü, çelebi, nazenin ve tekmil-i birden kâmil insan, gerçek insan, Kâmil Uğurlu ağabey ve pek muhtereme eşi Hilal Uğurlu hanımefendi ile birlikte hazırladıkları, Kıbrıs kadar aziz, Kıbrıs'a değer katan ve Kıbrıs'ı unutulmaz kılacak olan bu şehrengizi tarifsiz bir zevkle okudum bütün fotoğrafları tek tek inceledim.

Kâmil Uğurlu ağabeyin bu eserle ilgili uzun, titiz hazırlık ve yazım sürecine yakından tanıklık edenlerdenim.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ersin Tatar'ın, "Mavi Vatan Güzellemesi" üst başlığı ve "Kıbrıs Şehrengizi" alt başlığı ile destek ve himayesini gösterdiğini öğrendiğimiz takdim yazısında ifade ettiği üzere, "Kıbrıs'ımızla ilgili yapılan yazım çalışmalarının içinde çok farklı, ayrı bir tat, ayrı bir renk ve şirin keşifler yapan yelken bir çalışma, bir kültür arkeolojisidir." Diye kayıt düşerek kıymetli esere kurumsal himayesi göstermiş ve takdirlerini belirtmiş olması da dikkati calıp bir durumdur.

Eser dört ana bölümden oluşuyor ve konularının başlıklarında adeta her biri belgesel adı gibi.

I. "Bir Zamanlar..."

Fetih fermanı ve Bayraktar Camisi, Kadırga'ya yaslanıp Kıbrıs'ı seyretmek, Kıbrıs'a ilk gidenler, şehitler, şehitlikler, şehidalar, Hala Sultan veya Ümmü Haram Bint-i Milhan, Gazi Mağusa'nın Gotik giysili gelini, Girne Kapısı ve Horoz Ali, Aziz Hilarion, Barnabas İncili, Lefkoşa'da Sinan'sız bir Selimiye, Arap Ahmet Paşa ve Lefkoşalı Kâmil Paşa, Piri Mehmet Paşa Camisi...

II. "Bu İnsanlar Bu Mekânlarda Yaşadılar..."

Düğün, Da Vinci ve Lefkara işi, "Hani ya da benim elli dirhem pırasam...", Mevlevi Tekkesi semâ ayini ve ney, Şaban Paşa veya Samanbahça, Sarayönü Meydanı'nda esrarengiz sütunlar, Mavi Köşk'ün masalları, Yedi Konuklara varmadan..., Girne'deki toprak damlı evler, yağmur duası ayinleri, dağdaki mucize tank ve Yılcı Hacı Macit, Beylerbeyi'nde veya Balabayı Köyü'nde bir Mozart, yollar ve çemberler veya "Yollar bir ip, çözüle çözüle bitmez", asrın projesi: Kıbrıs'a temiz su getirme projesi, Kıbrıs'ın sinemaları, sinemanın büyüünde bir derviş, Rum halk ozanlarının Türklere yaktığı ağıtlar, TMT, Şafak Nöbeti, Büyük Soygun, Maraş veya Bırakılmış Şehir, Maruni Köyü, dev bayrağın gölgesindeki Taşkent, "Yaseminler tüter mi hâlâ?" veya "Ana, orda mısın?", Şampiyon Melekler, Kıbrıs ağzı, Üniversiteler Ülkesi, Katılım Bankacılığı burada tasarlandı, Karpaz, Lefke Destanı...

III. "Kıbrıs'ın Renkleri Oldular"

Çağdaş bir liderin anatomisi, Denктаş ve Eroğlu, Namık Kemal, Şeyh Nazım Efendi'nin dervişleri, Atpazarlı Osman Efendi'den Kutub Osman Efendi'ye, Dr. Fikret Rasim, Lefkeli Hanım Ağa Evgeniya, Sait Paşa ve Çekirgeler Meydan Savaşı, Zehra Hanım Teyze, Tophane Mahallesi, Sarı Çizmeli Meh-

met Ağa, Lefkoşa Aristokratları, Bağdat'ta Behlül Dâne, Kıbrıs'ta Hasan Behlül, Othello ve Dr. Behiç, Majestelerinin Mücevhercisi, Sarayönü'nün azizleri, Sünnetchilerin efendisi...

IV. "Ve Bu Yemekleri Onlar Ocağa Koydular"

Kıbrıs'ın yemekleri, seyyar kebabçılar, avcılar, helim güzellemesi, harika hırsız kebabı, üç güzeller ve onlara tatlı bir bekçi, zeytin makamı, Lefke'nin hurmaları ve hurma dalında bir padişah, keçiboy-nuzu (harnup), Pulya kuşunun turşusu, meyhane kültürü...

Kıbrıs'ın kuzey bölümünün arkeolojik tarafını, halkiyatını, harsiyatını, sosyal hayatını gözlemleyerek, hissederek yazan Uğurlu çiftinin adanın şehrengizini hangi hissiyatla ve nasıl ne şekilde yazdıklarını, bir anlamda kitabın hikâyesini, serencamını takdim kısmındaki edebî değeri yüksek metinle anlatmak istemişler ve bizde kısmî bir alıntı ile konunun önemini yazarlarından okumuş olalım.

"Kıbrıs'a değişik zamanlarda, değişik vesilelerle birçok defa ziyaretler yaptık... Kadim tanrıların filminin çekildiği dev bir film platosundan geldiğimizi zannettik. Son ve uzun süreli ziyaretimizi ise farklı bir amaç için planladık."

"Bildiğimiz, tanıdığımız ve sevdiğimiz Kıbrıs'ta bu defa şehrengiz gözlüğüyle yürüdük... Hatta bazen gerçek bile değil, masallar inşa etmeyi planladık... Kişilere, eşyaya, olaylara ve manzaraya bir masal elbisesi giydirdik ve onu bu şekliyle anlattık. Şehrengiz aslında budur ve biz bunu yaptık."

"Ada'yı kıyısından seyretmedik. Sayısız harikaların ortasına kurduk çadırımızı... Şehitler ve şehitlikler, dünyanın hiçbir yerinde Kıbrıs'ta olduğu kadar insanların içinde ve hayatında olmamıştır. Onlar Kıbrıs'ın büyük ve mübarek derinliğidir."

"Kıbrıs üzerine şimdiye kadar yazılanlar dışında bir kitap yazmaya gayret ettik..."

Kıbrıs Şehrengizi, yalnızca bir kitabın değil, bir vefanın, bir kültürün ve bir şehitler diyarının kalbinde atan hafızanın adıdır. Bu eser, bir gün bütün Akdeniz'i okuyan bir milletin ansiklopedisinde, şiirle yazılmış bir mavi bölüm olarak anılacaktır.

KARDEŞ VATAN: KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ

“İnanıyoruz ki vakıf malı olan Maraş bir gün mutlaka asli kimliğine kavuşacaktır. “Ne zaman?” diye soranlara cevabımız: “Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın!”

Dr. Mahmut ŞENER

Mayıs ayının son günlerinde, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı ile KKTC Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve yürütülen önemli bir proje için Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeydik. Proje kapsamında ilkökul ve ortaokul öğrencilerine yönelik hikâye kitapları yazılacaktı. Bu amaçla, görevli yazar ve çizer arkadaşlarımızla birlikte nisan ayında Ankara'da verimli bir çalıştay yapmıştık. Başkent Öğretmenevinde gerçekleştirilen programa Millî Eğitim Bakan Yardımcımız Nazif Yılmaz Bey de katılarak projeyi sahiplendiğini göstermişti. Onun bu yaklaşımını sorumluluğumuzu daha da artırdı.

Eserlerinde Kıbrıs'ı anlatacak yazar ve çizerlerin Ada'yı yakından tanınması, Kıbrıs Türkleriyle temas kurması elzemdi. Hazırlıklar yapıldı ve Kıbrıs'a hareket günü geldi. 1,5 saatlik uçuşun ardından Lefkoşa Ercan Havaalanı'na indik. Gece olması sebebiyle hava oldukça serindi. Ankara'dan ve Antalya'dan gelecek olan arkadaşları beklerken meraklı gözlerle etrafı seyrettik. Farklı renklerde lüks ticari taksiler, araç plakaları, araçların direksiyonunun sağda olması dikkatimizi çekti. Bizi burada KKTC eğitim müşavirimiz ve ekibi karşıladı. Diğer grupların da gelmesiyle bize tahsis edilen otobüse binerek yola çıktık. İstikamet, üç gün konaklayacağımız Girne Öğretmeneviydi. Saat 23 sularında ulaştık varış noktasına. Bahçesinde büyükçe bir havuzun olduğu, envaiçeşit çiçeklerle bezenmiş nezih bir mekândı burası. Kapıdan içeri girdiğimizde bizi Kıbrıs'ın tatlı şivesiyle konuşan resepsiyon görevlisi karşıladı. Biz yemek yiyene kadar odalarımız hazırlandı. Yarın yorucu bir gün bizi bekliyordu. Otobüs şoförümüzün “Sabah 9.30'da teker döner.” uyarısını zihnimize not ederek yemekten sonra fazla vakit kaybetmeden odalarımıza geçtik ve uyuduk.

Ertesi gün nefis bir sabah kahvaltısından sonra 9.30'da yola çıktık. Aracımız Beşparmak Dağlarına tırmanmaya başladı. Keyifler yerindeydi. Heyecanımız da yüksekti tabii olarak. Yolların muntazam

oluşu dikkatimizi çekiyordu. Lefkoşa'ya doğru ilerlerken sol tarafta, dağın eteğine nakşedilen "Ne mutlu Türküm diyene!" yazısı ve iki kardeş ülkenin bayrakları karşılıyor bizi. Gururlanıyoruz. Aslında hemen her yerde iki kardeş ülkenin, Türkiye ve KKTC'nin bayraklarını yan yana görüyoruz. Lefkoşa'ya yaklaştığımızda trafik yoğunlaşıyor. Rehberimizden bunun "bizim şansımız olduğunu!" öğreniyoruz. Her zaman böyle olmazmış! Lefkoşa'nın şehir merkezine girmeden ilerliyoruz. Zira planlarımıza göre Lefkoşa'yı ertesi gün gezeceğiz.

İlk durağımız olan Hala Sultan İlahiyat Koleji'ne öğleden önce ulaştık. Önce okulun müdürü Himmet Turgut Bey'le tanıştık. Bizi samimiyetle karşıladı ve odasına davet etti. Tanışma faslından sonra koyu bir sohbet daldık. Kendisi 1975 yılında, beş yaşındayken ailesiyle birlikte Ada'ya taşınmış. Aslen Konya'nın Ilgın kazasının Dığrak köyündenmiş. Yapmacık olmayan doğal tavırları ve şivesine bakarsanız Türkmen bir aileye mensup olduğunu hemen anlıyorsunuz. Sohbet esnasında çayla birlikte ikram edilen turunc ve ceviz macunu nefisti. Bu arada Kıbrıs'ta reçele macun denildiğini öğreniyoruz. Özel bir tadı ve rayihası olduğunu söylemeliyim. Müdür Bey'den öğrendiğimize göre okulun 1500'e yakın öğrencisi varmış. KKT-

C'nin dört bir tarafından öğrenciler taşınmalı sistemle okula geliyorlar. O gün sınav haftası imiş. Önemli bir not: Sınav haftasında tüm KKTC'de okullar tatil olduğu için öğrenciler sadece sınav için okula geliyorlar. Dolayısıyla sınav bitiminde herkes evine gidebiliyor. Bu sayede öğrenciler sınavlarına daha rahat hazırlanıyorlar. Hem öğrenciler hem de öğretmenler için güzel bir uygulama. Türkiye'de de uygulanması gerektiği noktasında hemfikiriz.

Okul hakkında genel bilgi aldıktan sonra Müdür Bey'le birlikte okulun birimlerini geziyoruz. Okulun terasında fevkalade bir manzara bizi karşılıyor. Beşparmak Dağları üzerinde bulunan dev KKTC bayrağı (on iki futbol sahası büyüklüğünde) adeta bizi kucaklıyor, bize güven veriyor. Hatıra fotoğrafı çektirdikten sonra okulun diğer birimlerini gezmek üzere alt katlara iniyoruz. Özellikle Okuma Kulübü'nün çalışmaları dikkatimizi çekiyor. Bu okulda, her sınıf kademesinde okunması gereken kitaplar belirlenmiş ve bununla ilgili de yarışmalar yapılmış. Okuma kültürünü destekleyen proje ve kitap listesi, bizden tam not alıyor. Dinî ve millî günlere dair etkinlikler de özenle yapılıyor bu okulda. Öğretmenler odasında meslektaşlarımıza selam veriyoruz. Sınav dönemi olduğu için işleri yoğun ama Türkiye'den geldi-

ğimizi öğrendiklerinde kalpten gülümsüyorlar ve oturmamız için ısrar ediyorlar. Bu samimiyet bizi de çok mutlu ediyor. Buradaki geziyi tamamladıktan sonra okulun girişinde bir hatıra fotoğrafı çektirerek Hala Sultan Kolejine veda ediyoruz. Veda ederken not defterimize şu notu düşüyoruz: Başta müfredatı olmak üzere öğretmen kadrosu, hazırladığı projeler ve sosyal etkinlikleriyle modern bir eğitim kurumu haline gelen Hala Sultan Kolejinin mezun ettiği öğrenciler, yükseköğretimin farklı dallarında okuyarak KKTC'nin ihtiyaç duyduğu insan kaynağına önemli katkılar sunacaktır. Kanaatimiz bu yöndedir.

Hala Sultan Kolejinden sonra rotamızı St. Barnabas İkon ve Arkeoloji Müzesi'ne çeviriyoruz. Yapıya iyice yaklaştığımızda bunun bir kilise olduğu hemen anlaşılıyor. Rehberimize kulak veriyoruz: Yapıya ismi verilen St. Barnabas, Yahudi bir ailenin oğlu olarak Salamis'te doğmuş, öğrenim görmek için Kudüs'e gitmiş. Burada Hz. İsa'yı görerek onun mucizelerine şahit olan Barnabas, Hristiyan olmuş ve hayatının sonuna kadar bu dine hizmet etmiş. Hz. Peygamber'in geleceğini haber vermesi çok önemlidir. Kıbrıs'ta St. Paul ile birlikte Hristiyanlığı yaymak için M.S. 45 yılında çalışmalara başlayan St. Barnabas, bu çalışmalar nedeniyle Yahudiler tarafından öldürülmüştür. Yahudiler St. Barnabas'ın cesedini denize atmayı planlamışlar. Ancak onlar plan yaparken St. Barnabas'ın öğrencileri de boş durmamış ve cesedi kaçırarak gizlice bir harnup ağacının altına gömmüşler. St. Barnabas'ın sürekli beraberinde taşıdığı, St. Mathews'un yapmış olduğu İncil'in kopyasını da cesedin yanına koymuşlar. Cesedi gömen öğrenciler daha sonra izlerini kaybettirerek Mısır'a kaçmışlar ve böylece mezarın yeri uzun süre gizli kalmış. Yıllar hatta yüzyıllar geçmiş, 477 yılında Piskopos Anthemios rüyasında cesedin saklı olduğu yeri görmüş ve mezarın açılmasını emretmiş. Mezar büyük bir merakla açılmış. Cesedin göğsündeki St. Mathews incilinden hareketle bunun St. Barnabas'a ait olduğu anlaşılmış. Bu heyecan verici keşiften hemen sonra St. Barnabas'ın kemikleri ve tarihî değer taşıyan İncil İstanbul'a götürülerek imparatora sunulmuş. Bunun üzerine imparator, Kıbrıs Kilisesi'nin özerkliğini ilân ederek mezarın bulunduğu yere bir manastır inşa edilmesini is-

temiş. Bu şekilde inşa edilen manastırda; kilise ve bir zamanlar papazların yaşadığı odalar vardır. Günümüzde zengin bir ikon koleksiyonuna sahip olan Manastır'da ayrıca tarih öncesi çağlardan Roma Dönemi'ne kadar uzanan geniş bir zaman dilimine ait arkeolojik buluntuların sergilendiği bir Arkeoloji Müzesi de mevcuttur. Ayrıca girişte oturan papazın sevimli kedilerini mutlaka görmelisiniz. Barnabas'ın kedilerine veda ettikten sonra Gazimağusa'ya gitmek üzere yola çıkıyoruz. Bir saatlik bir yolculuğun ardından bizi ilk olarak şehri çepeçevre saran kale ve surlar karşılıyor. Rehberimiz kalenin meşhur bir burcundan bahsediyor: Othello Burcu. Üstat Kâmil Uğurlu, "Kıbrıs Şehrengizi" adlı eserinde söz konusu burcun şöhretini W. Sheakspeare'e borçlu olduğunu yazıyor. Onun ünlü tragedyası Othello'nun konusu burada geçirmiş ve bu burç veya kale o unutulmaz eserin önemli bir sahnesini teşkil ediyormuş. Kıbrıs Osmanlı donanmasının tehdidi altındayken Kıbrıs'taki Venedik ordusunun komutanı Faslı Othello ile güzeller güzeli karısı Desdemona'nın trajik hikâyesini daha sonra okumak üzere rotamızı Maraş'a çeviriyoruz. Esasında Maraş Kıbrıs'ta en çok merak ettiğimiz yerlerin başında geliyor. Aracımızı Maarif Okulunun önüne park ettikten sonra surlarla dolu Maraş'a adım atıyoruz. Bölge, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra mülkiyet problemlerinden dolayı askerî bölge ilan edilerek sivillere kapatılmış. Zamanın adeta durduğu Maraş'ta tarihin sesine kulak verdik. Issız sokaklarında gezdik, sahilinde yürüdük ve yeniden şenlenmesi için dua ettik. Kıbrıs'ın gözde turizm merkezlerinden biri olan Maraş, altın rengi kumsalı ve masmavi deniziyle bir dönem Hollywood yıldızlarının da vazgeçilmez adreslerinden biriymiş. 46 yıl "hayalet şehir" olarak anılsa da 8 Ekim 2020'de kademeli olarak açılmasına şahit olduk. Emeği geçen devlet büyüklerimize şükranlarımızı sunuyoruz. O günden itibaren ziyaretçi akınına uğrayan Maraş'a yatırımların sürdüğünü ifade edelim. Mesela 2021'de millet bahçesinin açılışı yapıldı. Yine tarihî Bilal Ağa Mescidi restore edilerek ibadete açıldı ve yıllar sonra bölgede ezan sesi yankılandı. İnanıyoruz ki vakıf malı olan Maraş bir gün mutlaka asli kimliğine kavuşacaktır. "Ne zaman?" diye soranlara cevabımız: "Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın!" **(Devam edecek)**

Yolun Dili: Seyahatten Satırlara -8-

BRANDENBURG GÜNLERİM

Brandenburg'un sessizliğinden Berlin'in hareketine, sabit bakışlardan hızlı adımlara geçerken fark ettim: Spor da bir yolculuk, tarih de.

Erbay KÜCET

Brandenburg'ten bir görünüm

Bir zamanlar bilardo istakasına dahi el sürmemişken, kendimi Türkiye Bilardo Federasyonu'nun bir temsilcisi, dahası bir katile başkanı olarak Almanya'nın orta yerinde, Brandenburg'un serin rüzgârında yürürken buldum. Sporcularımız, Avrupa Şampiyonası için mücadele etmeye gelmişti; ben ise hayatın sunduğu beklenmedik rollerden birini oynuyordum.

Yanımda, üçü kadın üçü erkek olmak üzere altı kişilik milli bir ekip vardı. Gençlerdi, kararlıydılar; sessizliklerinde bile oyunlarının ciddiyetini taşıyorlardı. Gün boyu süren müsabakalarda onların yanında bulunmak, teknik aksaklıklar çıktığında destek olmak ve bazen sadece bir tebessümle heyecanlarını yatıştırmak görevim gibiydi. Ama asıl tuhafılık şuydu: Bilardonun ne inceliğine hâkimdim ne de kurallarına. Yine de o masanın çevresinde dönen mücadelede bir şeyler bana hayatın başka bir yanını gösteriyordu - sabrı, dikkati, stratejiyi. Müsabakalar bittiğinde ve şehir akşamın tenhâlığına büründüğünde, kendimi Brandenburg'un taş sokaklarına bırakıyordum. Bu şehir, geçmişi bugüne katık etmiş bir zaman müzesiydi sanki. Elimde harita, ayaklarım beni nereye götürmek isterse oraya gidiyor, bazen bir kafede mola veriyor, bazen eski bir kilisenin gölgesinde tarihin soluğunu dinliyordum. Gotik ve Barok tarzı yapıların zarif uyumu arasında yürümek, insanı zamanın dışında bir âna taşıyordu. Eski çarşılardaki dükkânlardan aldığım küçük hediyelikler, sadece eşyadan ibaret değildi; her biri, orada geçirdiğim anların küçük birer tanığıydı. Turnuva sona erip Berlin'e geçtiğimizde, artık sadece bir federasyon görevlisi değil, aynı zamanda merakla geçmişi kucaklamaya çalışan bir gezgindim. Berlin Duvarı'nın kalıntıları arasında yürürken, tarihin ayrıştırdığı bir halkın nasıl birleştiğine tanıklık ediyordum. Renkli grafitilerle bezenmiş, kimi yerleri hâlâ yaralı duran bu duvar, yalnızca beton bir hat değil; bir hafıza, bir sessizlik, bir geçişti. Berlin, çok sesli bir şehir. Türk mahallelerinden yükselen tanıdık kokular, birdenbire insanı evindeymiş gibi hissettiriyor. Spree Nehri'nin kenarında yürürken, kendi hayatımın nehrini düşündüm. Bazen akıntıya karşı yüzmek, bazen de suya kendini bırakmak gerekiyordu. Şehrin kalabalığında, Brandenburg Kapısı'nın heybetinde bu düşünceler hep aklımın kıyısında idi. Bu yolculuk, bir şampiyonanın çok ötesine geçti. Sporcuların masada gösterdiği sabırla, şehirlerin taşlarında aradığım tarih arasında bir bağ vardı sanki. Aynı kararlılıkla hedefe yönelmişlerdi. Biri topu deliğe sokmaya çalışıyor, öteki geçmişin izini bugünde bulmaya...

IŞIKLARIN ŞEHİRİ OHRİD'DE UYANIŞ

Ohrid özellikle geceleri muhteşem bir ışık seremonisiyle ziyaretçilere büyüleyici anlar yaşıyor.

Şifanur ÖZÇELİK ŞİRİN

Ohrid Çar Samuel Kalesi

Makedonya'nın sekizinci büyük şehri olan Ohrid'e doğru seyahatimize başladık. Ailecek çıktığımız Balkanlar seyahatinde, Ohrid'e giderken güzel manzaralar görebilmek için dağ yolunu tercih ettik. Rotamız sırasıyla, Üsküp, Matka Kanyonu, Tetovo (Kalkandelen), Struga'dan geçip Ohrid'e oldu.

Tarihi yaklaşık M.Ö. 4. yüzyıllara dayanan Ohrid, Roma, Bizans, Sırp, Bulgar ve Osmanlı Devletine ev sahipliği yapmıştır. Avrupa'nın ve Balkanların oldukça eski yerleşim yerlerinden biri olan Ohrid'de ilk yaşayanlar buraya "Lychnidos" dermiş bu söz de "Işıkların şehri" anlamını taşıyor-muş. Ohrid, Kiril Alfabeti'nin doğduğu bir yerdir. Yine tarihte, "ViaEgnatia" isminde Roma İmparatorluğu'nun ana güzergâhlarından birinde olduğu için Ohrid, ticari ve kültürel bakımdan çok gelişmiştir. Bu şekilde sürekli değişen medeniyetlere ev sahipliği yapması sebebiyle şehirde hisarlar, manastırlar, kiliseler ve camiler gibi yapılar bol miktarda görülmektedir. Birçoğu hâlâ ziyaret edilebilir durumda tarihe tanıklık etmektedir.

Ohrid denince en çok akla gelen Ohri (Ohrid) Gölü'dür. Şehrin simgesi durumunda olan göl, 1979'da UNESCO Dünya Kültür Mirasları Listesi'ne eklenmiş, bir yıl sonra 1980 yılında da Ohrid şehri bu listeye eklenmiştir. Ohrid Gölü Avrupa'nın en derin ve en eski krater gölüdür. Gölün kıyısına dizilmiş birbirinden güzel evleri, etrafını çevreleyen dağları ile insana seyir esnasında huzur veriyor.

Dünyanın en temiz göllerinden biri olan göl, yaz aylarında yüzmek için tercih edeceğiniz yerlerden birisidir. Ohri Gölü, bu şehrin en büyük ekonomik değeri. Çünkü yazın göl turizmi ve göl balıkçılığı şehir ekonomisinin belkemiği. Sadece bu gölün ekosistemine özgü 200'den fazla endemik balık türü var. Her ne kadar koruma altında olsa da günden güne göldeki su miktarı azalmakta ve insan müdahalesi nedeniyle kaçınılmaz olarak zarar görmekte. Sade-

ce belvica veya pastirmka denilen Ohrid Gölü'ne özgü bir tatlı su balıklarını restoranlarda deneyebiliyorsunuz.

Göl ziyaretinizde ister, gölü çepeçevre saran eski Osmanlı mimarisine bir örnek birbirinden güzel evleri izleyerek sandal sefası yapabilirsiniz isterseniz de gün batımına karşı yarım saatlik bir gezintiye çıkıp manzaranın muhteşem ikliminde huzura varabilirsiniz.

St. Naum Manastırı

Şehir planlamasında ve sivil mimarisinde Osmanlı Dönem mimarisi etkileri görülüyor. Dar sokaklarında Safranbolu tarihi evlerine benzeyen evlerle dolu. Hatta bu evler zamanla Ohrid'in sembolü haline geldiğinden sokak lambaları bile ev şeklinde. Ayrıca Osmanlı'dan kalma 10 kadar da cami bulunmaktadır.

Eski şehir merkezindeki Ayasofya Kilisesi'ni gezebilirsiniz. Fresklerin fotoğraflarını çekebilirsiniz. Ayasofya Kilisesi'ne 5 dakika yürüyüş mesafesinde Ohrid Antik Tiyatrosu'nu ziyaret edip bolca fotoğraf çekebilirsiniz. Şehri tepeden gören ve bir Orta Çağ kalesi olan Çar Samuel Kalesi'ne mutlaka yürüyerek çıkın ve manzarayı doyasıya seyredin. Dar sokaklarda yürümek ayrı bir keyif sunacak.

Ohri'nin Hristiyanlık dünyası için en büyük özelliklerinden biri zamanında şehir içinde yılın 365 günü için 365 kilise yapılmış olmasıdır. Tabii bu kiliselerden yaklaşık 40 tanesi günümüze kalmış. Aziz Yuhanna Kilisesi (SvetiJovanKaneo), Ohrid'de Çar Samuel Kalesi ile birlikte en fazla ziyaret edilen yerlerdendir. Tarihi merkezdeki Ohrid Çarşısında, geleneksel Balkan tatlıları ve dondurma satan dükkânlardan lezzetleri tadabilirsiniz.

Ohrid'den hediyelik ne alabiliriz diye düşünüyorsanız hemen söyleyeyim. Ohrid'in incisi meşhurdur. Kolyeler, küpeler, bileklik, yüzük ve tespihler alabilirsiniz. Ohrid incisi diye bi-

linen inci aslında denizden çıkarılan bildiğiniz minik, parlak ve yuvarlak tanecik değil. Bu inci, Ohrid Gölü'nde yaşayan Paşita adlı bir alabalık türünün pullarının özel bir işlemle geçirilip hamur haline getirildikten sonra, inci şekli verilmesiyle veya elde edilen karışımın sedefin, plastik boncuğun ve taşın üzerine uygulanmasıyla yapılıyor. Yani doğal bir oluşumdan ziyade tamamen el emeği göz nuru. Hatta Ohrid'de bu tekniği bilen ve hala uygulayan sadece 2 aile varmış. Bu aileler neredeyse 100 yıldır aynı teknikle artık bir Ohrid klasiği haline gelen takıları yapıyorlarmış. Haliyle teknik bir sır gibi saklanıyor.

Ohrid'de tadılması gereken Balkan mutfağı nimetleri arasında köfte, ev yapımı sosis, bir nevi salata olan sopska, Ohri Gölü'ne özel olarak bir alabalık türü olan belvica ve pastirmka, trileçe gibi sütlü tatlılar ve dondurma, kıymalı börek gibi lezzetlerin tadına bakabilirsiniz.

Ezcümle, Evliya Çelebi'nin sözleriyle yılın her gününe bir kilisenin düştüğü; Makedonya'nın güneybatısında Ohrid Gölü kıyısında inşa edilmiş Ohrid şehri; tarihi Osmanlı evleri, çarşıları, tekkeleri, camileri, kiliseleri ve Avrupa'nın en eski gölü Ohrid Gölü manzarası ile Balkanların güzelliklerine pencere aralamaktadır.

Makedonya gezimiz devam edecek. Sizlere iyi seyirler diliyorum.

BİR PALTO MESELESİ

Yazıldığı günden bugüne çok satanlar listesinde yerini koruyan 'Palto' rivayet olunduğu üzere Dostoyevski'nin 'Hepimiz Gogol'un Palto'sundan çıktık' demesine vesile olmuştur.

Necla DURSUN

Necla Dursun, "Üsküp Kitap Kulübü" üyeleriyle

Üsküp Kitap Kulübü olarak yaz tatiline çıktık. Kış boyu süren okumalarımız, değerlendirme toplantılarımız ve ağırladığımız konuklarla unutulmaz bir ilk yılı. Kitap tahlil toplantılarımızı aylık ritimde gerçekleştirdik. Türkiye'de eğitim gören lise ve üniversite öğrencileriyle yazarlar, çizerler, şairler ve alanında uzman konuklarımızın katılımıyla toplantılarımız kişisel algı ve deneyimlerin paylaşıldığı bir öğrenme platformu oldu.

Kulübümüzde ilk olarak Agatha Christie'nin 'On Kişiydiler' adlı kitabını okuduk. Sonrasında; Richard Bach'ın 'Martı Jonathan', Stefan Zweig'in 'Satranç', Eleanor Coerr'in 'Sadako' adlı kitaplarını okuduk ve değerlendirdik. Okuduğumuz son kitap ise Nikolay Vasilyeviç Gogol'un 'Palto' adlı eseri idi.

Öncelikle üzerinizdeki giysilerinizin size hissettirdiklerini düşünmenizi rica ediyorum. Fiyatını, hangi marka olduğunu veya tasarımcısının kim olduğunu göz ardı ederek düşünün lütfen. Kendinizin iyi versiyonu olarak hissettiriyor mu? Örneğin, özgüveninizi ve motivasyonunuzu artırmaya yardımcı oluyor mu? Başkaları tarafından nasıl algılandığınız hususunda giysilerinizin rolü nedir? Sizce tüm bunlar yansıtmak istediğiniz imajla uyuyor mu? Üsküp Kitap Kulübü olarak biz bu konuya ve bu soruların cevaplarına 'Rus Edebiyatı' ifadesinin oluşmasına neden olarak gösterilen 'Palto' adlı eserin başkarakter Akaki Akakiyeviç'in penceresinden baktık. Sadece 50 sayfadan oluşan iki bölümlü Palto insanlar tarafından küçümsenip alaya alınan bir kâtibin yeni bir paltoya sahip olmak istemesini konu alıyor.

Eserin başkarakter Akaki, St. Petersburg'da bakanlıkta çalışan silik karakterli bir memurdur. Dört yüz rublelik maaşıyla yalnız bir yaşam sürerken kıt kanaat geçmektedir. Zor zahmet ilerleyen bu dönü içinde bir sıkıntısı vardır Akaki'nin. Önemsemeyerek işine konsantre olduğu ve hatasız iş çıkarttığı işyerindekiler ona saygı göstermemekte, nazik davranmamaktadır. Yeni işe giren memurlar dahi

zaman kaybetmeksizin bu kötü davranış silsilesine dahil olmaktadır. Ayrıca iş dışındaki yaşamdan da ayrı tutulan Akaki toplu gidilen gezilere ve ev ziyaretlerine davet edilmemektedir.

Günler böyle ilerlerken Akaki'nin artık kendisini soğuktan koruyamayacak derecede eskiyen paltosunu tamir ettirmek ister. Ancak terzi paltosunun tamir edilemeyecek derecede eskidiğini ve yeni bir palto alması gerektiğini söyleyince Akaki yeni bir palto için para biriktirmeye başlar. Aylarca devam eden para biriktirme süreci nihayetlendiğinde yeni bir palto edinir. Ve o gün hayatının dönüm noktası olur.

Son derece şık ve akası kürklü paltosunu giyip işe gittiği ilk gün işyerindekilerin onunla iletişim kurduğu ilk gün olur. Palto hemen herkesin dikkatini çeker, çokça beğeni ve sayısız övgü alır. Onu görmezden gelen herkes (bir bakıma toplum) paltosu nedeniyle artık varlığını onaylamıştır. Palto bir anlamda Akaki Akakiyeviç'in yeniden doğuşundaki kundak gibidir.

Söz konusu onay aynı günün akşam şef yardımcısının evine davet edilmesiyle iyice görünür hale gelir. Akaki hem bunca zaman sonra aldığı ilk ev daveti hem de yeni paltosunu giyeceği bir sebep oluşması vesilesiyle ekstra mutlu olur. Ancak böylesi mutlu bir gün acı bir sonla nihayete erer. Akaki davet dönüşü paltosunu çaldırır. Geç bulduğu 'varlığını' erken kaybeden Akaki'nin tek kaybı paltosu olmaz; kendisini de kaybeder. Üzüntüden hastalanır, kaybettiği arasına sağlığı da eklenir. Artık hayat onun için yaşanmaz olur. Kısa süre içinde vefat eder. Onun vefatıyla okur 'bu hikâye burada bitti' derken yeni bir başlangıçla şaşkınlığa uğrar. Çünkü hayatta iken kabullenilmeyen Akaki'nin varlığı hayalet bedeninde karşılık bulur. St. Petersburg sokaklarında palto çalan hayalet hikâyesi dilden dile dolaşmaya başlar ve bu hayaletin Akaki'nin hayaleti olduğu iddia edilir.

Var olamayanların varoluş mücadelesini sıfır noktasındaki ezilmiş ve silik bir karakter üzerinden okutan 'Palto' okunmaya değer bir eser. Az sayıdaki sayfası ve kısa okuma süresiyle; Rusya'daki burjuva hayatlarına paralel süren fakir hayatları gözler önüne sermektedir. Bir paltosunun çevresindeki şekillenen kurgusu ile tesirinin seviyesi şaşırtıcı seviyede büyük olmaktadır. Cansız bir varlığın insan hayatına nasıl dokunduğunu, ona neler kattığını, prestij bahsettiğini okurken akıllara Nasrettin Hoca'nın kürkü gelmekte. Herkesin kendine göre yeniden anlamlandırabileceği ve çeşitli bakış açıları kazandırabilme potansiyeline sahip olan 'Palto' sürpriz sonucuyla kitapseverlerin ilgi odağı olmaya, sarsılmaz yerini korumaya devam etmekte. Dünya çapında tiyatrolara senaryo olmayı sürdürmesinden destek alarak...

DERSAÂDET NEHÂRÎ KIZ SANAYİ MEKTEBİ

Böylece Saraçhane'de Münir Paşa Konağı'nda iki okulun birleştirilmesiyle Dersaadet Kız Sanayi Mektebi olarak 1 Kasım 1913'te okul yeniden açılmıştır.

Menekşe ÖZKAYA TUTUM

Okulun şimdiki hali

Kız sanayi mekteplerinin temel amacı, Osmanlı Devleti'ndeki Müslüman kız çocuklarını bir sonraki eğitime hazırlamaktan ziyade, onlara dikiş, nakış, ütü, yemek pişirme gibi birtakım derslerle aile hayatlarında gereken bilgi ve beceri ve donanımı kazandırmaktı.

Bu derslerin programa eklenmesinin bir diğer sebebi ise yenilenen dünya şartlarında erkeklerle birlikte kadınların da toplum ve aile hayatı içinde varlığını gösterir hale gelmesini sağlamaktı. Bu sebepten gün geçtikçe kız sanayi mektepleri daha da cazip hale gelmeye başlamıştı.

Mithat Paşa tarafından 1865 yılında Rusçuk'ta açılan ve kızların üretime katkıda bulunmalarını sağlayan, onlar için sanayi eğitimi veren Kız Islahhânesi'nin, kızlar için teknik ve meslekî eğitim veren okulların temelini oluşturduğu düşünülmektedir. Aslına bakıldığında bu okulların kurulmasındaki amacın yoksul ve kimsesiz çocukları bir arada toplamak, ordunun elbise ihtiyacını karşılamak ve Rusçuk'ta kurulan fabrikaya eleman yetiştirmekti. Ancak bu islahhâne, malî kaynakların yetersizliğinden öğretime başlayamadan kapanmıştır.

Meşrutiyetin ilân edildiği tarihe bakıldığında ise ülkede üç kız sanayi mektebi bulunmakta idi. Bunlar: Leylî ve Nehârî Kız Sanayi Mektebi (1881-82), Dersaadet Nehârî Kız Sanayi Mektebi (1882-83), Üsküdar Kız Sanayi Mektebi'dir (1884-85).

Bunlardan ilki olan Leylî ve Nehârî Kız Sanayi Mektebi'nin 1884 yılına gelindiğinde gündüzlü öğrenci sayısı 125'e ulaşmıştır. Kız Sanayi Mektebi Nizamnâmesi'nin ikinci maddesine göre ise Kız Sanayi Mektebi'nin gündüzlü öğrencisi 125'i yatılı öğrencisi de 75'i geçemezdi. Bu durum yeni bir okul ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı Süleymaniye'de Kayserili Ahmed Paşa Konağı kiralanarak 1884 yılının ikinci yarısında gündüzlü eğitim verecek olan Dersaadet Nehârî Kız Sanayi Mektebi açılmıştır. Sadece yetim, öksüz ve ihtiyaç sahibi çocukların kabul edildiği bu okullar zamanla gelir düzeyi orta halli olan ailelerin kız çocukları için de cazip hale gelmiştir.

1885 yılının sonunda okul binasının yanması üzerine 1887 yılında Şehzadebaşı'nda Sepetçiler Caddesi'nde bulunan Hâlet Paşa Konağı,

karşısındaki arsa ile beraber satın alınmış ve okul buraya nakledilmiştir. Birkaç sene sonra Horhor'da bulunan bir konağa taşınan okul 1895-96 yıllarında Cerrahpaşa civarında Valide Kethüdası Konağı'na, 1898-99 yılında Aksaray'da İbrahim Paşa Konağı'na 1904'te ise yılında ise, Cağaloğlu'na nakledilen Darülmualimât'tan boşalan Laleli'deki konağa taşınmıştır.

Bir süre sonra, Dersaâdet Nehârî Kız Sanayi Mektebi ve Üsküdar Nehârî Kız Sanayi Mektebi'nden yeteri derecede istifade edilmediği gerekçesiyle İstanbul Maârif Müdürü iki okulun birleştirilmesini teklif etmiş, bu teklif 5 Ağustos 1912 tarihinde İstanbul Vilayeti Maârif Encümeni'nde görüşülerek kabul edilmiştir. Böylece Saraçhane'de Münir Paşa Konağı'nda iki okulun birleştirilmesiyle Dersaâdet Kız Sanayi Mektebi olarak 1 Kasım 1913'te okul yeniden açılmıştır. Ayrıca o dönemde okulun düzenlenmesi ve yenilenmesi amacıyla Avrupa'dan uzmanlar da davet edilmiştir. 1913 yılında okul müdüreligi için Matmazel J. Cafmeyr Belçika'dan getirilmiştir fakat I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Cafmeyr görevine devam edememiş yerine Ahmet Edip Bey tayin edilmiştir. Aynı dönemde sanat muallimesi olarak da Matmazel Alis Hoben getirilmişti. Ayrıca, Fransızca öğretmenliğine, Matmazel Marşan, çocuk bahçesi mürebbiyeliğine Matmazel Donna Dessiyeno ve piyano öğretmenliğine Matmazel Goldiziğ tayin edilmişti

Dersaâdet Kız Sanayi Mektebi 1917 yılında ibtidâî ve tâli olarak iki kısma ayrılmıştır. İbtidâî kısmı başka bir binaya taşınmıştır. Mütareke yıllarında İstanbul Erkek Lisesi (İstanbul Sultanisi) İngilizler tarafından işgal edilince, Erkek Lisesi, Dersaâdet Kız Sanayi Mektebi'nin binasına taşınmıştır. Münir Paşa Konağı'nda bulunan Dersaâdet Kız Sanayi Mektebi ise, Aksaray Sineklibakkal'da bulunan Selçuk Hatun Kız Sultânîsi'yle birleştirilerek Selçuk Hatun Kız Sanayi Mektebi ismini almış ve sultânî öğrencileri yedinci senelerinden sonraki yılı okumak için Bezm-i Âlem Kız Sultânîsi'ne nakilleri gerçekleştirilmektedir.

Tesis edilen tüm sanayi mekteplerinde olduğu gibi Dersaâdet Kız Sanayi Mektebi de "Kız Sanayi Mekteplerinin Teşkiline Dair Nizamnâme"ye göre teşkilatlandırılmıştır. Bu Nizamnâmenin ikinci maddesinde kız sanayi mekteplerinin dâhili ve hârici iki kısımdan oluşacağı belirtilmiştir. Yalnız Leylî ve Nehârî Kız Sanayi Mektebi bu şekilde tesis edilmiş, Dersaâdet Kız Sanayi Mektebi Nehârî (gündüzlü) olarak eğitimine devam etmiştir.

Kız Sanayi Mektebi Nizamnâmesine göre eğitim süresi beş yıldır, fakat 1900 yılında yeni düzenleme ile okul ibtidâî ve rüşdî iki bölümden oluşarak eğitim süresi yedi yıla çıkarılmıştır. Ders programları kız rüşdîyelerinde okutulan ders programı ile aynı idi sadece kız sanayi mekteplerinde resim ve hendese dersi ilave edilmişti. 1910 senesinde ise kız sanayi mektepleri eğitim süresi, öğrencilerin eğitim sürelerini tamamlayamamalarından ötürü yedi seneden altı seneye indirilmiştir. İdadî seviyesinde eğitim veren Dersaâdet Kız Sanayi Mektebi dokuz sınıflı ve iki devreden oluşmaktaydı. İbtidâî kısmın eğitim süresi beş seneydi. Genel ilköğretim eğitimi vermediğinden tâlî (orta) kısma hazırlık amacı taşımaktaydı.

İbtidâî kısmı bitiren öğrenciler isterlerse tâlî kısma devam edebileceklerdi. Bu okuldan mezun olduktan sonra öğretmen olmak istemeyenler için sanayi eğitimi üç yıldır, ancak öğretmen olmak isteyenler için bir yıl daha uygulama dersleri almaları gerekiyordu. Okulun tâlî kısmında ise ilk iki yıl genel dersler, üçüncü yılda ise şubelere ayrılarak alana yönelik sanayi eğitimi verilmekteydi. Mütareke yıllarından Cumhuriyet'in ilanına kadar Selçuk Hatun Kız Sanayi Mektebi adı altında eğitim veren ve resmi kayıtlara bakıldığında o dönemde kız sanayi mektebi olarak yalnız Selçuk Hatun Kız Sanayi Mektebi kabul edilmekteydi.

İlerleyen yıllara bakıldığında ise Adile Onar'ın yönetiminde; biri "Selçuk Kız Sanat Okulu" diğeri "Sultanahmet Terzilik Okulu" olmak üzere iki Akşam Kız Sanat Okulu açıldığı ve 1931'de okulun adının "Selçuk Kız Sanat Enstitüsü" olduğu görülmektedir. 1934 yılına gelindiğinde ise ortaokul mezunlarının girebileceği bir bölüm açılmış, enstitü mezunları Ankara Meslek Öğretmen Okuluna sınavla alınmaya başlamıştır. 1944 yılında okulda sipariş atölyesi açılmıştır. 1964'te okulun ilkokula dayalı beş yıllık bölümü kaldırılmıştır. Ortaokuldan sonra öğrenci alınarak, eğitimin üç yıl olması kabul edilmiştir. Okul, 1974'te "Kız Meslek Lisesi" haline getirilmiş, adı "Selçuk Kız Meslek Lisesi" olmuştur. 1986 yılından itibaren 3308 sayılı yasa ile son sınıf öğrencileri işletmelerde beceri eğitimi yapmaya başlamıştır.

2003'te okul, karma eğitime geçmiş ve ismi "Selçuk Anadolu Meslek" ve "Meslek Lisesi" olarak değişmiştir. 2008'de ise okulun adı: "Selçuk Kız Teknik ve Meslek Lisesi" 2010'da ise karma eğitim kapatılarak okul, "Selçuk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi" adıyla sadece kız öğrenci kabul ederek eğitim ve öğretimine günümüzde de devam etmektedir.

EVLIYA ÇELEBİ'NİN SEYAHATNAME'SİNDE ERZURUM'UN MANEVİ MEKÂNLARI -1-

Kendisini “Seyyah-ı fakîr” olarak tanıtan Evliya Çelebi, hemen hemen bütün seyahatlerini devlet ricalinin himayesiyle ve kendisi de görevlendirilerek yapmıştır.

Prof. Dr. H. Ömer ÖZDEN

Evliya Çelebi çizimi

Seyahatname adlı on ciltlik devasa eseriyle tanınan Evliya Çelebi, Türk kültür ve edebiyatında seyahat yazısı ve şehir tanıtımı tarzını ilk kez başlatan önemli bir yazar ve münevverimizdir. Eğer Evliya Çelebi, yaptığı seyahatlerde bulunduğu şehir ve çevrelerini yazmamış olsaydı, şehirlerimizin geçmişte nasıl bir yapısı olduğunu, iklim ve çevre şartlarını, insan ve toplum yapısını asla bilemeyecektik. Bunun için kendisine ne kadar müteşekkir olduğumuzu beyan ederek yazımıza başlayalım.

Evliya Çelebi, yaşadığı çağın Türkçesiyle yazdığı bu değerli eserinde, kimilerine göre mübalağalı bir anlatımı tercih etmiştir. Bu bir edebi sanattır ve bunu herkes kullanamaz. Seyyahımız, gezip dolaştığı yerleri olduğu gibi anlatırken, zaman zaman mübalağaya müracaat etmiştir ve bu sanatı ustalıkla fakat asla yalana dolana başvurmadan yapabilmiş ender sanatkârlardandır. Bu bakımdan Evliya Çelebi'yi “abartılı bir anlatımı vardır” diye küçümser bir tavra girmek doğru değildir.

Erzurum'a da 1646 yılında Defterdarzâde Mehmed Paşa'nın maiyetinde gümrük kâtibi olarak gelmiştir. Erzurum'a geldiklerinde nasıl karşılandıklarını, Erzurum'un coğrafi yapısı, tarımsal durumu, insan profili, mahalleleri, camileri, suları vs. gibi konuları daha önceki bir yazımda anlattığım için bu yazıda, o yıllarda Erzurum'un halk arasında da anlatılan efsanelerini, Evliya Çelebi'nin dilinden aktarmaya çalışacağım.

Bunlardan ilki Bel'amibni Baur'a ait olan efsanedir. Bu efsane, Erzurum'un kible tarafında bulunan Eyerli Dağ'la ilgili olduğu için (Erzurum'un güney tarafı; bugün bile Erzurum'da kibleyi tayin için Eyerli Dağ esas alınır) önce Eyerli Dağ'ın bitkisel yapısından söz edilmektedir. Bu dağa Eyerli denilmesinin nedeni, ovadan bakıldığında iki tepenin yan yana olması ve çatal gibi görünmesinden dolayı bir eyeri hatırlatmasından dolayıdır. Bu dağ öyle şifalı bitkilerle doludur ki nice

Palandöken Dağı

hastalıkların şifası onlardadır. Tutya çiçeklerinin kokusundan insanın beyni bile o kokuyla dolar. Eşkın (uşkun/ışkın), reyhan, sütlüce, cacıh, râvend, cedvar, adamotu, şahtere, lâle, zerrin, nilüfer, şakyık, tirfili, zateri, nane ve daha nice şifalı ot ve çiçek bu dağda yetişir.

Evliya Çelebi bir gün Palandöken dağ silsilesinin bir parçası olan Eyerli Dağ'ın eteklerindeki çayırılık alanda cirit oynarken altındaki birdenbire tekerlenmiş Evliya yere düşmüş ve at da Eyerli Dağ'a doğru kaçmıştır. Başka bir ata binen Evliya Çelebi ve emrindeki birkaç adamıyla birlikte dağa doğru kaçan atın peşinden koşturmuş ve Eyerli Dağ'ın zirvesine çıkmış, atını orada bulup kendi atına binmişken o esnada uzun bir mezar görmüş. Tekrar atından inip bu uzun mezarın yanına varıp muhterem bir ziyaret olmalı diyerek Fatiha okumuş, yaya olarak adımlayıp mezarın boyunun tam 80 adım olduğunu ölçmüştür. Tam o sırada da mezarın olduğu yerden pis bir koku etrafa yayılmış ve neredeyse Evliya Çelebi ile adamlarını bayıltacak gibi olmuş. Kabrin üzerine bakınca pis kokunun mezarın üzerindeki zift ve katrandan oluşan ve bulgur kazanı gibi kaynayan topraktan geldiğini anlamış.

Kokudan duyduğu rahatsızlıkla derhal atına binip şehre dönüp Paşa'nın huzuruna çıktığında Defterdarzade Mehmed Paşa atını bulup bulamadığını sormuş, o da bulduğunu ve orada bir de evliyaullah kabri bulunduğunu söyleyince orada bulunan müellif, musannif ve Erzurum'un eşrafından olan Cafer Efendi "Evliya Çelebi, sakın o mezara bir daha gitme. O, Hz. Musa'nın duasıyla imansız ölmüştür; ona Bel'amibniBaur derler. Nice yüz yıl yaşamış, Hz. Musa'dan sonra kahrından Mısır'ı terkedip bu dağa gelmiş ve burada ölmüştür. Kışın ayazında bile toprağı leş gibi kokar, cehennem kazanı gibi yağıyla kaynar durur."

Şimdi burada anlatılan kabirdeki yağ ve kaynaması, muhtemelen o bölgede çıkan ve henüz bilinmeyen petrolün dışa taşmasıdır. Erzurum ve bölgesinde o dönemlerde buna petrol denilmekte ve ondan yapılan muşamba ile evlerin pencereleri örtülüp içeriye soğuk girmesi önlenmekteymiş. Bunun petrol olduğu çok daha yeni zamanlarda anlaşılmıştır.

Kaynak: *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi (Günümüz Türkçesiyle)*, Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman, *Yeditepe Yayınları*, 2. Baskı, İstanbul, 2024, 1. Cilt 2. Kitap, ss.290-295'dan özetle.

SURUÇ'TA AİLE ODASI KÜLTÜRÜ

Suruç Ziyaret Köyü'nde, yüzlerce yıl önce başlayan "Aile Odası Kültürü" geleneği hiç bozmadan kültürel miras olarak günümüz kuşaklarına aktarılıyor.

Nebi KAPLAN

Suruç'ta bir ev

Suruç yöre kültürünün içerisinde "Aile Odası" kavramı köklü ve değerli bir yapı olarak görülmektedir. Aile odasının bütün tasarrufu ilgili aileye bağlı bir şekilde olup aile odasında sürekli bir temsilci bulunur. Önemli gün ve merasimler dışında da aile odası ailenin temsilcisi tarafından sürekli hizmete hazır bir şekilde bulundurulur. Çünkü bu yapılar tarihten günümüze adeta ücretsiz kervansaray (misafirhane) hizmeti vermektedir.

Tarihte ticaret ile uğraşan kişilerin yolları Suruç bölgesinde kesiştiğinde bu aile odalarında misafir olarak konaklamalarının yanı sıra hayvanlarına da en iyi şekilde bakılmıştır. Dolayısıyla aile odalarının etrafında ahırlar ve hayvan sulukları görmek mümkündür. Ticaretin hayvan sırtında yapıldığı dönemlerde kervansaray olarak, İslam'ın yeni yayıldığı dönemlerde ise ibadethane olarak kullanılmış bu mekânlarda dini eğitim de verilmiştir. Aile odaları anonim edebiyat ürünlerinin ortaya çıktığı ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı ortamlar olmuştur. Aile odaları bölgede adeta halk okulu olarak görev üstlenmişlerdir. Topluma bu denli hizmet eden bu kültür anlayışı olan odalar, bölgede geçmişten beri liyakat ve söz sahibi aileler tarafından sürdürülmektedir. Aile odalarındaki sohbetlerde ailelerin büyük bireyleri örften, adetten, gelenek ve göreneklerden, inançtan, tarihten ve tarihsel olaylardan bahseder ve ailelerin küçük bireyleri bunları ders niteliğinde dinler ve sosyal hayatta uygularlar. Büyüklerin oturma yerleri dahi bir düzen içerisinde olan aile odaları büyük davetlere ev sahipliği yapar, bayram kahvaltılarında binlerce kişi bir araya gelir, günlerce süren merasimler buralarda yapılır. Ziyaret köyünde bulunan Şeyh Müslüm Zâviyesi ve köydeki tarihi cami bölgede yaşayanlar için önemli bir ibadet yeri olarak kabul edilir ve bu vesile ile bayram namazlarında özellikle tercih edilen bir cami konumundadır.

Odalarda Mırra İkrâmı

Geleneksel mırra ikramı, aile odalarının sembolüdür. Aile odası görevlisi tarafından mırra hazırlığı için çiğ kahve taneleri demir tavada odun ateşi üzerinde kavrulur ve dibek denilen ağaç veya taş havanlarda dövülerek öğütülür. Öğütülen kahve büyük boy cezvelere (gümgüm) konulup su ilave edilerek odun ateşinde birkaç kez kaynatılıp süzülür. Süzülme işlemi tamamlandıktan sonra mırra kıvamına gelir. Kaynayıp birkaç kez süzülen mırra, demlenmeye bırakıldıktan sonra cezvelere doldurulur ve günlerce odaya gelen misafirlere ikram edilir. Aile odası sahibi yörenin ileri gelen aileleri için mırra yapmak ve ikram etmek itibar alametlerindendir. Bölgede aşiret geleneğinin yaşandığı dönemlerde kahve adeta aşiret reisleri ile bütünleşmiş bir içecek olarak kabul edilmiştir.

Suruç Aile Odalarının Geleneksel Hayattaki Yeri

Aile odaları kültürünü, günümüzde devam ettiren ailelerden biri Suruç ilçesinin Ziyaret köyünde ikame eden Kaplan Ailesi'dir. Suruç İlçesinin güneydoğusunda ilçeye beş kilometre uzaklıkta bulunan Ziyaret köyünde bulunan aile odası, bir mimari eser olmakla birlikte yüzlerce yıl önceki kültürden hiç kopmamış bir gelenekle misafir ağırlama, mırra ikramı ve sohbetlerle geleneksel ha-

yatta sosyal bir mekân olarak misafirperverliğin en güzel örneğini sürdürmektedir.

18.yüzyılda yaşayan Şeyh Nebi oda kültürünün mimarlarından kabul edilir. Şeyh Nebi'nin atalarından alıp hak ettiği yere taşıdığı bu kültür daha sonra ki dönemlerde oğlu Şeyh Hasan'a geçmiştir. Günümüzde ise bu kültürü Şeyh Hasan'ın torunu Mahmut Kaplan devam ettirmektedir. Bu kültürü temsil eden kişilere baktığımızda toplumda büyük tevccüh sahibi bireyler olduğu gözlemlenmektedir. Zira yöre halkı Şeyh Nebi'yi "Suruç Sancağı" olarak da isimlendirmektedir. Hakında beyitler, ağıtlar ve efsaneler yazılmış ve bunlar günümüzde de farklı akademik çalışmalara konu olmuştur. Şeyh Hasan'a baktığımızda ilim ve tasavvuf konusunda yöre halkı tarafından tevccüh görmüş, yardımlaşma konusunda büyük örnekler ile anlatılmaktadır. Bu örneklerden biri geçmişte bölgede kıtlığın yaşandığı bir dönemde Şeyh Hasan bölgede kıtlıktan dolayı göçlerin yaşanmaması için tahıl ambarlarını bütün bölge halkına açmıştır. Millî Mücadele döneminde Kuvâ-yi Milliye birliklerine her konuda yardımcı olmuş, sağlığının elvermemesi üzerine temsilcisi olarak yeğeni Nuh Ağa'nın Millî Mücadele'ye katılmasını sağlamıştır.

Aile Odası kültürünü bütün değerleriyle devam ettiren Mahmut Kaplan'a baktığımızda ise özellikle toplum tarafından dedesi Şeyh Hasan'a atfedilen makamların tamamının Mahmut Kaplan'a da atfedildiği görülmektedir.

YOL HİKÂYELERİ - YOL PORTRERLERİ -10-

HÂFİZ ADİL ÖZYÜKSEL'E, 1960'LARIN İSTANBUL'UNU SORDUK

Varnalı Hamdi Efendi'ydi. O idare etti cemiyeti. İskenderpaşa'dan Mehmet Zahit Efendi, Ayakları Kesik İsmail Efendi, Yeraltı Camii İmamı Ali Efendi. Onların hepsi cemiyetimizde bulundular.

Söyleşi: Fahri Tuna

Süleymaniye Camii Başımamı Hattat Hafız Saim Özel, Taraklı'daki evinin önünde

**Hâfız Adil Özyüksel Abi, nasılsın?
Seni tanıyabilir miyiz?**

Rabbim bugünümüzü aratmasın. Sakarya Taraklı doğumluyum. Adını aldığım babamın babası Adil Dedem de hâfız, annemin babası Hacı Atıf Dedem de hâfız. Dedem Atıf Efendi, Fatih Medresesi mezunu. Kadı aynı zamanda. Ve büyük tüccarmış. On üç yaşındaydım. Taraklı Yunus Paşa Camii'nin imamı Hüseyin Hâfız'da hıfzımı yaparken babacığım vefat etti. On sekizinci sayfadaydım. İstanbul Gedikpaşa Camii İmamı Hâfız Saim Özel, beni yanına aldı. Hıfzımı ve tashihi hurufu İstanbul'da tamamladım. Beyazıd Camii'nde hafızlık cemiyetimiz oldu.

Reis'ül-Kurra kimdi o zaman?

Varnalı Hamdi Efendi'ydi. O idare etti cemiyeti. İskenderpaşa'dan Mehmet Zahit Efendi, Ayakları Kesik İsmail Efendi, Yeraltı Camii İmamı Ali Efendi. Onların hepsi cemiyetimizde bulundular. Ellerini öptük onların. Okuttular bana da. Sarık cübbe giydirdiler. Tesadüf olacak, Göztepe'de müezzin yokmuş. Müezzin, mecburen imamlık yapıyormuş orada. Göztepe'den de bizimcemiyete Saim Hoca'm davet etmiş dernek başkanını. Arnavut İsmail Abi vardı, onu. Beni de hafızlık cemiyetinde dinlemiş. Ya diyor, müezzin olarak bize Adil Hafız'ı verir misin? Tamam vereyim diyor Saim Hoca'm. İsmail Bey'le tanışıklardı. Orada mukabele okurdu, Saim Hoca'm çünkü. Velhasılıkelâm Göztepe'ye ben vekil müezzin olarak başladım.

O zaman daha Diyanet Teşkilatı yok herhalde. Maaşınızı nerden alıyorsunuz?

Devlet ödüyordu ama galiba Vakıflar'dan, müftülükte mutemet ödüyordu bize. Diyanet Teşkilatı var ama böyle yaygın değil o zaman. Müftülükte, Müftü Mekki Üçışık Hazretleri, tahta masada tahta iskemlede otururdu böyle. Şatafat falan hiçbir şey yoktu o zaman. Mekki Efendi o zaman Kadıköy Müftüsü.

Meşhur Mekki Üçışık...

Evet. O sırada onda derse de başladım. Mekki Efendi Hazretleri'yle Saim Hoca'm tanıştırdı. Herkesi de almazlar, eski hocaefendiler ha. Böyle bir dinlerler kontrol ederler. Şimdiki-ler gibi hemen giremezsin, kabul edilmezsin. İstemediğini okutmaz. Farsça okuttu bana. Farsçaya başladım. Gülistan'dan başladık. Allah nurlar içinde yatırsın. Kerameti görül-müş bir zattır.

Bu arada ilkokuldan sonra eğitim duru-mun?

İstanbul'da Yeldeğirmeni'nde, ortaokulu Mustafa Kemalpaşa'da bitirdim. Ardından Üsküdar Akşam Lisesi'ni de bitirdim. İlk ta-lebelerindenim, 4 numaradır benim numaram. Sonra da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni okurken bu Farsçanın çok fay-dasını gördüm ben. 1972'de girdim. Bitirme tezim, Erzurumlu İsmail Hakkı Hazretlerinin Sefineyi Nuh eserini inceledim.1979'da mez-un oldum.

Tek erkek çocuğu sen olduğundan annen sende kalıyor tabii ki?

Evet. Annemle beraber geçinip gidiyoruz. Erenköy'de Galip Paşa Camii'nde müezzini. Evlenmek istiyoruz, arıyoruz, sağdan soldan. Bizim hanımın büyük dedesi 200 sene kadar önce Erzurum'dan gelmiş. Devrekanili bir hanımla evlenmiş. Kayınpeder Çiftehavuz-lar doğumluydu İhsan Bey. Kayınpederim hayvancılık yapardı. 200 tane koyunu vardı. Oralar hep bomboştu o zaman. Göztepe SSK Hastanesinin olduğu yere, oralara ekin ekil-diğini ben iyi biliyorum.Nurten Hanım'a talip oldum. Araştırdılar incelediler. Tüccar İhsan Bey'in kızı Nurten Hanımla evlendik.

Nikahınızı kim kıydı?

Kadıköy Müftüsü MekkiÜçışık Efendi hazret-leri kıydı. Nikâh resmimiz de var. Evlendik-ten sonra da caminin meşrutasında kalmaya devam ettik. Kırk sene orada kaldık. Arsa Ga-lip Paşa'nın da camiye esas yaptıran Sultan II. Abdülhamit Han'mış. Kitabede yazıyor zaten.

Tahta çıkışının 25. seneyi devriyesinde yap-tırmış. 1901 senesi.

Peki Şair Necip Fazıl Kısakürek ile diyalog-un nasıl gelişti Adil Abi?

Benim Necip Fazıl'ı ilk tanımam 1962'de Beyazıt'ta bir düşün salonunda oldu. Konfe-rans verecek. Oraya gittik bir imam arkadaşı-la beraber. O da Mekki Efendi Hazretlerinde okuyordu. Benim gibi. Galip Paşa'dan karşıya Beyazıt'a gittik. Çok kalabalıktı. İğne atsan yere düşmez. Orada ilk gördük Necip Fazıl'ı. Üstadı karizmatik adamdı, çok cerbezeli ko-nuşuyordu. Hele bir de Türk Edebiyatı Vak-fı'nın ve Aydınlar Ocağı'nın salonunda bir konuşma yaptı. Hatta Ahmet Kabaklı açılış konuşmasını yapmıştı. Ayhan Songar da var-dı. Üstat bir konuştu. Bir coştı, bir coşturdu. Dinleyiciler arasında Celal Bayar da vardı, eski Cumhurbaşkanı. Bazen güldürdü, bazen düşündürdü, alkıştan inledi orası. Necip Fa-zıl bizim hemen yukarıda oturuyordu. Bizim camiye yakın arkada. Komşuyduk.

Necip Fazıl ile yüzyüze tanışmanız?

Bir bayramda bayramlaşmaya gittik evine. Üstat soruyor, şimdi mesela kimsin? Ben de-dim Galip Paşa Camii Müezzini. Mekki Efendi Hazretleri'nin talebesiyim, dedim. Öyle de-yince iş değişti. O aileye muazzam bir bağlı-lığı vardı üstadın. Her zaman beklerim dedi. Biz ara sıra giderdik. Her bayram zaten gi-derdik de. Bazı dostlar gelirdi, onlarla da be-raber giderdik. Samimi olduk üstatla. Mekki Efendi'den dolayı daha ziyade. Mekki Efen-di'nin beni de çok sevdiğini anladı.

Necip Fazıl'ın özel şoförlüğünü yaptığınız da söyleniyor?

Sonra ben onu arabamla sağa sola götürme-ye başladım. İlk evvela Pleymut aldım. 1948 Playmut. 1963 senesinde. 1974'te sıfır Fiat aldım. Hani ilk 124'lerden. Necip Fazıl'ı Fi-at'la getirip götürüyordum.

Nereden alıp nereye götürüyordun?

Erenköy deki iki katlı konağından. 26 dönüm içine Avukat Kami Nazım Bey, ikişer katlı vil-

lalar yapmış. Üstat orada oturuyordu. Kirası azdı. Kami Bey, az biraz kira alırdı. Onun bazı işlerini çünkü üstat hallediveriyordu. Konağından alıp Büyük Doğu'nun İdarehanesine götürüyordum. Babıali'deydi idarehane. Yerabatan Sarayı'nın hemen yanında. Babıali'ye gelirken, Sultan Ahmet'ten, Yerabatan Sarayı'ndan, oradaydı, Büyük Doğu İdarehanesi.

Birbirinize nasıl hitap ederdiniz?

Ben ona üstadım derdim. O bana evladım derdi.

Nasıl bir mizacı vardı Necip Fazıl'ın?

Valla üstad, çok dakik bir insandı. Beni de sevmesinin esas sebebi oydu. Çok dakik adamdı hakikaten. Geciktin mi, kim olursa olsun, haşlardı. Çok asabi bir tarafı vardı. Oğlunu bile benim yanımda haşladı. Mehmet'i. Büyük oğlu rahmetli Mehmet'i. Necip Fazıl'ın çocukları sırasıyla Ayşe, Mehmet, Ömer, Osman ve Zeynep. Hepsini çok iyi bilirim. Onlar da beni çok iyi bilirler. Ayşe'yi dişçiye götürürdüm. Bir tek Osman sağ, şimdi. 08.00'de gel derdi. 08.00'e beş kala veya tam 08.00'de basardım zile. Evladım, tam aradığım adam-sın, derdi bana. Saat 15.00'de dönerdik. Çağaloğlu'ndan 15.00'te yola çıkardık. Müftüden özel izin aldım. Kadıköy Müftüsü vardı, Sadık Efendi. Üstat için, tamam, serbestsin dedi. Bir tek öğleyi kaçırdım zaten. Sabah falan hiçbirini kaçırmazdım yani. Vazifeme çok dikkat ettim Allah'a şükür. O hususta bir tek ihtar bile almadım.

Peki İstanbul'da hangi hoca efendilerle yakın dost oldun? Kıraatı güzel kimler vardı 1960'larda?

Enderunlu İsmail Efendi vardı. Ayakları Kesik İsmail Efendi vardı. Kıraatı güzel çok hoca efendiler vardı. Vaizlerden Çolak Mehmet Efendi vardı. Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı vardı mesela. İstanbul Müftülüğü falan yaptı o da. Çok âlim bir zattı. Gönenli Mehmet Efendi vardı. Kıraatı çok güzeldi onun da. İdris Efendi vardı. Selimiye'de Tahsin Efendi vardı.

Adil Abi, Cumhuriyet, efendi demeyi kaldırmış. Efendi ancak resmi dairelerdeki odacılara, çaycılara temizlikçilere deniyordu. Sizin camiada 1960'larda, 1970'lerde hâlâ efendi deniliyor muydu büyüklere?

Öyle derlerdi. Pek değişmemişti bizim camiada. Fakat bizde mesela muhterem diye hitap edilir. Sayın diye hiç konuşmayız. Sayın kelimesi yoktu yani.

Süleymaniye Camii Başımamı, Taraklılı Hattat Hafız Saim Özel Amca'nın kıraatı nasıldı, sesi nasıldı?

Saim Hocam, zaten birkaç hoca efendiden zaten icazet almış. Varnalı Hamdi Efendi'den almış o aşereyi takrip icazetini. İstanbul'da dâimi kalması gerekiyordu. Eğer hep İstanbul'da kalsaydı, kurra başı olacaktı. Reisülkurra olacaktı. Saim Hocam üzerine İstanbul'da yoktu. Sesi çok gürdü. Çok güzeldi. Fakat bademcik ameliyatından sonra sesi değişti diyorlar. Ameliyatından evvel, bana bir arkadaşım anlattı. Aksaray Valide Camii'nde mevlit okumuşlar. Bütün meşhur hocaefendiler oradaydı, fakat Saim Hoca hepsini sil-di süpürdü, dedi. Öyle mükemmel bir kıraatı vardı.

Adil Hâfız, senin kuşağından kimler yakın dostlarındı abi? Şöyle güzel seslilerden, güzel kıraatı olanlardan, İstanbul'da? Sevdiğin beğendiğin?

Üsküdar Selimiye Başımamı Fahri Hoca vardı. Fahri'nin oğlu Ayasofya Camii Başmüezzini Hadi Duran vardı. Kıraattan ziyade Arapçası çok iyiydi. Onunla biz çok samimiydik. Pandemi davasında rahmetli olana kadar. Acıbadem Tahta Minareli Camii İmamı Ali Sezer vardı. İbrahim Buvalı vardı. Galip Paşa İmamıydı. Söğütlü Çeşme İmamı Halil Çetindağ vardı. Çok muhterem abimizdi. Bestekâr - Mevlithan Âmir Ateş eskiden beri çok iyi görüştüğüm bir dostumdu. Bunların hepsi çok iyi arkadaşım. Vefat edenlere gani gani rahmet, az sayıda sağ olanlara da sağlık afiyet şifa diliyorum.

EV ALMANIN EN KOLAY YOLU

Tasarruf finansman sektörünün kurucusu ve lideri olarak ev sahibi olmak isteyen milyonlarca kişiye faizsiz, güvenilir ve yenilikçi çözümler sunuyoruz.

Faizsiz finansman modelimizle ister yaşam alanı ister yatırım hedeflerinize ulaşmanız için ev almanın en kolay yolunu sizlerle buluşturuyoruz.

TÜRKİYE'NİN
HER YERİNDE

300.000'İ
AŞKIN TESLİMAT

EMİNEVİM

Ev almanın en kolay yolu

eminevim.com | 444 36 46 |

1918'den beri
güvenilir haberciliğin simgesi...

AKŞAM

   aksam

aksam.com.tr